

**T.C.  
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İKONİK DEĞER, YEŞİL ODAK VE KALKINMA BAĞLAMINDA  
EXPO 2016 ANTALYA İÇİN ÖNERİLER**

**Esra BAL**

**EKİM 2023**

**ANTALYA**



**T.C.  
ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İKONİK DEĞER, YEŞİL ODAK VE KALKINMA BAĞLAMINDA  
EXPO 2016 ANTALYA İÇİN ÖNERİLER**

**Esra BAL**

**EKİM 2023**

**ANTALYA**

**T.C.**  
**ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**İKONİK DEĞER, YEŞİL ODAK VE KALKINMA BAĞLAMINDA**  
**EXPO 2016 ANTALYA İÇİN ÖNERİLER**

**Esra BAL**

MİMARLIK ANA BİLİM DALI MİMARLIK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI tezi olarak ..../...../2023 tarihinde jüri tarafından (oybirliği / oyçokluğu ile) kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ESENGİL CEYLAN

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KALKAN AÇIKKAPI

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. İbrahim Sani MERT

Tez Teslim Tarihi: ..../...../2023

## **BEYAN**

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İkonik Değer, Yeşil Odak ve Kalkınma Bağlamında Expo 2016 Antalya İçin Öneriler” adlı bu çalışmanın hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, bu çalışmanın herhangi bir kısmının başka bir akademik çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

... / ... / 2023

Esra BAL

## İÇİNDEKİLER

ÖZET .....	i
ABSTRACT .....	iii
KISALTMALAR .....	v
TABLolar LİSTESİ .....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	vii
ÖNSÖZ .....	xiv
1. GİRİŞ .....	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE .....	3
2.1. İkonik Değer .....	6
2.2. Yeşil Odak .....	9
2.3. Kalkınma .....	11
3. YÖNTEM .....	16
4. BULGULAR .....	18
4.1. Expo Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Kent ile İlişkisi .....	18
4.2. Dünya Expo Örneklerinin İkonik Değer, Yeşil Odak ve Kalkınma Bağlamında İncelenmesi.....	22
4.3. EXPO 2016 Antalya'nın İkonik Değer, Yeşil Odak ve Kalkınma Bağlamında İncelenmesi.....	37
5. TARTIŞMA .....	66
6. EXPO 2016 ANTALYA'NIN KULLANIM POTANSİYELLERİ: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKÇA.....	81
EK 1: ULUSLARARASI SERGİLER BÜROSU'NA GÖRE BAHÇECİLİK EXPOLARI .....	94
EK 2. SÖZLÜ GÖRÜŞME SORULARI .....	98

## ÖZET

### İKONİK DEĞER, YEŞİL ODAK VE KALKINMA BAĞLAMINDA

### EXPO 2016 ANTALYA İÇİN ÖNERİLER

Esra BAL

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

Ekim 2023, 108 sayfa

Endüstrileşme ile dönüşen gündelik hayat pratiklerinde bireylerin çalışma saatleri dışında kalan zaman dilimi boş zaman olarak tanımlanmaktadır. Bu boş zamanlarda bireylerin; dinlenme, eğlenme, rekreatif faaliyetlerde bulunma gibi zorunlu olmayan, keyfi ve haz odaklı eylemlerde buldukları görülmektedir. Kent bağlamında bakıldığında; bu eylemlerin büyük bölümünün kentin kamusal alanlarında gerçekleştiği söylenebilir. Kentin farklı noktalarında konumlanan bu alanlarda kentliler gündelik hayat pratiklerine devam ederek, mekânı deneyimlemekte, aktif ve pasif rekreasyonlarını gerçekleştirmekte ve ihtiyaçları doğrultusunda mekânı dönüştürebilmektedir. Birçok dünya kentinde parklar ve ormanlar gibi doğal peyzaj alanlarının yanı sıra, Expo alanları da rekreasyon alanı olarak kullanılabilir. Bu bağlamda BIE (*Bureau International des Expositions*) (Uluslararası Sergiler Bürosu)'nin Expo süreci ve sonrasındaki durumları ile ilgili hazırlanmış olduğu rapora göre Expo alanları kentlilere rekreasyon imkânı sunmanın yanı sıra, ikonik değer olma, kentin yeşil odağı olma, kentin kalkınmasında aracı olma gibi potansiyellere sahiptir. Bu araştırma kapsamında kent ölçeğinde ikonik değere sahip olan yapılar, kentin yeşil odağı olan alanlar ve kentin kalkınmasına aracı olan mekânlar gündelik hayat, boş zaman pratikleri, rekreasyon ve kentsel mekân ilişkileri bağlamında incelenmiştir. İkonik değer, yeşil odak ve kalkınma kavramlarından yola çıkılarak; Türkiye'nin ilk Expo'su olan ancak günümüzde aktif olarak kullanılmayan EXPO 2016 Antalya alanının, farklı ülkelerde ve kentlerde tasarlanmış ve halen yoğun bir kullanıma sahip olan Expo örnekleriyle karşılaştırmalı olarak analizi yapılmıştır. Analiz çalışmasında Expoların sergi sürecindeki ve sonrasındaki durumları ve rekreatif potansiyelleri incelenmiştir. BIE'nin yayınlamış olduğu açıklamalar doğrultusunda Expo örneklerinde kule gibi yapıların kent için ikonik değer oluşturduğu, Expoların bitki tasarımı ve yeşil alanlarıyla kentin yeşil odağı haline geldiği, turistler için cazibe noktası haline gelerek, kentin alt yapı ve ulaşım gibi sorunlarının çözülmesine katkı sağladığı ve kentin kalkınmasına aracı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile EXPO 2016 Antalya alanının sahip olduğu kentsel potansiyellere dikkat çekmek ve kente kazandırılması için öneriler geliştirmek amaçlanmıştır.

**ANAHTAR KELİMELER:** Expo Antalya, İkonik yapılar, Kalkınma, Yeşil alanlar

**JÜRİ:** Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ESENGİL CEYLAN

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KALKAN AÇIKKAPI

## **ABSTRACT**

### **PROPOSALS FOR EXPO 2016 ANTALYA IN THE CONTEXT OF ICONIC VALUE, GREEN FOCUS AND DEVELOPMENT**

**Esra BAL**

**Master Thesis, Department of Architecture**

**Advisor: Assistant Professor Dr. Esin BÖLÜKBAŞ DAYI**

**October 2023, 108 pages**

In daily life practices transformed due to industrialization, the time period outside the working hours of the individuals is defined as leisure time. During these times, individuals engage in non-obligatory, arbitrary and pleasure-oriented actions such as relaxation, entertainment, and recreational activities. In the urban context, it can be observed that most of these activities take place in the public spaces of the city. In these areas, which are located at various parts of the city, citizens continue their daily life practices, experience the space, perform their active and passive recreations, and transform the space in line with their needs. In many world cities, in addition to natural landscape areas such as parks and forests, Expo areas can also serve as recreational spaces. In this context, according to the report prepared by BIE (Bureau International des Expositions) (International Exhibitions Bureau) on the Expo process and its aftermath, Expo areas not only offer recreational opportunities to the citizens, but also possess potentials such as becoming iconic landmarks, being the green focal points of the city, and contributing to the urban development. Within the scope of this research; iconic structures in the urban scale, areas that serve as the green focus of the city and spaces that are instrumental in the development of the city are examined in the context of daily life, leisure-space-time, recreation and urban spatial relations, Based on the concepts of iconic value, green focus and development, a comparative analysis of Turkey's first Expo, EXPO 2016 Antalya, which is not active currently, was conducted by comparing it with Expo examples designed in different countries and cities, that are still actively used. In the analysis, the state of Expos during the exhibition process and afterward, and their recreational potentials are examined. In line with the statements published by BIE, it is determined that structures in Expos such as towers create iconic values for the city; Expos become the green focal points of the city with their plant design and green spaces; they turn into a point of attraction for tourists, contributing resolution of the city's infrastructure and transportation issues, and acting as agents for the development of the city. The main aim of this study, is to highlight the urban potentials of the EXPO 2016 Antalya area and to develop suggestions for its integration into the city.

**KEYWORDS:** Expo Antalya, Iconic buildings, Development, Green spaces

**COMMITTEE:** Assistant Professor Dr. Esin BÖLÜKBAŞ DAYI

Assistant Professor Dr. Zeynep ESENGİL CEYLAN

Assistant Professor Dr. Duygu KALKAN AÇIKKAPI



## KISALTMALAR

AIPH	:International Association of Horticultural Producers (Uluslararası Bahçe Bitkileri Üreticileri Birliği)
BIE	:Bureau International des Expositions (Uluslararası Sergiler Bürosu)
ENR	:Engineering News-Record
Ha	:Hektar
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TDK	:Türk Dil Kurumu
Vb.	:Ve benzeri
Yy.	:Yüzyıl

## TABLÖLAR LİSTESİ

<b>Tablo 4.1.</b> AIPH tarafından belirlenen Bahçe ve Botanik Expo kategorileri .....	19
<b>Tablo 6.1.</b> Expo örneklerinde bireylerin rekreasyon eylemleri .....	72

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Dünyanın yedi harikası .....	7
Şekil 2.2. Kentte ikonikleşen yapılar (Ronchamp Şapeli ve Eiffel Kulesi) .....	8
Şekil 2.3. Central Park .....	9
Şekil 2.4. Hyde Parkta düzenlenen konser .....	10
Şekil 2.5. Antalya'daki yeşil alanların farklı kullanımları.....	11
Şekil 2.6. Gülhane Parkı .....	12
Şekil 2.7 Babia Gora Parkı .....	13
Şekil 2.8. Teknopark örnekleri .....	14
Şekil 2.9. Agropark örnekleri .....	15
Şekil 3.1. Görüşmecilerin konu başlıklarıyla ilişkisi .....	17
Şekil 4.1. Euromast Gözlem Kulesi.....	23
Şekil 4.2. Euromast Kulesindeki eylemler.....	24
Şekil 4.3. China Hall.....	25
Şekil 4.4. Bilim ve Teknoloji Merkezi .....	25
Şekil 4.5. Tema alanı .....	25
Şekil 4.6. Parc Floral-kent ilişkisi.....	26
Şekil 5.7. Parc Floral yeşil alanların kullanımı.....	27
Şekil 4.8. Kurpark Oberlaa'nın kent içindeki konumu .....	28
Şekil 4.9. Çiçek labirenti.....	28
Şekil 4.10. Aşk bahçesi.....	28
Şekil 4.11. Termal kaplıca .....	29
Şekil 4.12. Masaj alanı.....	30
Şekil 4.13. Dış mekândaki sıcak su havuzu.....	30
Şekil 4.14. Floriade Expo 2002 planı .....	31
Şekil 4.15. Spotters Hill piramitin konumu .....	31

Şekil 4.16. Güneş panelleri .....	31
Şekil 4.17. HydraPier Pavyonu ve Gelaagde Stad .....	32
Şekil 4.18. Sergi alanı olarak kullanımı.....	33
Şekil 4.19. Yeşil alanda düzenlenen etkinlik .....	33
Şekil 4.20. Liverpool park alanı-kent ilişkisi.....	34
Şekil 4.21. Expo 1984 Liverpool park .....	35
Şekil 4.22. Willow Church.....	36
Şekil 4.23. Hollanda pavyonu.....	37
Şekil 4.24. Tradefair and Rotunda .....	37
Şekil 4.25. Expo ve havalimanı konumu .....	38
Şekil 4.26. 2003 ve 2023'te Expo alanı .....	38
Şekil 4.27. EXPO Antalya alanının sergiden önceki kullanımı.....	39
Şekil 4.28. Expo planı ve içerisinde yer alan mekânlar.....	40
Şekil 4.29. Expo kule formunun konsept aşaması .....	41
Şekil 4.30. Yarışmada 1. olan kulenin formu .....	42
Şekil 4.31. 2. ödül alan kule tasarımı.....	43
Şekil 4.32. 3. ödül alan kule tasarımı.....	43
Şekil 4.33. Expo Kulesi .....	43
Şekil 4.34. Seyir alanının kullanımı.....	44
Şekil 4.35. Göletin gece ışıklandırması .....	45
Şekil 4.36. Göletin farklı kullanımları .....	45
Şekil 4.37. Expo Göleti.....	46
Şekil 4.38. Topiary örneği .....	47
Şekil 4.39. Yeşil alanın farklı kullanımları.....	48
Şekil 4.40. Günümüzdeki yeşil alanlar .....	49
Şekil 4.41. Biyoçeşitlilik parkuru .....	50

Şekil 4.42. Çocuk adası.....	50
Şekil 4.43. Su değirmeni .....	50
Şekil 4.44. Tarım ve Biyolojik Çeşitlilik Müzesi .....	51
Şekil 4.45. Simülasyon odası .....	52
Şekil 4.46. Temsili kazı alanı.....	52
Şekil 4.47. Seranın görünümü.....	52
Şekil 4.48. Sera atmosferi .....	52
Şekil 4.49. Oyun grubu donatı elemanı .....	53
Şekil 4.50. Oyun alanı-yeşil alan ilişkisi .....	53
Şekil 4.51. Büyük amfi ve günümüzdeki durumu .....	54
Şekil 4.52. Expo'da yer alan kiosk .....	55
Şekil 4.53. Kumluca bahçesi.....	55
Şekil 4.54. Büfenin teras kısmı .....	57
Şekil 4.55. Terasın son durumu .....	57
Şekil 4.56. Çocuk Bilim ve Teknoloji Merkezi yapısı.....	57
Şekil 4.57. Kongre merkezi .....	58
Şekil 4.58. Expo'nun sahip olduğu potansiyellerin kavramlara göre dağılımı.....	60
Şekil 4.59. Expo örneklerinin kent bağlamındaki yeri .....	62
Şekil 4.60. Expo örneklerinde ve EXPO 2016 Antalya'daki mekânların kent bağlamında potansiyelleri .....	65
Şekil 6.1. Teknopark önerisi .....	76
Şekil 6.2. Spor turizm merkezi önerisi.....	77
Şekil 6.3. Ekoturizm merkezi önerisi.....	78
Şekil 6.4. Sağlık turizm merkezi önerisi .....	79
Şekil 6.5. Agroturizm merkezi önerisi .....	80

## ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca, bana bilgi ve tecrübelerini aktaran, tezimi yaptığım sürede benden yardımlarını ve ilgilerini esirgemeyen değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Esin BÖLÜKBAŞ DAYI'ya, jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ESENGİL CEYLAN'a, Dr. Öğr. Üyesi Duygu KALKAN AÇIKKAPI'ya,

Yüksek İnşaat Mühendisi Feyza Serpil AYGİN'a, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Ali BAHAR'a, Şehir ve Bölge Planlamacı Ebru MANAVOĞLU'na, Mimar Recep SÖNMEZ'e, Yüksek Mimar Zeynep Melike ATAY KIZILTAŞ'a, Antalya Teknokent İdari ve Mali İşler Direktörü Atakan KALKAN'a, Ziraat Mühendisi Dursun BÜYÜKTAŞ'a,

Her zaman bana destek olup, yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

## 1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar uzanan süreçte, insanların yaşam biçimleri ve sosyal aktivite ihtiyaçlarının değişimiyle beraber kent ölçeğinde de değişimlerin olduğu görülmektedir. Nüfusun artması, hızlı ve yoğun kentleşme, değişen çalışma koşulları ve “boş zaman” olgusu ile kentlilerin açık alanda vakit geçirme isteğinin de arttığı bilinmektedir (Gaberli ve Yağmur, 2021). Bu doğrultuda; mesire alanları, lunaparklar, park alanları, kıyı şeritleri vb. mekânlar tasarlanmakta ve bu alanlarda kentliler rekreatif eylemlerini gerçekleştirebilmektedir.

Özellikle okuma-yazma oranının da artmasıyla birlikte çalışan ve/veya eğitim süreci devam eden bireylerin, çalışmadıkları zaman dilimi “boş zaman” olarak adlandırılmaktadır. Boş zaman kavramının İngilizce karşılığı olan “*free time*”; Merriam-Webster sözlüğüne göre çalışılmayan zaman, Oxford sözlüğüne göre ise bireylerin rutinleşen faaliyetleri dışında kalan zaman olarak tanımlanmaktadır. *Leisure* (serbest zaman) kavramı ise, bireylerin faaliyetlerde bulunmadığı, görev ve işlerden arındığı zaman olarak tanımlanmaktadır. Latince olan kavram, ilk olarak 14. yy. da ortaya çıkmıştır. Bu zaman dilimini bireylerin “rekreasyon” olarak tanımlanabilecek eğlenme ve dinlenme amaçlı aktivitelerle değerlendirdiği görülmektedir (Göl, 2017). Latince’de tazelenme, yenilenme anlamlarına gelen rekreasyon kavramı, bireylerin yeme, içme ve uyuma gibi zorunlu ihtiyaçları dışında gönüllü olarak girişerek anında tatmin oldukları, sosyal açıdan zevkli ve eğlendirici niteliklere sahip etkinlikler olarak tanımlanmaktadır (Adiloğulları, 2022).

Boş zaman kavramının kentsel ölçekteki yansıması incelendiğinde, toplumun bir arada veya bireysel olarak gerçekleştirdikleri aktivitelere imkân veren, açık veya kapalı olarak düzenlenebilen kamusal alanlar karşımıza çıkmaktadır. Rekreasyon mekânları Türkiye Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği’nde (2023); kentin açık ve yeşil mekân ihtiyacı doğrultusunda, kent içerisinde ya da çevresinde yer alan, günü birlik kullanıma yönelik imar planı ile belirlenmiş dinlenme, eğlence, piknik vb. ihtiyaçların karşılandığı lokanta, çay bahçesi, büfe, otopark, oyun alanları gibi faaliyetlerin yer aldığı mekânlar olarak tanımlanmaktadır.

Kentlerde bulunan açık ve kapalı rekreasyon mekânları kentlilere boş zamanlarını değerlendirme, spor, oyun, dinlenme ve eğlenme gibi kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunma imkânı sağlarken, aynı zamanda bireyleri psikolojik yönden olumlu olarak etkilemektedir. Bu bağlamda çeşitli aktivitelerin gerçekleştiği bu mekânların, bireysel faaliyetlerin yanı sıra sosyalleşmeye de katkı sağladığı ve bu yolla toplumsal etkileşim için zemin hazırladığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında, dünyada düzenlenen Expo alanlarının da kentlerde bulunan yeşil mekânların (park alanları, mesire alanları vb.) barındırdığı rekreasyon potansiyellerine sahip olması nedeniyle; BIE (*Bureau International des Expositions*) (Uluslararası Sergiler Bürosu) tarafından Bahçe ve Bahçecilik Expoları içinden başarılı bulunan (kente kazandırılarak, kentlilere rekreasyon imkânı veren) örneklerin sergi sürecindeki ve sonrasında rekreasyonel kullanımları incelenmiştir. Bu bağlamda EXPO 2016 Antalya alanının kente ve kentlilere kazandırılması için iyileştirme önerileri getirilmiş; gelecek yıllarda düzenlenecek Expo sergilerinin sürdürülebilirliklerine katkı

sağlamak hedeflenmiştir. Bu tez çalışmasının alternatif rekreatif alanların oluşturulması ve kullanılması konusunda yol göstererek, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tezin varsayımları olarak; Antalya’da kentlilerin, boş zamanlarını değerlendirirken tercih ettikleri rekreasyon alanlarında su ögesi, oyun alanları ve kafe gibi yapıların yer almasının etkili olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda EXPO 2016 Antalya projesinde de aynı imkânların söz konusu olduğu bilinmektedir. Kentlilerin bu alanı gündelik hayatlarına dâhil edebilmeleri için birtakım dönüşümlerin gerçekleşmesi gerekmektedir. Sergi sürecinden sonra da korunmaya devam eden EXPO 2016 Antalya’nın ikonik değer taşıma, kentin yeşil odağı olma ve kentin kalkınmasına katkı sağlama potansiyellerinin olduğu ancak bu potansiyellerin gerçekleşmediği, kentlilerin alanı rekreasyon amaçlı kullanmadığı-kullanamadığı varsayımlar arasında yer almaktadır.

## 2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kentsel mekânlarda yer alan yeşil alanların yanı sıra Expo alanları da kentlilere rekreasyon imkânı sunmaktadır. Aynı zamanda bu mekânlar buldukları kentsel ortama katkı sağlayacak çeşitli potansiyellere de sahiptir. Çalışmanın kavramsal altyapısını kentlerin ikonik değere sahip yapıları, yeşil odağı olan alanları ve kent kalkınmasına aracı olan mekânlar oluşturmaktadır. Tez kapsamında, Expo alanlarının sergi sürecinden sonraki kullanım durumları incelenmekte, ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma üzerinden potansiyelleri araştırılmaktadır.

Nüfusun artması, okuma-yazma oranının yükselmesi, bireylerin çalışma saatlerinin ve çalışma saatleri dışındaki boş zamanlarının tanımlı hale gelmesi gündelik hayatın tarihsel süreç içerisinde değişime uğradığını göstermektedir. Lefebvre ve Regulier'e göre uyuma, uyanma, yeme, bireyin kendine ayırdığı zaman, çocuklar ile ebeveynlerin birlikte geçirdikleri zaman, eğlenme, boş zaman, evde geçirilen süre vb. aktiviteler gündelik hayatın parçalarını oluşturmaktadır (Gen, 2005). Bireylerin, çalışma saatleri dışındaki zaman dilimlerinde kendilerine zaman ayırdıkları, haz alabilecekleri ve kendilerini mutlu edecek rekreasyon eylemlerinde buldukları buna bağlı olarak da boş zaman geçirme mekânlarının kentlerde artmaya başladığı görülmektedir.

Bireylerin zorunlu eylemlerini (çalışma, uyuma, yemek yeme vb.) gerçekleştirdiği zaman dilimi ile kendilerini mutlu eden eylemleri (rekreasyonda bulunma, rahatlatan aktiviteler gerçekleştirme gibi) gerçekleştirdiği zaman dilimi birbirinden ayrılmaktadır. Buna bağlı olarak da çalışma zamanı ve boş zaman kavramları oluşmaktadır. Genel tanımıyla boş zaman (free time) çalışma saatleri dışındaki zaman dilimi, bu süreçte gerçekleştirilen aktiviteler ise boş zaman aktiviteleri olarak tanımlanmaktadır (Salıhoğlu, 2016). Türkçe sözlükte ise uyuma, çalışma ve yeme dışında kalan süre zarfında gezme, dinlenme ve eğlenme gibi aktiviteler ayrılan zaman "boş zaman" olarak geçmektedir (TDK, 2023). Antik Yunanlıların ideali olan ve iyi yaşam olarak tanımlanan boş zaman, mükemmelliğin gerçekleşmesi için fırsat olarak görülmektedir. Antik Yunan'da boş zaman iyilik, güzellik, hakikat ve bilgi olarak tanımlanmaktadır. Boş zaman çalışmama durumu yani kendine zaman ayırabilmektir; boş zaman yalnızca felsefi bir ideal değil, sosyal, politik ve ekonomik sistemi yansıtan bir kavramdır. Çalışan bireylerin günlük emeklerinden kurtulmaları ve özgürleşmeleri, entelektüel faaliyetlerde bulunmaları olarak yorumlanmaktadır (Juniu, 2010). Romalılar ise zaman kavramını lüks olarak tanımlamaktadır. Boş zamanın hak edilmesi gerektiği düşünülmekte, dolayısıyla bu zaman kazanılmış başarı sonrasında organize edilen kutlama ve eğlence merasimlerinin yapıldığı zaman dilimi olarak kullanılmaktadır (Özdemir, 2009). Yani Romalılar boş zaman diye adlandırılan süreyi çalışmayı desteklemek amacıyla eylemlerin gerçekleştirildiği bir zaman dilimi olarak değerlendirmiştir. Bu bakış açısı Orta Çağ döneminde de kabul edilmeye devam edilmiştir. Orta Çağ'ın gündelik hayatını büyük ölçüde şekillendiren kilise, boş zaman kavramını bireylerin günlük gerçekleştirmekte olduğu eylemler ve Tanrı için yapılan aktiviteler olarak ikiye ayırarak yeniden tanımlamıştır. Antik Yunan ve Orta Çağ Dönemlerinde boş zaman bireylerin bedensel yönü yerine, ruhsal yönünü geliştirdiği süre olarak görülmekte olup, belli bir sınıfa hitap etmektedir. Orta Çağ toplumlarında boş zaman yalnızca soylular içindir, halkın bu zaman dilimine sahip olmadığı düşüncesi benimsenmiştir. Avrupa'da Endüstri Devrimi ile iş gücüne olan ihtiyaç ve bireylerin çalışma saatleri artmıştır. Günlük 16-17 saat çalışan bireylerin geriye sadece zorunlu olan ihtiyaçlarını karşılama ve dinlenme zamanları

kalmaktadır. Buna bağlı olarak da bu dönemde boş zaman kavramından söz edilemediği görülmektedir. 19. yüzyılda teknolojik gelişmelerin meydana gelmesiyle birlikte makineleşme artmış, çalışma süresi azalmıştır. Buna bağlı olarak da eğlence ve dinlenme sürelerinde artış meydana gelmiştir. İlk başta tembellik ve savurganlık olarak tanımlanan bu süreç (boş zaman), zaman içerisinde bireylerin bedensel, zihinsel ve ruhsal rahatlamasına yardımcı olan ihtiyaç haline gelmiştir. Bunların sonucunda da bireylerin günlük hayatlarının monoton, disiplinli ve sıkıcı etkilerinden kurtulmak için dinlenme ve eğlenme imkânı veren rekreasyon kavramı ortaya çıkmıştır (Çiğdem, 2007). Endüstrileşmenin sonucunda kentlilerin boş zaman değerlendirebilecekleri fuarlar, parklar, meydanlar, sirkler, tiyatro gibi mekânlar yapılmış (Bahadır, 2016) ve günümüzde bu mekânlar kentlerde artış göstermiştir.

Kent mekânı, tasarlanmış somut bir nesne olmaktan öte birey ile yaşayıp şekillenen canlı bir organizmadır. Buna bağlı olarak gündelik hayatın gerçekleştiği kent mekânını anlayabilmek için, kullanıcıları ile birlikte düşünmek gerekmektedir. Kent, birbirlerinden farklı bireylerin gündelik hayatına mekân sağlamak ve sonsuz sayıda çeşitlilik içermektedir. Gündelik hayatlarında mekânı kullanan bireyler, ihtiyaçları, arzuları, talepleri, yaratıcılıkları ve hayalleri doğrultusunda mekânı kullanmaya, dönüştürmeye ve yeniden tanımlamaya başlamaktadır (Yalçın, 2006). Pierre Bourdieu'nun geliştirmiş olduğu *habitus* kavramı gündelik hayat çalışmalarında merkezi önem kazanmıştır. Habitus bireyin ya da bireylerin geçmiş hayat deneyimleri sonucunda oluşan, kalıcı, bütünlüğe ve içselleştirilmiş yatkınlıklardır. Habitus, toplumsal hayatın düzenliliklerinden oluştuğu için gündelik hayatla ilişkilidir. İnsan eylemleri de gündelik hayatın düzenli olarak işleyişini sağlamaktadır. Bir işçi ile patronun gündelik hayatında (yeme-içme, spor yapma biçimi vb.) ve pratiklerin üretilmesinde sistematik farklılıklar oluşmaktadır. Yani habituslar, farklı gruplar için yaşam stilleri oluşturmaktadır (Tekeli, 2009). Kent mekânına bakıldığında her bireyin belli rutinler içerisinde eylemlerini gerçekleştirmekte olduğu görülmektedir. Bu durum, bütün olarak bakıldığında tekrar edici, sıradan ve rahatsız edici olarak algılanmaktadır. Ancak eylemlerin sıradanlığı onu kısır döngüye çevirmek yerine etkileşimli olduğunu gösterir. Gündelik hayatın aktörü olan insan, gündelik hayat ile etkileşime girerek onu yeniden şekillendirmektedir (Dereli, 2010).

Kentsel mekânlar, gündelik hayatın gerçekleştiği yerler olarak davranışların gerçekleştiği mekânlardır. Bu süreçte ortaya çıkan davranışlar kentsel mekânda çevreyi şekillendirmektedir. Bu bağlamda kentsel mekân sadece fiziksel değil, dönüşümlerle ve barındırdığı potansiyel ile algılanan bir olgudur. Kullanıcının ve kentsel mekânın özelliklerine göre kentsel mekân algısı farklılaşmaktadır. Oluşan algı, eylemlere dönüşerek kentsel mekânın deneyimlenmesine yön vermektedir. Bireyler, kentsel mekânları belli gereksinim ve beklentilere göre kullanmaktadır (Çiftçi, 2019). Kentsel açık mekânları, bireyler gündelik hayatlarına dahil ederek rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Lefebvre'ye göre mekân tarihsel bir ürün olup, düzenleme ya da sahne değil; fiziksel, zihinsel ve emek ürünü olan maddesel bir soyutlamadır (Lefebvre, 1996). Bu bağlamda mekânın zihinsel ve fiziksel olduğu ve bireylerin eylemlerine olanak sağladığı görülmektedir. Bilgi ve eylemlerin gerçekleştiği, toplumsal üretimin sağlandığı mekânların sosyal ilişkilerin biçimlenişinde de aktif olarak rol oynadığı görülmektedir (Berber, 2011). Mekân boş, pasif ya da bir "ürün" gibi karşılıklı değişimin olduğu, yok olmak ve tükenmekten başka bir anlamı olmayan bir şey olarak düşünülemez. Mekân

kavramı etki ve tepki yoluyla üretime müdahale ederken, ulaşım, enerji ve hammadde akışını da sağlamaktadır. Bu bağlamda mekân statik kalmak yerine diyalektikleşir; ürün ve üretici olan mekân, toplumsal ilişkilerin ve ekonominin dayanağı haline gelir (Lefebvre, 2014). Ashihara (1982)'e göre gündelik hayat, mekânlar üzerinde yapılan pratiklere göre şekillenir ve kenti deneyimleyen bireylerin eylemleri yüzeysel biçimde aktif ve pasif eylem olarak iki grupta incelenmektedir. Açık mekândaki aktif eylemler; yürüme, koşma, gezinme, oyun oynama gibi eylemler oluşurken; pasif eylemler oturma, buluşma, izleme, dinlenme, seyretme, rahatlama, bakma, yeme-içme, konuşma gibi hareket gerektirmeyen eylemlerden oluşmaktadır.

Bu bağlamda rekreasyon faaliyetleri mekânlar (kentsel yeşil alanlar, park alanları, mesire alanları vb.) ile yakından ilişkilidir ve bu mekânları bireylerin gündelik hayatına dahil ederek boş zamanlarını değerlendirdikleri alanlar olarak tanımlamak mümkündür. Çalışma saatleri dışındaki zamanlarını dinlenme, keşfetme, etkinliklere katılma, sosyalleşme gibi aktivitelerle değerlendiren bireylerin rekreasyon mekânlarını tercih ettiği görülmektedir. Bireysel veya toplu bir şekilde yapılan rekreatif eylemlerin açık alanlarda yapılması ise bireylerin ruhsal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Kentlerde rekreasyon imkânı sunan açık mekânların tasarlanması, kentlilerin ruhsal ve fiziksel gelişimlerine katkıda bulunmaktadır.

Suzanchi' ye göre kentsel mekânlar işlev, biçim ve dönüşümler ile ortaya çıkan organize bir olgudur. Kentlerin kültür ve kentleşme tarzına göre şekillenerek, toplumsal ilişkilerin güçlenmesine imkân sağlayan ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen; aynı zamanda da bireylerin günlük hayatlarına dâhil ettikleri, unutulmaz ve farklı deneyimlerde buldukları mekânlardır (Suzanchi, 2004). Bireylerin zamanlarının büyük bölümünü bu mekânlarda geçirdiği, davranışlarını ve yaşama biçimlerini de yine bu mekânlarda gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür (Hasol, 2008). Bu bağlamda kentsel mekânları, insan eylemlerinin gerçekleştiği ve pratik çözümlerin oluşturulduğu, doğal ve yapay çevrenin birlikte yer aldığı mimarlık ürünleri olarak tanımlamak mümkündür. Kentsel planlama ile geometrik olarak tasarlanan caddeler, bireylerin yürüme eylemlerini gerçekleştirmesiyle mekân oluşumunu sağlamıştır (Certeau, 1984). Kentsel planlamada fiziksel bir bakış açısıyla binalar arasında kalan bütün mekânlar dış mekân ya da kentsel açık mekân olarak tanımlansa da bu alanların en önemli özelliği bireysel ve kamusal dönüşümün gerçekleştiği, iletişim ve etkileşime imkân veren mekânlar olmalarıdır (Erdönmez, 2005).

Kent kimliğine katkı sağlayan, bireylerin iş ve konut alanları dışında kendilerine vakit ayırabildikleri kentsel açık mekânların işlevsel ve estetik yönlerinin dışında psikolojik etkileri de bulunmaktadır. Açık mekânlar imkân sağladığı rekreatif

tif eylemlerin çeşitliliği sayesinde macera ortamı oluşturmak, yabancı bireyleri bir arada buldurmak, toplumsal insan davranışlarını geliştirmek gibi potansiyellere sahip olabilmektedir. Bu alanlarda bireyler tarafından kolay bir şekilde ve bütün olarak algılanabilir tasarımların yapılması, bireylerin düşünme, kavrama, algılama ve yorumlama gibi zihinsel faaliyetlerinin harekete geçmesini sağlamaktadır. Bireylerin bulunduğu mekânları tanıyabilmeleri, kaybolma hissi olmadan mekânı keşfetmeleri, bireylerin kendisini güvende hissedebilmesi açısından oldukça önemlidir (Karayılmazlar ve Çelikyay, 2018). Kentsel ölçek bakımından kentsel açık mekânların; turistler için çekim noktası olma, ekonomik kalkınmaya yardımcı olma, kent imajına katkı sağlama,

kentlilerin konut tercihini etkileme gibi birçok etkisi bulunmaktadır (Salihoğlu ve Türkoğlu, 2016). Kentlerde yer alan ve kentlilere rekreasyon imkânı sunan kentsel açık mekânları; canlı, üretken, bireylere sosyalleşme imkânı veren, kentin ve kentlinin gelişimine katkı sağlayan ve rekreasyon imkanları sunan alanlar olarak tanımlamak mümkündür. Kentsel mekânlar, kentin kimliğine katkı sağlarken, aynı zamanda bireylerin gündelik hayatlarına dâhil ettikleri yer olmaktadır. Özellikle kamusal mekânların her bireyin kullanımına açık olması ve eşit derecede kullanılabilir olması kentin sosyal kimliğini açığa çıkartmaktadır. Bireyler arasında etkileşimin ve iletişimin görüldüğü, eylemlerin gerçekleştirildiği bu mekânlar kitlesel kültürün varlığını gösteren toplumsal mekânlardır (Gemici, 2007). Meydanlar, limanlar caddeler, kıyı şeritleri, ticaret merkezleri ve parklar bireylerin gündelik rutinlerini gerçekleştirdiği mekânlar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda bu mekânlara dini, ekonomik, siyasi, kültürel benzerliklerin ya da farklılıkların yansıtıldığı da görülmektedir. Kent mekânları, orayı deneyimleyen kentlilerin aynası ve kültürlerin sergilendiği mekânlar olarak görülmektedir. Kentsel mekânları deneyimleyen kentliler ve turistlerin eylemleri, gündelik hayatın okunmasını sağlamaktadır (Nacak, 2018).

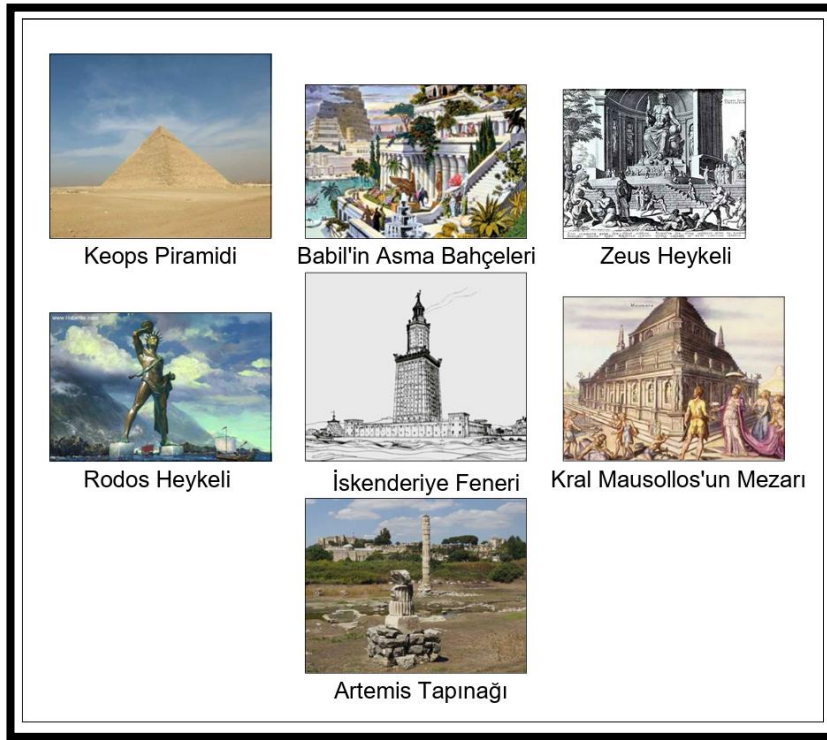
Bu bağlamda kent ölçeğinde rekreasyon imkânı veren mekânlar incelendiğinde, sahip oldukları ikonik yapılarla kentin simgesi haline geldikleri; yeşil alanların kent estetiğini arttırarak, kentlilere rekreasyon imkânı verdikleri; turistler için çekim noktası haline gelerek, kent ekonomisine katkıda buldukları görülmektedir. Bu bağlamda, kentlerde bulunan birçok açık alanın da kente ve bireylere kazandırılabilir potansiyellere sahip olduğu gözlemlenmektedir.

## 2.1. İkonik Değer

“İkon” kavramı temsil edici sembol değeri olan nesnelere ya da kişiler olarak tanımlanmaktadır. Oxford İngilizce Sözlük’te Ortodoks Hristiyanlığında göre kutsal azizlerin resimleri olarak tanımlanan ikon kavramı ilk olarak Antik Yunanlılar tarafından “resim” olarak adlandırılmış, nesneyi bire bir yansıtmıştır. Modern kültürde ise dini anlamlarının yanı sıra “işaret eden” ve “sembol” olarak tanımlanmıştır. Sklair mimarlıkta ikon kavramının güç ve anlam mücadelelerinde kaynak olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Mimarlık ikonu, zamansal ya da kültürel açıdan sembolik anlamlar yüklenmiş estetik bir öğedir (Sklair, 2006). Bir yapının ikonik sayılabilmesi için yeni bir imaja sahip olması, simgesel biçimde olması ve mevcut dokudan farklı olması gerekmektedir (Yargıç, 2009). İkonik yapılar metaforlar, çağrışımlar ve önemli simgeler içererek bireyler tarafından anımsanabilir olmalı ve topluma konu olabilecek özellikte olmalıdır (Jencks, 2005).

İkonik yapılar, dünya şehirlerinin birbirleri ile olan rekabetinin sembolü haline gelmiştir. Günümüzdeki modern toplumlar, dünyada hayranlık uyandırmak ve yer edinebilmek adına kentlerde ikonik yapılar oluşturmaktadır. Bu yapılar kent ve kent imajının tanınmasını sağlayarak marka değerinin artmasında rol oynamaktadır (Polat, 2020). Marka kent oluşturma sürecinde kültürel, ekonomik ve sosyal özgünlükle birlikte mevcut mimari dokunun karakteri de önem kazanmaktadır. Tarihi yapı ve yerleşimlerin yanı sıra kentsel dokudan form, malzeme, ölçek ve konum itibarıyla farklılaşan mimari yapılar da kent kimliğinin oluşumunda etkili olmaktadır. Bunun bir örneği Frank Gehry

tarafından tasarlanan ve İspanya’da yer alan Guggenheim Bilbao Müzesi’dir. Kentlilerin ve turistlerin dikkatini çekmesiyle bilinen müze, “Bilbao Etkisi” kavramının oluşmasını sağlamıştır (Yargıç, 2009). Kentlerde bulunan anıtsal yapılar ya da kent silüetinde etkili olan karakteristik yapılar ön plana çıkarak kentsel kimliğin oluşmasında rol oynamaktadır. Dünyada yer alan tarihi yapıların yanı sıra çağdaş yapıların da kent için önemli olması, kent kimliğinin zaman içerisinde değiştiğini göstermektedir. Kentlerde yer alan ikonik yapılar, kent simgesi ve ekonomik gelir kaynağı haline dönüşmektedir (Yargıç, 2009). Tarihsel bağlamda ikonik yapılar devlet ve din odaklı gerçekleştirilirken, küreselleşme ile ikonik yapılar tüzel kişiliklerin (belediye, şirket vb.) kontrolüne geçmiştir. Tarihten günümüze kadar ikon olarak kabul edilen birçok yapı bulunmaktadır. Dünyanın yedi harikası (Şekil 2.1) olarak tanımlanan eserler de ikonik değer olarak kabul edilmektedir (Sklair, 2006).



**Şekil 2.1.** Dünyanın yedi harikası

**Kaynak:** Sancak Yayınları, 2020

Kentlerde bulunan tarihi yapıların dışında ikonik yapıların ortaya çıkmasıyla “Bilbao Etkisi” oluşturulan kentlerin, kent kimliğini güçlendirerek, marka kent olma konusunda girişimlerde bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak her ikonik yapı kentte Bilbao etkisi oluşturamamaktadır. Gür’e göre; kentte yer alan ikonik yapıların, hafızalarda yer edinebilmesi, Bilbao etkisinin oluşması ve kentin turistik kimliğine

katkıda bulunabilmesi için birtakım kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler içinde, kent etiği (toplumsal sorumluluk ve kent sevgisi), doğal kaynakların varlığı, stratejik planlama, güncel konulardan ortaya çıkan tasarımlar ve proje sürecinde tecrübeli kişilerin olması yer almaktadır (Gür, 2013). İkonik sayılan yapıların başında, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Le Corbusier'in tasarladığı ve modern mimarlığın simgelerinden birisi olan Fransa, Ronchamp'taki kilise gelmektedir. Sıra dışı estetik görünümüne sahip olan yapı, arazi içerisinde heykel niteliği taşımaktadır. Corbusier plastik mimari savunucularından birisi olmuş, özgün tasarıma sahip olan kilise ile yirminci yüzyıl mimarisine öncülük etmiştir. Yapının medite edici ve ruhani atmosfere sahip olması için beyaz renkte duvarlar ve renkli camlar tercih edilmiştir. Corbusier ışık etkisi ile ziyaretçilerin ruhani olarak etkilenmesini amaçlamıştır (Arkitektüel, 2016). Bir başka ikonik yapı örneği olarak kabul edilen Eyfel Kulesi, Paris'i ziyaret eden bireyler tarafından anıtsal yapı olarak değerlendirilmektedir. 1889 yılında inşa edilen yapı, dünyanın en yüksek yapısı olarak tanınmıştır. İnsanların dikey mimari yapılara olan merakı sonucunda Eyfel Kulesi'nin yapılması bir nevi devrim olarak tanımlanmıştır. Dünya çapında tanınan yapı, Fransa'nın ayırt edici ve güçlü sembolü olmuş; Fransız endüstriyel dehasını ve teknik bilgisini sembolize etmiştir (Alp, 2022). Bu bağlamda değişen değer yargıları ile her kentte farklı ikonik yapıların ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Şekil 2.2). Teknolojik gelişmenin, dinin, bilgeliğin ya da büyük aşkların sembolü olarak kentlerde bulunan yapılar kent ile özdeşleşmiş, hatta kentten daha ünlü olmuşlardır.



**Şekil 2.2.** Kentte ikonikleşen yapılar (Ronchamp Şapeli ve Eiffel Kulesi)

**Kaynak:** Sudaş İ., 2014

İkonik yapılar anıtsallık, temsiliyet, tanıklık ya da özgün olma değerleriyle turizmi destekleyen veya tetikleyen potansiyeller olarak görülmektedir. Çağdaş mimari tasarımların yoruma açık ve ilgi çekici formları merak uyandırmakta, yapılar turistler için çekim noktası haline gelerek yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir. Kentlerin rekabet halinde olduğu dünyada kentlerin kimliğini oluşturan değerlere önem verilmekte, bu değerlerin başında da korunan tarihi mekânlar ile birlikte kent dokusuna eklemlenen ikonik yapılar gelmektedir (Erkal, 2007).

## 2.2. Yeşil Odak

Hızlı kentleşme sonucunda çevresel ve estetik problemlerin artmasıyla planlı kentsel yeşil mekânlar önem kazanmıştır. Kentsel yeşil mekânların işlevlerinde rekreasyon dışında; kişisel çeşitliliğin sergilenmesi, açık görüş ve demokratikliğin vurgulanması da oldukça önemlidir. Bu bağlamda kentsel yeşil alanlar, diğer kamusal alanlar gibi her bireyin kullanımına açık demokratik mekânlar olarak tanımlanabilmektedir. Kent parkları bireyleri bir araya getirip, rekreasyonel eylemleri gerçekleştirmelerine fırsat verirken, bir yandan da kentin simgesi haline gelmektedir (Özdemir, 2009). Modern toplumlarda kentsel yeşil mekânların ilk örneği peyzaj mimarı Frederick Law Olmsted (19. yy.) tarafından New York'ta yapılan Central Park'tır (Şekil 2.3). Olmsted Park sadece yeşil alan olarak değil, bireylerin rekreasyon eylemlerini gerçekleştirebilecekleri mekân olarak tanımlanmıştır.



Şekil 2.3. Central Park

**Kaynak:** Platform dergisi, 2019

Kentsel yeşil mekânlar kentlilerin hayat kalitesini olumlu etkilerken, kentin çekici ve yaşanır olmasını sağlayarak, kent imajı ile karakterine olumlu katkılarda bulunarak kentlilere rekreasyon imkânı sunar (Oğuz, t.y.). Kentlerin en önemli kısımlarından olan bu mekânlar, çağdaş toplumlarda kentin kalitesini göstermektedir (Turan, 2010). Doku, form, ölçü, çizgi, renk gibi özellikler ve bitkisel materyaller ile kente estetik değer kazandırmakta, kentlerin monoton yapılarını hafifletmekte ve keskin formları yumuşatarak dış mekâna canlılık katmaktadırlar. Böylece insan-çevre, yapı-yapı ve yapı-boşluk arasında denge kurarlar (Gül ve Küçük, 2001). Bu bağlamda kentlerde bulunan yeşil alanların yapılı çevre ile ilişki kurduğu, kent görünümüne estetik olarak katkı sağladığı ve kentin odak noktası olarak kentlilere rekreasyon imkânı verdiğini söylemek mümkündür. Kentsel rekreasyon alanları özgün tasarımlarıyla kent estetiğinin artmasına ve kentin markalaşmasına katkı sağlayarak kentin çekim merkezi olmasına aracı olmaktadır. Eğitsel, estetik ve ekolojik amaçlarla düzenlenen kentsel yeşil alanlar buldukları kentin odak noktası haline gelmektedir (Eren ve Koçyiğit, 2020).

Kentsel yeşil alanların önemli işlevlerinden biri de turizm yoluyla iş imkânı sağlamasıdır. Birçok yeşil alan turistler ve kentliler için toplanma, ticaret vb. alanlar olarak kullanılmakta ve kentin cazibe noktası haline gelmektedir. Kentsel yeşil alanlar konser, festival, spor yarışmaları ve tiyatro gibi organizasyonların gerçekleştirilmesiyle turistler için çekim noktasına dönüşmektedir. 1965 yılında halka açılmış olan Hyde Park'ın tasarımıyla Londra'daki yapı yoğunluğundan ve fazla sert zeminden kurtulmak amaçlanmış, kentin yeşil mekânı olması amaçlanmıştır (Şekil 2.4). Mekânın tasarımında; bitkiler ile gizem hissi ve göğe yükseliş duyguları oluşturulmuş, su ögesinin kullanımıyla da yeryüzünün gökyüzü ile bütünleşmesi hedeflenmiş ve park kentin yeşil odağı olmayı başarmıştır (Özkır, 2007).



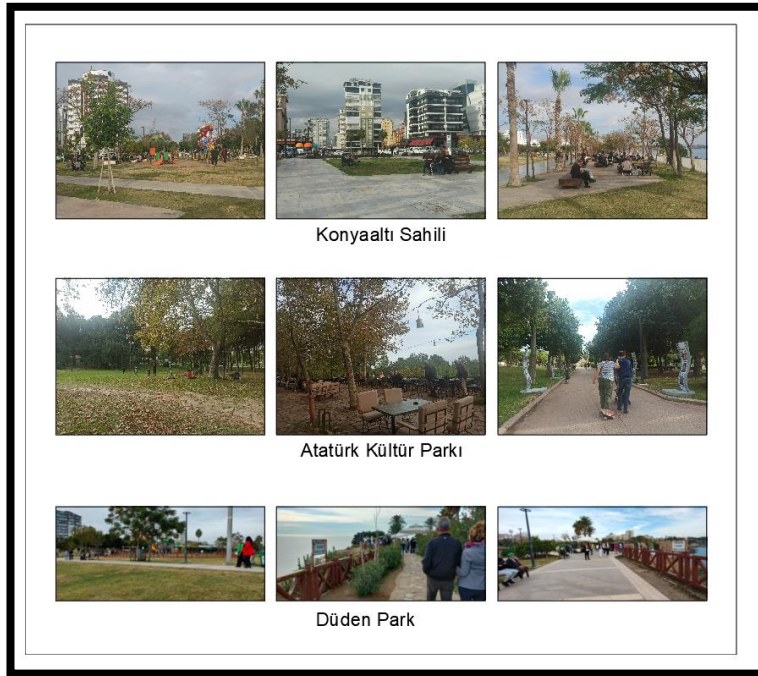
**Şekil 2.4.** Hyde Parkta düzenlenen konser

**Kaynak:** Rolling Stones Italia, 2013

Yeşil alanların kentlerin odak noktası olmasına neden olan işlevlerinden birisi de üretimin gerçekleştirilebildiği alanlar olmasıdır. Kentlerin içerisinde ve çevresinde yer alan tarım arazileri hammadde ihtiyacını karşılayarak, kent ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Önder ve Polat, 2012). Kentsel yeşil alanları yalnızca rekreasyon kavramı ile ele almamak, sürdürülebilirlik ve üretkenlik kavramlarıyla birlikte düşünmek gerekmektedir. Bu bağlamda “Sürekli üretken kentsel peyzaj” kavramı ile açıklanan bu durum, kent içerisinde yapılan tarım faaliyetlerini kapsamaktadır. Kentsel tarımın artmasıyla beraber yeşil alanların da arttığı, insanların meyve ve sebzelere kolay erişebildiği, doğa ile şehir hayatının bir araya gelerek refah düzeyinin arttığı görülmektedir. Kentsel yeşil alanlarda rekreasyon faaliyetlerinin yanı sıra seracılık, sebze-meyve üretimi vb. imkânların verilmesi, kentsel tarımın önemini insanlara

aktarabilmek ve onları üretim sürecine dâhil edebilmek adına bir fırsat olarak görülebilmektedir (Gül, 2020).

Türkiye'nin turistik kentlerinden birisi olan Antalya'da da yeşil alanlar kentliler tarafından rekreatif olarak kullanılmaktadır. Yalnızca rekreasyon amaçlı kullanılmayan park, orman ve deniz çevresindeki yeşil alanlar, turistik açıdan oldukça önemli mekânlardır. Kentte yer alan yeşil mekânlar spor, eğlence, konser gibi aktivitelerin gerçekleştirilmesine imkân vererek kentin odak noktası olmaktadır. Antalya'da farklı konumlarda yer alan birçok kent parkı, orman, sahil kenarı düzenlemeleri yer almaktadır. Bu mekânlar kentlilerin gündelik hayatlarına dahil olarak, rekreatif eylemlerini gerçekleştirmelerine imkân vermenin yanı sıra; turistler için çekim noktası olmaktadır (Şekil 2.5).



Şekil 2.5. Antalya'daki yeşil alanların farklı kullanımları

### 2.3. Kalkınma

Kentsel yeşil mekânlar, başarılı planlama ve tasarımla beraber kentin ekonomisine katkıda bulunmakta; turistler için cazibe noktası haline gelerek ve kente maddi kazanç sağlayarak kentin kalkınmasında rol oynamaktadır (Karataş ve Kılıç, 2017). Kentsel yeşil mekânlar; kamp, panayır ve fuar, spor alanları, hayvanat bahçesi, konser alanları ile bireylerin eğitsel ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlarken aynı zamanda kentsel alt ve üst yapı sorunlarının çözülmesinde rol oynayarak kentsel gelişime de katkıda bulunur (Alkay, 2002). Yeşil alanlarda bulunan bitkiler, zemin altı su rejiminin ve yüzey

suyunun akışının kontrollü olmasını ve böylece kentsel altyapının korunmasında maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır. Kentsel yeşil alanlar sunmuş olduğu rekreasyon faaliyetleri dışında işletmeler, turistler ve kongre organizasyonları için de pazarlama aracı olabilmektedir. Yeşil alanlar yalnızca şirketler üzerinde değil, küçük işletme sahipleri ve potansiyel girişimciler üzerinde de olumlu etkiye sahiptir (Çelik ve Kayahan, 2020). Bu mekânlar kentlerde turizmin sürekli olmasına ve ziyaretçilerin deneyimlerinin kalitesine etki etmektedir.

Türkiye’de yerli ve yabancı turistleri çekerek, kent ekonomisine katkı sağlayan park örneklerinden birisi Gülhane Parkı’dır. Tarihi süreç boyunca dinlenme ve eğlenme amaçlı kullanılan parkta zaman içerisinde işlevsel değişimler meydana gelmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde pavyon ve köşklerin bulunduğu alan, 1912-1914 tarihleri arasında halka açık park alanına dönüştürülmüştür (Şekil 2.6). Bu tarihten günümüze kadar kentlilerin dinlenme alanı olmuştur. Özellikle yaz aylarında parkta gerçekleşen konser ve tiyatro gibi etkinlikler kent kalkınmasında rol oynamaktadır (Garipağaoğlu, 1996).



**Şekil 2.6.** Gülhane Parkı

**Kaynak:** Ray haber, 2020

Turistik özellikleriyle kent için maddi gelir kaynağı yaratan dünyadaki kentsel yeşil alanlardan birisi de Polonya’da yer alan Babia Gora Milli Parkı’dır. Park alanında doğa yürüyüşü, bisiklet turları, eğitim ve fotoğrafçılık turizmi gibi turistlere yönelik farklı aktiviteler yapılmaktadır. Aynı zamanda park alanı içerisinde bulunan konaklama tesisleri yaz ve kış aylarında turistler için çekim merkezi olmuş, yerel topluma ekonomik anlamda katkıda bulunmuştur. Alanda yarışma, fuar, şölen gibi etkinliklerin düzenlenmesi kenti hareketlendirmiştir. Ayrıca park alanında tarımsal faaliyetler düzenlenerek (inek sağma yarışmaları, bitki yetiştirmek, kendi yiyeceklerini üretmek vb.) turist ve kentliler için geleneksel yaşam tarzını deneyimleme fırsatının (Şekil 2.7) yanı sıra, kentin üretim ve gelirinin artması sağlanmıştır (Göksu ve Somuncu, 2018).



**Şekil 2.7.** Babia Gora Parkı

**Kaynak:** Somuncu ve Göksu, 2018

Babia Gora örneğinde olduğu gibi rekreasyon, eğitim, teknoloji ve tarım gibi faaliyetlerin bir arada gerçekleştirildiği kentsel yeşil mekânlar işlevsel potansiyelleri ile kentin kalkınmasında rol oynamaktadır. Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge), teknokent, agropark gibi kentsel yeşil alanlar rekreasyon sunmanın yanı sıra önerdikleri spesifik faaliyetlerin gerçekleştirilmesine imkan vererek kent ekonomisine katkı sağlamaktadır. Kıratoğlu ve Candemir'e göre Ar-Ge kültür, insan ve toplum bilgisinden meydana gelen deneyim ve birikimlerin artırılması amacıyla yeni uygulamaların tasarlanmasıdır (Kıratoğlu ve Candemir, 2021). Ar-Ge'yi teknolojik imkanları ve insan sermayesini kullanarak, yenilikçi ürünler üretip, insanlığın hizmetine sunmak olarak tanımlamak mümkündür. Teknolojinin önem kazanmasıyla, Ar-Ge çalışmalarını ticarileştirmek isteyen Stanford Üniversitesi (1950) tarafından "teknokentler" ortaya çıkmıştır. Teknokentler; sanayideki teknoloji faaliyetlerini hareketlendirmek, bilgiyi ticarileştirmek, üniversite-sanayi işbirliği ile kent ekonomisine katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur (Kıratoğlu ve Candemir, 2021). Fransa'da Technopôle (Teknoloji Kenti), Almanya'da Grunderzentrum (Kurucu Merkez), Japonya'da Technopolis (Teknoloji Kenti), ABD'de Research Park (Araştırma Parkı), İngiltere'de Science Park (Bilim Parkı) teknoparklara örnek olarak gösterilmektedir (Şekil 2.8). Teknoparklar; buldukları kentlerde teknolojik faaliyetlerin gelişmesi için ortam oluştururken aynı zamanda kentliler ve turistler tarafından rekreasyon amaçlı olarak da kullanılarak kent ekonomisine katkı sağlamaktadır. Teknoparkların gelişim evreleri John Cooke tarafından yapılan

değerlendirmeye göre 1., 2., 3., 4. ve 5. nesil teknopark olarak beş gruba ayrılmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2017). İlk nesil teknoparklarda şehir merkezinden uzak yeşil alan belirlenerek, araştırma kuruluşlarının olduğu mekânlar yaratılmıştır. Ancak günümüzde kent merkezinden uzak olduğu için temel destek hizmetlerinden yararlanılamadığı düşünülmektedir. İkinci nesil teknoparklarda sosyal imkanlara sahip olan ve toplumla bütünleşebilen alanlar tasarlanmıştır. Konumu belirlenirken kent merkezindeki atıl alanlar yerine, gelişmiş ya da gelişmekte olan erişimi kolay mekânlar tercih edilmiştir. Üçüncü nesil teknoparkların içerisinde ise alışveriş alanları, restoranlar, konferans merkezleri, oteller ve spor kulüpleri yer almış, teknoparklar canlı bir iş merkezi haline dönüştürülmüştür.

Bu teknoparklar sanayiden, devletten ve üniversitelerden destek almıştır. Dördüncü nesil teknoparklarda toplum ve sanayi etkileşim içinde olmuş; idari, sosyal, teknik destek hizmetleri ön plana çıkmıştır. Bu teknoparklar konaklama, eğitim, iş ve ticari merkezlerine dönüşmüştür. Beşinci nesil teknoparklarda ise teknoloji girişimleri desteklenmiş, üniversite-sanayi-kamu-araştırma kurumu arasında etkileşimin olduğu merkezlere dönüştürülmüştür. Günümüzde birinci nesil teknoparklar ağırlıkta olup, dördüncü ve beşinci nesil teknoparklara odaklanmak gerekmektedir (Kalkınma Kütüphanesi, 2020).



**Şekil 2.8.** Teknopark örnekleri

**Kaynak:** L'Aube nouvelle, 2019

Teknoparklar gibi sınırlı bölge olarak tanımlanan ve tarımsal üretimin gerçekleştiği agroparklar da son dönemlerde kalkınma planlarında yer almaya başlamış ve yaygınlaşmıştır. Oluşturulan sınırlı kümelenme içerisinde işleyici, dağıtıcılar ve ana üreticiler tarımsal gıda üretimini arttırmak amacıyla işbirliği yapmaktadır. Bu bölgede tarımsal işletmeler dışında, tarıma dayalı sektörlerle ilişkili işletmeler de yer almaktadır. Teknoloji ve tarımın bir arada olduğu agroparklar, tarım teknoparkı olarak da tanımlanmaktadır. Smeets agoraparkların yer seçiminde deniz limanına, sera bölgesine ve araştırma kurumlarına yakın olması; yoğun nüfusa sahip bölgede kurulması gibi kriterleri göz önünde bulundurmıştır (Smeets, 2011). Deltapark, New Mixed Farm,

FFCO-Greenport Nellore, Biopark Terneuzen, WAZ-Holland Park, Agrocentrum Westpoort ve Greenport Shanghai dünyanın farklı bölgelerinde kurulmuş agropark örneklerindedir (Şekil 2.9). WAZ-Holland Park dışındaki agropark örneklerinde alanın estetik görünümü geri planda kalmış, işlevsel olmasına önem verilmiştir. WAZ-Holland Park örneğinde ise alışılmışın dışında bir tasarım yapılmış, peyzaj düzenlemelerine önem verilerek insanlar teşvik edilmiş; agropark ve rekreasyon alanı olarak kullanılmıştır. Doğru konumlandırılıp, iyi tasarlanan agropark projeleri rekreasyon ve üretim potansiyelinin yanı sıra turistler için de çekim merkezi haline gelmektedir (Kepoğlu, 2016).

Bu bağlamda agroturizm, tarım ve turizmin kesişim noktasıdır. Turistler agroparklarda yerel kültürü keşfetme, eğlenme, etkinliklere katılma, yöresel ürünleri alma ve konaklama gibi bir çok rekreasyonu gerçekleştirmektedir. Agroturizm kente ekonomik gelir sağlarken, kentlilere de yeni iş imkanı kazandırmakta; aynı zamanda doğal çevrenin korunmasına, kente kazandırılmasına ve turistler için çekim noktası olmasına katkıda bulunmaktadır (Uzun ve Ersan, 2023).



**Şekil 2.9.** Agropark örnekleri

**Kaynak:** Pressrelease, 2008

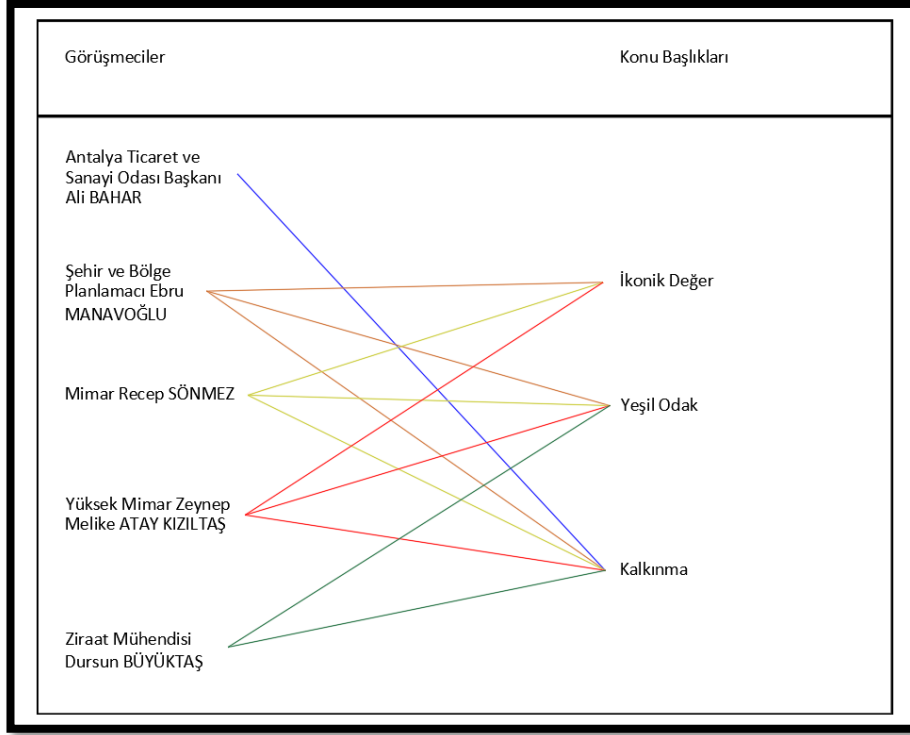
### 3. YÖNTEM

Kentlerde rekreasyon imkânı veren, kent imajına etki eden, yeşil odak oluşturan ve kent kalkınmasında role sahip olan mekânların arasında Expo alanları da yer almaktadır. Çalışmada dünyada düzenlenmiş olan Expoların sergi sürecinden sonraki kentsel ilişkileri incelenerek, EXPO 2016 Antalya'nın sahip olduğu potansiyellerin karşılaştırma yöntemi ile ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Antalya kentindeki rekreasyon alanları ve EXPO 2016 Antalya'nın güncel durumu, gözlem ve yerinde inceleme yöntemleri aracılığıyla tespit edilmiştir. EXPO 2016 Antalya ile ilgili kent imajı, yeşil odak ve kalkınma potansiyelleriyle ilgili önerilerin ortaya konulması adına, uzman kişilerle sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır.

Araştırmada ilk olarak boş zaman, rekreasyon mekânları gibi kavramlar ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bahçe ve Botanik Expo örneklerinin kentsel potansiyellerinin ortaya çıkarılması amaçlanarak bu doğrultuda kent imajı, yeşil odak ve kalkınma kavramları belirlenmiştir. Çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde giriş yer almaktadır. Burada tez çalışmasının konusundan, öneminden ve çalışmanın içeriğinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde kavramsal çerçeve yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın çerçevesini belirlemeye yardımcı olan kaynaklar belirtilmiş, çalışma kapsamında tartışılan kavramlar açıklanmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi yer almaktadır. Burada çalışmada karşılaştırma, gözlem yapma, literatür taraması, yerinde inceleme ile sözlü görüşme yöntemlerinin kullanıldığı ve nasıl bir yol izlendiği açıklanmıştır.

Dördüncü bölüm olan bulgular kısmında kentsel yeşil mekânlardan birisi olan Expo alanları incelenmiştir. Expo kavramı ile tarihçesi açıklanmış, kentliler ve turistler için çekim noktası olan, rekreasyon imkânı veren, bireylerin gündelik hayatlarına dahil ettikleri Expo örneklerinin kent ile ilişkileri yorumlanmıştır. Dünyadaki Expo örneklerinin ve EXPO 2016 Antalya'nın sergi süreci sonrasındaki kullanım durumları BIE'nin açıklamış olduğu raporlar göz önünde bulundurularak Expo alanlarının, buldukları kente kazandırma potansiyelleri olan kavramlar (kent imajı, yeşil odak ve kalkınma) belirlenmiştir. Tez kapsamında 15 Ağustos-15 Eylül 2023 tarihleri arasında mimar, ziraat mühendisi, şehir ve bölge planlamacı gibi uzman kişilerle sözlü görüşmeler yapılmış, EXPO 2016 Antalya'nın kente kazandırılması adına ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma potansiyelleriyle ilgili görüşleri alınmıştır (Şekil 3.1). Üretilmiş olan kavramlar doğrultusunda katılımcıların fikirlerini öğrenmek amacıyla 15 sorudan oluşan metin hazırlanmıştır (Ek 2). Kavramların belirlenmesinde, sözlü görüşmelerin uygulanma ve değerlendirilme aşamalarında Kümbetoğlu'nun niteliksel analiz yöntemlerine ilişkin yaklaşımı benimsenmiştir (Kümbetoğlu, 2020). Bu sorularla Expo-kent ilişkisini ortaya çıkarabilmek için alanın ikonik değer oluşturma, rekreasyon ve üretim-ticaret potansiyellerinin belirlenmesi amaçlanmıştır; Expo alanıyla ilgili kullanım önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.



**Şekil 3.1.** Görüşmecilerin konu başlıklarıyla ilişkisi

Beşinci bölümdeki tartışma kısmında ise konuyla ilgili yayınlanmış olan araştırmalar ile bu çalışmanın bulguları ve sonuçlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Altıncı bölümde sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır. Yapılan tüm literatür araştırmaları, alan incelemeleri, karşılaştırmalar, görüşmeler ve yerinde yapılmış olan gözlemler sonucunda EXPO 2016 Antalya mekânının kentle olan ilişkisi irdelenmiş ve kente nasıl kazandırılacağı konusunda önerilerde bulunulmuştur. Yedinci bölümde kaynakça, sekizinci bölümde de ekler kısmı yer almaktadır.

## 4. BULGULAR

Dördüncü bölümde; öncelikle Expo kavramı, tarihsel gelişimi ve Expoların kentsel ilişkileri açıklanacaktır. Fuar etkinliği olarak tanımlanan Expo sergileri, düzenlenmiş olduğu kente, kentlilere ve ülkeye birçok açıdan katkıda bulunmaktadır. Expolar sergi süreçlerinde ve sonrasında kent bağlamında ikonik değer olma, kentin yeşil odağı olma, kalkınmaya aracı olma ve kentlilere rekreasyon alanı sunma gibi olumlu etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda BIE'ye göre başarılı sayılan dünyadaki Expo örneklerinin; ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma aracı olma bağlamındaki kullanımları incelenecek, EXPO 2016 Antalya'nın sergi sürecinden sonrasındaki kullanımı değerlendirilerek, potansiyelleri ortaya konulacaktır.

### 4.1. Expo Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Kent ile İlişkisi

Expo kavramı, İngilizcede “*Exposition*”, Türkçe’de “Sergi” anlamına gelmektedir. Expolar “Dünya Sergisi” ya da “Dünya Fuarı” olarak da adlandırılmaktadır. Expo kapsamında düzenlenen sergiler ticari amaçla değil, eğitsel ve kültürel amaçla düzenlenmektedir. Asıl amaçları ürünlerin pazarlanmasını sağlamak yerine, serginin düzenlendiği ülkenin sahip olduğu varlıklarını, tarihini ve kültürünü ortaya koymaktır. Aynı zamanda Expo sergilerine katılım gösteren ülkeler kendi kültürlerini, mimarisini ve peyzajını tanıtmaya fırsatı bulmaktadır. Ülkeler arası etkileşimi sağlayan Expolar, doğal çevrenin korunmasını ve toplumu bilgilendirmeyi de amaç edinmiştir. Expo sergilerinde halkın bir araya geldiği, içerisinde yer alan yeşil alanların kentlilere rekreasyon imkânı sağladığı örnekler de yer almaktadır. Bu bağlamda Expo sergileri kent kimliğine katkı sağlama potansiyeline de sahiptir.

Expoların, geçmişten günümüze kadar 160 yılı aşan bir tarihsel süreci olduğu bilinmektedir. İlk organizasyon 1851 yılında Londra Uluslararası Sergisi olarak İngiltere’de yapılmıştır. Londra’da yer alan ünlü Hyde Park alanında yapılan sergi Prens Albert tarafından gerçekleştirilmiştir. Kentliler tarafından yoğun ilgi görünken, Avrupa’nın kraliyet ailelerinde halk ve soyluların bir arada olması sebebiyle merak uyandırmamıştır (Berber, 2016).

1851 yılında Londra’da gerçekleşen sergiden sonra Paris’te altı farklı Expo sergisi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra düzenlenecek olan Expo sergileri için uluslararası kuralları belirlemek amacıyla 1928 yılında Paris’te konferans düzenlenerek Uluslararası Sergiler Bürosu (*Bureau International des Expositions* – BIE) kurulmuş, yasal çerçeve oluşturulmuştur. BIE tarafından organize edilen Expo türleri dört kategoriye ayrılmaktadır; Dünya Fuarı (*World Expo*), Uluslararası Özel Fuar (*Specialized Expo*), Bahçe ve Botanik Fuarı (*International Horticultural Expo*) ve Triennale Sergisi (*Triennale di Milano*)’dir. Dünya Expo organizasyonunda tek yetki merkezi olan kuruluş BIE’dir. Düzenlemekte olduğu sergiler süreçlerine göre 0-5 yılda bir ve 5 yılda bir düzenlenen uluslararası sergiler olarak iki farklı şekilde gerçekleşmektedir. Merkezi Paris’te olan ve 98 üyesi bulunan BIE’ye ülkemiz 10 Eylül 2014 tarihinde üye olmuştur ve günümüzde 179 ülke BIE üyesidir (BIE).

Expo çeşitlerinden biri olan Botanik Expoların gerçekleştirilmesinde BIE'nin yanı sıra Uluslararası Bahçe Bitkileri Üreticileri Birliği'ne (International Association of Horticultural Producers-AIPH) de başvuru yapılmak zorundadır (Soysal, 2018). Peyzaj, bitki ve çiçek hizmetlerinin uluslararası pazara girmesini sağlamak amacıyla 1948 yılında İsviçre'de kurulan Uluslararası Bahçe Bitkileri Üreticileri Birliği'nin (AIPH) bahçe bitki üreticilerini ve ilgili örgütleri dünyada koordine ve temsil etme görevi bulunmakta olup, 38 üye ülkesi bulunmaktadır. Uluslararası Bahçe Bitkileri Üreticileri Birliği'nin (AIPH) bir ülke ve şehrin adaylığını kabul etmesiyle onaylanan Bahçe ve Botanik Fuarları 1960 yılından itibaren düzenlenmeye başlamıştır (Hür, 2019).

AIPH'e göre Expolar, sergi alanının büyüklüğü, başvuru sürecinin uzunluğu ve sergi süresine göre kategoriye ayrılmaktadır (Tablo 4.1).

**Tablo 4.1.** AIPH tarafından belirlenen Bahçe ve Botanik Expo kategorileri

Kategori	Resmi isim	Sergi süresi	Sergi alanı büyüklüğü (minimum)	Başvuru süreci
A1	Büyük Uluslararası Bahçe Bitkileri Sergileri	3-6 ay	50 ha	2-6 yıl önce (Uluslararası Sergiler Bürosu-BIE onayı gerekli)
A2	Uluslararası Bahçe Bitkileri Sergileri Kısa süreli	8-20 gün	15,000 m <sup>2</sup>	En az 4 yıl öncesinde
B1	Uluslararası Katılımlı Sergiler Uzun süreli	3-6 ay	25 ha	3-7 yıl öncesinde
B2	Uluslararası Katılımlı Sergiler Kısa süreli	8-20 gün	6,000 m <sup>2</sup>	2 yıl öncesinde

Türkiye'nin ilk Exposu 2016 yılında Antalya'da A1 kategorisinde Bahçe ve Botanik Exposu olarak düzenlenmiştir. Planlanan sergi süresinin 3-6 ay arasında olması ve 50 hektardan daha büyük bir alanda gerçekleştirilmesi nedeniyle A1 kategorisinde yer almaktadır. Bahçe ve Botanik Exposu peyzaj mimarlığı, bahçecilik ve tarım alanlarını canlandırmak ve bu alanlardaki yenilikleri teşvik etmek amacıyla yapılmaktadır. Bahçe ve Botanik Expolarında AIPH ve BIE yetkilidir. Bu durum, Bahçe ve Botanik Expolarını diğer Expolardan ayıran bir özelliktir. Uzun dönemli Bahçe ve Botanik Fuarlarının (3-6 ay sergi süresi) amaçları; uluslararası tanınırlık sağlamak, kentin imajını arttırmak, eko turizmi ve peyzaj mimarlığı sektörünü desteklemek, kente yeni alt yapı kazandırmak ve bahçecilikle ilgili yeni gelir kaynaklarının oluşturulmasını sağlamak olarak sıralanabilmektedir (Çelik ve Aslantaş, 2018). Düzenlenmekte olan Expolarda, kentin doğal dokusunun korunmasına önem verilmektedir. Gerçekleştirilen sergiler aracılığıyla

kentin tarihi yapıları, doğal dokusu ve kültürünün tanıtımı yapılmaktadır. Bu bağlamda Expo alanlarını, düzenlenmiş olduğu kent ile ilişkilendirmek mümkündür. Sergiler kenti turistler için çekim merkezi haline dönüştürerek, ekonomik anlamda kente katkıda bulunurken, kentlilere iş fırsatı ve rekreasyon imkânı sunarak da kent üzerinde etkide bulunmaktadır.

Expo sergilerinin gerçekleştirildikleri kentler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır. Olumlu etkileri arasında Expo kapsamında yapılan yatırımlar sayesinde, kente yeşil alan kazandırması, kentsel gelişime katkı sağlaması, ekonomik ve kültürel olarak kentin hareketlenmesi yer almaktadır (Polat, 2019). Birçok kent için, büyük ölçekli etkinliklere ev sahipliği yapmak, kent ekonomisindeki sorunların çözülmesi için imkân vermektedir. Kentin gelişmesine katkı sağlamak için fırsat olarak görülen Expolara büyük miktarda harcamalar yapılmaktadır. Expolar özellikle kentin atıl durumda olan alanlarının değerlendirilerek dönüşümünün gerçekleşmesi açısından önemlidir. Expo alanlarına kent merkezinden ulaşımın kolay olması adına, toplu ulaşım olanaklarının artırılması, yol bağlantılarını güçlendirilmesi gibi çalışmalar yapılarak kentin ulaşım ağı üzerinde de olumlu etki sağlanmaktadır.

Kullanılmayan boş alanların kente ve kentlilere kazandırılmasına öncülük eden Expolarda, doğru planlanmanın yapılmaması durumunda ekolojik tahribata yol açılması gibi olumsuz sonuçlarla da karşılaşılabilir. Kentin olumsuz etkilenmesine yol açan diğer problem ise fuar sonrasında alanın işlevsiz olarak kalmasıdır. Pavyon yapıları zamanla işlevlerini yitirip, fuar alanının kalitesini düşürerek mali kayıplara yol açmaktadır. Geçici bir süre için yapılan fuar alanının, sonrasında işlevsiz durumda kalması orada görevli olarak çalışanların işsiz kalmasına neden olmaktadır. Etkinlik süresince olumlu görünen etkilerin fuar bittikten sonra ortadan kalkması, kentlinin kültürel şoka uğramasına ve toplumsal yapıda değişikliklere yol açmaktadır. Etkinlik süresince alanın yoğun bir şekilde ziyaret edilmesinin etkisiyle çevredeki yapılaşma artmakta, bu durum da yerel halkın yer değiştirmesiyle sonuçlanmaktadır. Doğru planlama kararlarının alınmadığı durumda etkinlik sürecinde gayrimenkul fiyatlarının artması, sonrasında ise gayrimenkul fiyatlarının düşmesi kent ekonomisini olumsuz etkileyerek nüfus dağılımının değişmesine neden olmaktadır (Kantürer, 2016). Bu bağlamda Expoların olumlu yönlerinin güçlendirilmesi ve olumsuz etkilerinin azaltılması için planlama stratejileri geliştirilip, uygulanarak alanın atıl kalmasının önüne geçilebilir.

Expoların, ev sahipliği yapan kentler üzerinde yaratacağı sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerinin sürecin başından itibaren planlanması önemlidir. Expo etkinlikleri sayesinde ev sahipliği yapan ülke sergi süreci boyunca uluslararası arenada kendini tanıtmaya şansı sahiptir. Expo'nun düzenlendiği kent turizm merkezine dönüşme fırsatı yakalamakta, bu yolla ülkenin uluslararası boyutta tanıtımının yapılması mümkün olmaktadır. Potansiyel yatırımcıların ve turistlerin ziyareti ülke ve kent ekonomisine de katkı sağlamaktadır. Expoların sergi süreci boyunca kentliler ve turistler tarafından aktif olarak kullanılması, konser, eğlence gibi etkinliklerin düzenlenmesi rekreatif eylemlerin gerçekleşmesine imkân vermektedir. Sergi sürecinden sonra da bu alanların kentlilerin gündelik hayatlarına dâhil ederek kullanmaları gelecek nesillere de aktarılabilmesine katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda Expo alanlarının boş mekâna dönüşmemesi adına dünyanın farklı ülkelerindeki Expo örneklerinde fuar alanlarının ve pavyonlarının işlevsel dönüşümü (fuar alanlarının teknoparka, rekreasyon alanına, araştırma merkezlerine;

pavyonların ise hastaneye, iş merkezlerine dönüştürüldüğü örnekler bulunmaktadır) ile Expo alanının yıllarca aktif olarak kullanılmasının amaçlandığı görülmektedir. Bazı Expolarda ise kullanımının devam edilmesi için alan park alanına dönüştürülerek, kentin yeşil odak noktası haline getirilmiştir. BIE'nin onayı sonucunda bütün dünyada düzenlenebilen Expolar, kente ekonomik açıdan katkı sağlamanın yanı sıra, kentliler ve turistler için boş zamanlarını değerlendirebilecekleri rekreasyon imkanları sağlamaktadır. Expo sürecinde kentin iyileşmesine katkı sağlayan bu mekânlar, Expo bittikten sonra da kentlilere aktivite imkânı sunma potansiyeline sahiptir.

Expo sergilerinin düzenlenebilmesi, kente ve kentlilere olumlu etkiler bırakarak potansiyellerine ulaşabilmesi için en önemli etkenler arasında ekonomik bütçe ve yer seçimi gelmektedir. BIE, aday olan kente gelmeden önce finansman sorunlarının çözülmüş ve ekonomik kaynakların sağlanmış olması gerekmektedir. Ekonomik yönden yetersiz olan ülkede Expo'nun düzenlenme olasılığı oldukça azdır. Expoların yer seçiminde; kentin tarihi mekânlarına yakın konumlandırılması durumunda, turistlere kentin tarihsel zenginliğini yerinde gösterme imkânı verilmiş olmaktadır. Expoların konumlandırılırken kolay ulaşılabilir bir alanda olması, kentlilerin alanı deneyimleme olasılıklarını artırmaktadır. Expo alanlarında gerçekleşen eğlence, etkinlik, gösteri gibi organizasyonlara katılımın sağlanması için Expo'nun kentte yer alan sosyal aktivite alanlarından ulaşılabilir olması önemlidir (Özkelle, 2006). Expo'nun otopark, havaalanı, metro vb. alanlara yakın olması ise hızlı ve kolay ulaşımın gerçekleşmesini sağlamaktadır. Expolarda altyapı sorunları ile karşılaşmamak adına hazırlık sürecinde hazırlık sürecinde altyapı sorunlarının çözülmesi de gereklidir. Kentin fuar alanı dışındaki yerleri de kapsayan altyapı eksikliklerini göz ardı etmek zararlarla sonuçlanmaktadır.

Dünyada düzenlenen Bahçe ve Botanik Expolarının en önemli amacı; düzenlenmiş olduğu kentin ekonomik faaliyetlerinin artmasına katkı sağlayarak, bahçe ve süs bitki sektörünün gelişmesine yardımcı olmaktır. Gerçekleştirilmesindeki başka nedenler arasında iş fırsatları ve yatırımı arttırmak, düzenlenen kenti Dünya'ya tanıtmaya fırsatı sağlamak, peyzaj sektöründe istihdam yaratmak yer almaktadır (Expo, 2023). AIPH'e göre; Bahçe ve Botanik Expo sergilerinin hedeflerinden birisi de alanın sergi sürecinden sonra da spor, eğlence, konser, oyun alanı gibi rekreasyonel faaliyetlerle kullanılması, gelecek nesillere yeşil park alanı olarak bırakılmasını sağlamaktır. Expo alanlarında yer alan pavyonlar, kafeler, tiyatro alanları, oyun alanları, yeşil alanlar, su öğeleri, yürüyüş yolları gibi çeşitlenen mekân tasarımlarının sergi sürecinden sonra da kamusal olarak kullanılması mümkündür. Bu bağlamda, Expo alanlarının sergi sürecinden sonra da kullanılmaya devam etmesi, kentlilerin gündelik hayatlarına dâhil olması ve Expo alanlarının kentlilerin rekreasyonel amaçlı kullanabilecekleri bir mekâna dönüştürülerek; kentin yeşil odak noktası, kentliler için de aktivite mekânı olma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Sergi süreci boyunca bitki, teknoloji ve kültürlerin tanıtımının gerçekleştiği bu mekânların, sergi sürecinden sonra da kullanılmaya ve kent için çekim noktası niteliği olmaya devam edebilmesi için kentlilerin ve turistlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak mekânın dönüşümünün gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, Dünyadaki Expo örneklerinin sergi süreci sonrasındaki dönüşümlerinin yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Bu bölümün devamında; BIE'ye göre başarılı sayılıp, sergi sürecinden sonra da kentliler tarafından kullanılmaya devam eden dünyadaki Expo örnekleri ile EXPO 2016 Antalya'nın ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma bağlamındaki potansiyelleri incelenecektir.

#### **4.2. Dünya Expo Örneklerinin İkonik Değer, Yeşil Odak ve Kalkınma Bağlamında İncelenmesi**

Kentlerde bulunan kamusal alanlar toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeniden üretilmekte olup, gündelik hayatta mekânsal dönüşümlere sahne olmaktadır. Tüketim toplumunda yer alan bireylerin yaşadıkları konut alanlarında, boş zamanlarını değerlendirdikleri alışveriş merkezlerinde, müze alanlarında, açık ve kapalı kamusal mekânlarda farklılık arayışına gittiği görülmektedir. Bireylerin yalnızca mekânda bulunup, deneyimlemelerine verilen önemin azaldığı, kimlik ve statüye sahip mekânların değer kazandığı görülmektedir. Bu doğrultuda kentlerde imaj ve kimlik yarışına girilmekte, "marka kent"e dönüşerek kendilerini küresel kent ağına katma çabalarının olduğu gözlemlenmektedir (Özerk ve Yüksekli, t.y.). Marka kent oluşturma sürecinde kültürel, ekonomik ve sosyal özgünlükle birlikte mevcut mimari dokunun karakteri de önem kazanmaktadır. Tarihi yapı ve yerleşimlerin yanı sıra kentsel dokudan form, malzeme, ölçek ve konum itibarıyla farklılaşan mimari yapılar da kent kimliğinin oluşumunda etkili olmaktadır.

**İkonik yapılar**, sadece yapısal değil, ekonomik ve toplumsal açıdan da oldukça önemli bir yere sahiptir (Jencks, 2006). İkonik yapılar aynı zamanda toplumsal bellekte yer edinen yapılardır. Kentlerde bulunan tarihi yapıların dışında ikonik yapıların inşa edilmesiyle "Bilbao etkisi" oluşturulan kentlerde, kent kimliğinin güçlendiği ve bu yapıların marka kent olma konusunda olumlu etkiler yaptığı görülmektedir. Kentlerde düzenlenen Expo Dünya Fuarları, olimpiyatlar ve festivaller gibi büyük ölçekli etkinlikler kapsamında inşa edilen yapılar da ikonik değer oluşturma potansiyeline sahip olabilmektedir. Bu potansiyelin gerçekleşebilmesi için mimari yapının; kentin imgelerini ve kültürünü yansıtması, kentliler tarafından anımsanabilir olması, toplumsal konu oluşturabilmesi, mevcut mimari dokudan farklı olarak ayırt edilebilmesi oldukça önemlidir (Işıkoğlu, 2020). Aynı zamanda Expoların gerçekleştirileceği yer seçiminde sorunlu bölgelerin seçilmesi ve dönüştürülmesi de kent imajına katkı sağlamaktadır. Expolar düzenlenmeden önce, sergi sürecinden sonraki kullanım planları kentlerin Expo yönetim kurulları tarafından hazırlanarak, BIE'ye sunulmaktadır. Alınan kararlar doğrultusunda, sergi sürecinden sonra da mekânın kentlilerce aktif kullanımını devam ettirmek için, Expo alanlarında kimi zaman yapısal kimi zaman çevresel ölçekte dönüşümler gerçekleştirilmekte, bu yolla ikonik değer olma özelliklerini sürdürmektedirler.

**Floriade Expo 1960 Rotterdam örneğinde;** 101 metre yüksekliğinde olan Euromast Gözlem Kulesi (1960) Hollanda, Rotterdam kentinin ikonik yapısı olarak sayılmaktadır (Şekil 4.1). Kulenin temelinde 131 adet beton kazık, 240.000 çelik konstrüksiyon kullanılmış, yapının doğal afetlere karşı dayanıklı olması amaçlanmıştır. 1970 yılında ise Euromast Gözlem Kulesi'ne, Uzay Kulesi adı verilen 85 metre ek yapılmıştır. Kule, günümüzde de şehrin en yüksek binası sayılmakta olup, kentin ikonik

yapısı olarak değer görmeye devam etmektedir. Kule, şehir ve limanı gören panoramik manzaraya sahip olması sebebiyle, kentin manzara noktası olarak kullanılmaktadır. Kent ölçeğinde bakıldığında; alandaki yeşil doku kentin sert dokusunu yumuşatarak, kente estetik görüntü kazandırmış ve kent imajına olumlu anlamda katkı sağlamıştır. Kule ve peyzaj, kent bütününde ikonik değer yaratmaya devam etmektedir.



**Şekil 4.1.** Euromast Gözlem Kulesi

**Kaynak:** Özbay, Ö., 2016

Toplam 186 metre yüksekliğindeki Euromast Kulesi günümüzde Hollanda'nın en yüksek binası olmaya devam etmektedir. Kule içerisinde yer alan restoran halen aktif olarak kullanılmakta, günümüzde de hafızalarda yer edinmeye devam etmektedir (Şekil 4.2). Euromast Kulesi'nin konumu ve yüksekliği sayesinde havanın açık olduğu zamanlarda, 80 kilometre uzaklıkta yer alan şehirleri görmek mümkün olabilmektedir. Kulenin seyir terası alanına ulaşımın asansör ile sağlanmasının yanı sıra, 100 metre yükseklikten halat yardımıyla iniş yapma imkânı da verilmesi, kentlilere aktif rekreasyon fırsatı sunmaktadır.



**Şekil 4.2.** Euromast Kulesindeki eylemler

**Kaynak:** Robert Evans, 2018

**Expo 1999 Kunming örneğinde;** 19.927 metrekare büyüklüğünde olan China Hall, Çin'in bahçe ve botanik özelliklerini sergileyen, en büyük serası olarak bilinmektedir. Tasarımında işlevsel cam cephe kullanılan serada (Şekil 4.3), 1.200'ün üzerinde ılıman-soğuk ve tropikal bitki çeşitleri bulunmaktadır (BIE). Expo 1999 Kunming, BIE tarafından Bahçe ve Botanik Expoları için belirlenen bahçe ve bitkileri sergileme amacının yanı sıra çevrenin korunmasına katkı sağlamak ve teknolojik ilerlemenin gelişimini halka tanıtmak amaçlarına da hizmet etmektedir. Aynı zamanda sera yapısı formundan dolayı ikonik değer olarak gösterilmektedir.

Expo alanında ikonik değere sahip olan bir başka örnek ise 3060 metrekare büyüklüğünde olan Bilim ve Teknoloji Merkezi'dir (Şekil 4.4). Mimari cephe tasarımında lineer çizgilerin kullanıldığı, eğrisel formda çatıya sahip olan yapıda sergi süreci boyunca bahçeciliğin teknolojik başarıları ve gelişmekte olan tekniklerin tanıtımı yapılmaya devam edilmiştir. Sergi sürecinden sonra da korunarak, Expo alanının kalıcı yapısı haline getirilmiş ve ülkenin sosyal kalkınmasında ve ekonomisinde önemli rol oynamıştır. 2013 yılından itibaren kentin daha da çekici hale gelmesi için, turizm hizmetleri, sergiler ve gösteriler gibi aktiviteler düzenlenmeye devam etmektedir.



**Şekil 4.3.** China Hall

**Kaynak:** CGTN, 2021



**Şekil 4.4.** Bilim ve Teknoloji Merkezi

**Kaynak:** Yunnan exploration, 2008

Expo 1999 Kunming’de bulunan bir diğer ikonik yapı ise formu Çin Gölü’nden esinlenerek yapılmış olan ve 28.000 metrekare büyüklüğündeki Tema alanıdır. Bu alanda yer alan pavyonlarda; ana salon, performans salonu, medya merkezi ve konferans salonu bulunmaktadır (Şekil 4.5). Yaprak formunda tasarlanmış dört farklı yapının, dış ve iç mekânlarında yaya yolları kullanılarak yürüme aksı oluşturulmuştur. Sergi sürecinden sonra alanın turizm amaçlı kullanılması için pavyonlardan birisi otele dönüştürülmüştür. Diğer yapılar ise eğitim ve konferans tesisleri olarak kullanılmaktadır (Arqa, 2014).



**Şekil 4.5.** Tema alanı

**Kaynak:** Edmon Leong, 2014

**Kentlerin yeşil odağı olan mekânlar;** ekoloji ve çevre temalarını barındıran, sosyal ve mekânsal aktivitelere imkân veren açık mekân

lar olarak kentlerde çevre bilincinin oluşmasında ve ekolojik sürdürülebilirliğin planlanmasında etkili olabilmektedir (Hür, 2019). Yeşil alanlar kentlerin sert dokusunu yumuşatmanın dışında, kentlilere rekreasyon imkânı vermektedir. Expolar da insanların gündelik hayatlarında, boş zaman aktivitelerini gerçekleştirdikleri yeşil mekânlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda BIE'ye göre kentin yeşil odağı olan, sergi sürecinden sonra da kentlilere rekreasyon imkânı sunmaya devam eden örnekler bulunmaktadır.

**Floralies Expo 1969 Paris örneğini incelediğimizde;** Paris kentinde yer alan Bois de Vincennes ormanının bir bölümünü oluşturan Parc Floral alanı, Expo sergisi için kullanılmıştır. Bu alanın 12. yüzyılda kraliyet parkı olarak ve avlanma amaçlı kullanıldığı bilinmektedir. Fransız Devrimi'nden sonra Bois de Vincennes askerleri için eğitim sahası olarak kullanılmıştır. 1840 ile 1843 tarihleri arasında ise, alanda yer alan ağaçlar kesilmiş, askerler tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. 23 Nisan 1969-5 Ekim 1969 tarihleri arasında Parc Floral'da (28 hektar büyüklüğünde) Expo sergisi düzenlenmiş 2.4 milyon ziyaretçi ağırlanmıştır. "Fransa'nın ve Dünyanın Çiçekleri" teması ile gerçekleşen Expo'da, doğaya karşı duyarlılık oluşturmak amaçlanmış ve yapılan mekânsal düzenlemelerde doğanın korunması için önlemler alınmıştır. Expo sergisinin mekânsal düzenlemeleri esnasında, alanda bulunan çim alan (askeri eğitim amaçlı), çam ve meşe koruları kentin önemli bir peyzajı olarak kabul edilmiş, doğal dokunun korunması sağlanarak, gelecek nesillere aktarılması sağlanmıştır.

Expo sergisinin düzenlenmesindeki hedef ve stratejiler arasında Bois de Vincennes, Parc Floral ve kentteki yeşil alanların korunmasını sağlamak ve kalitelerini arttırmak yer almaktadır. Expo sergisinin gerçekleştirilmesinden önce alınan karar doğrultusunda orduya ait olan Parc Floral'ın sergi sürecinden sonra da halkın kullanabileceği botanik bahçesine dönüştürülmesi planlanmış olup, Parc Floral halka açık olarak kullanılmaya devam etmektedir. Kent ölçeğinde Paris'e bakıldığında Bois de Vincennes alanı, günümüzde de kentin en geniş yeşil alanı durumundadır. Parc Floral alanı ise, Bois de Vincennes içerisinde yer almaktadır (Şekil 4.6).



**Şekil 4.6.** Parc Floral-kent ilişkisi

**Kaynak:** Bugrat Davit tarafından 2020

Günümüzde, Paris’te bulunan 4 botanik bahçesinin en büyüğü olan Parc Floral, kentliler ve turistler için ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Alanın mevcut yeşil dokusu korunmuş olup; ziyaretçiler tarafından gezinme, piknik yapma gibi rekreasyonlar gerçekleştirilmektedir. Aynı zamanda kentin kalite ve imajına da katkı sağlayarak, yeşil odak olmaya devam etmektedir. Yerleşim alanlarına yakın olması, golf alanları, kafeler, oyun alanları gibi mekânların bulunması kentlilerin mekânı deneyimleyebilmesini sağlarken, yeşil dokusunun korunmaya devam etmesi de gelecek nesillere miras olarak bırakılmasının hedeflendiğini göstermektedir (Şekil 4.7).



Şekil 5.7. Parc Floral yeşil alanların kullanımı

**Kaynak:** Stephanie tarafından 2017

**Peruk Expo 1974 Viyana örneğinde;** 18 Nisan 1974-14 Ekim 1974 tarihleri arasında 100 hektar büyüklüğündeki alanda 2.6 milyon ziyaretçi ağırlanmıştır. Expo sergisinin Viyana kentinde yer alan yeşil alanların geliştirilmesine yönelik olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Expo’nun gerçekleştirileceği mekân seçiminde; Oberlaa yakınlarında olan Laaer Berg’in güneydoğu yamacında bulunan terk edilmiş sanayi bölgesi tercih edilmiştir. Seçilen yere yakın mesafede kükürt bulunmasından dolayı organizatörlerin 100 hektar büyüklüğündeki alanın spa parkı (Kurpark) olarak tasarlanması ve Expo sergisinin yanı sıra termal alan, otel ve sağlık merkezi yapılması önerileri planlamaya dâhil edilmiştir. Expo’da yer alan kapalı ve tematik bahçe alanları aracılığıyla bahçecilik hakkındaki bilgilerin halkla paylaşılmasına katkı sağlanmıştır. Kent bağlamında bakıldığında, konut bölgesi ile tarım alanları arasında yer alan Expo alanında, yeşil dokunun yoğun olduğu ve kent içinde yeşil odak oluşturduğu görülmektedir (Şekil 4.8).



**Şekil 4.8.** Kurpark Oberlaa'nın kent içindeki konumu

**Kaynak:** Google Earth

Expo sürecinden sonra, alan yakınında bulunan sağlık beldesinin adını almış, Kurpark Oberlaa olarak halka açık parka dönüştürülmüştür. Güneşlenme alanları, hayvanat bahçesi, çiçek labirenti (Şekil 4.9) ve aşk bahçesi (Şekil 4.10) bulunduran park, Viyana'nın yeşil mekânı olmaya devam etmektedir.



**Şekil 4.9.** Çiçek labirenti

**Kaynak:** Wikipedia



**Şekil 4.10.** Aşk bahçesi

**Kaynak:** Mapio

Kurpark Oberlaa'da eğlence ve aktivitelerin yapılmaya devam etmesi, kentlilere aktif rekreasyon imkânı sağlamaktadır. Kent ölçeğinde, kentin yeşil atmosferi olarak anılmış, kent imajının artmasına katkı sağlamıştır. Doğal kaynakların kullanıldığı termal kaplıcanın Expo alanında yer alması, kentlilerin saatlik ya da günlük olarak mekânı

deneyimlemesini sağlamaktadır. Kaplıcanın kent manzarasına hâkim noktada konumlandığı, çevresinde yeşil alanlara yer verildiği görülmektedir (Şekil 4.11).



**Şekil 4.11.** Termal kaplıca

**Kaynak:** Tripadvisor, 2022

Sıcak ve soğuk su havuzları yalnızca iç mekânlarda değil, dış mekânda da tasarlanmış, peyzaj ile bütünleşmesi sağlanarak, bireylerin doğa ile etkileşim içerisinde olmasına imkân verilmiştir (Şekil 4.13). Termal havuzun etrafında bulunan yeşil alanlarda masaj imkânı verilerek, iç mekân aktivitesinin dış mekânda devam etmesi sağlanmıştır (Şekil 4.12). Sıcak su havuzunun dış mekânda konumlandırılması, kış mevsiminde de bireylerin mekânı deneyimlemesine imkân vermektedir. Su kaydırağı gibi aktivite alanlarının eklenmesi, çocuklar için mekânı eğlenceli hale dönüştürmektedir.



**Şekil 4.12.** Masaj alanı

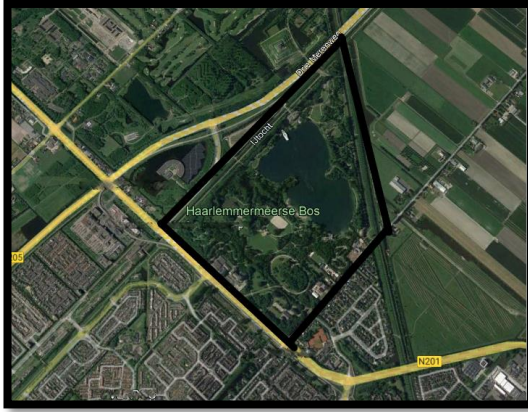
**Kaynak:** Tripadvisor



**Şekil 4.13.** Dış mekândaki sıcak su havuzu

**Kaynak:** Kids love vienna

**Floriade Expo 2002 Haarlemmermeer örneğinde;** “Doğa Sanatını Hisset” sloganıyla çevre dostu ve sürdürülebilir yaşamın önemine ve doğanın keyfinin çıkarılmasına dikkat çekilmiştir (Şekil 4.14). Alan, 40 metre yüksekliğinde olan Spotters Hill piramidini (Şekil 4.15) ve onu çevreleyen 10 tane adayı içermektedir. Piramit Floriade Expo çalışmaları sırasında açığa çıkan kum ve topraktan yapılmış yapay bir tepedir. Spotters Tepesi etrafında “Tepenin Yanında” ve “Yeşil Şehir” temaları işlenen alanlar yer almaktadır. Bu temaların yanı sıra doğal çevre, sürdürülebilirlik ve gelecekteki yaşam konularına da odaklanılmıştır. Sergi süreci boyunca Plant Publicity Holland (bitki tanıtımı) ile kentsel gelişim stratejilerinden birisi olan “Yeşil Şehir Efsanesi”nin tanıtımı yapılmış; şehirleşmenin olumsuz etkileri anlatılarak, bu etkileri en aza indirmek için alınabilecek önlemler (bitkilendirilmenin artması, yağmur suyunun depolanması, yeşil binalara teşvik vb.) paylaşılmıştır. Serginin gerçekleştiği süre boyunca ziyaretçilere, yeşil alanların kente olan katkıları aktarılmıştır. AIPH’in yayınlamış olduğu yeşil şehir yönergeleri dikkate alınmış, yeşil alanların kent için değeri hakkında kentlilerin bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Su, hava ve yeşil alanların temizlenebilmesi, suyun korunması, biyoçeşitliliğin artması, yeşil alanların rekreasyon imkânı sunması gibi konulara önem verilmiştir.



**Şekil 4.14.** Floriade Expo 2002 planı

**Kaynak:** Google Earth



**Şekil 4.15.** Spotters Hill piramitin konumu

**Kaynak:** Niek rozen landscape, 2002

Expo alanında yalnızca yeşil alanların korunmasına önem verilmemiş, dolambaçlı yollar, yoğun ormanlık alan ve göl kenarında yer alan ulusal bahçeler ile suya ve doğaya odaklanabilmek amaçlanmıştır; “Gölde” teması ile suyun önemi ve temiz kalabilmesi gibi konularda kentlilerin bilinçlendirilmesi sağlanmıştır. Enerji verimliliği için, 30.000 m<sup>2</sup> genişliğinde 19.000 adet güneş panelinden oluşan güneş çatıları yapılmıştır. Yapılan panel boyut açısından dünyanın ilk örneği olmuştur (Şekil 4.16). 157 x 83 santimetre boyutlarında olan paneller, jeotermal bölgesel ısı sistemleri (TNO) düşürme testini (malzeme ve kazı maliyetlerinin azaltılması) başarıyla geçmiştir. Çatı konstrüksiyonunda ise güneş ışınlarının direkt elektriğe dönüşmesini sağlayan sistem hücresi (PV) kullanılmıştır.



**Şekil 4.16.** Güneş panelleri

**Kaynak:** Wikimedia commons, 2016

Geleceğin cam evi olarak adlandırılan güneş panellerinin altında bitki yetiştirilmesindeki son teknolojilerin de sergisi yapılmıştır. Bu bağlamda bahçe sergileri dışında da Expo alanında bulunan yenilikçi yapılar sergilenmiş, inşaat sektörü açısından gelişmelere öncülük etmiştir. “HydraPier” olarak tanınan Haarlemmermeer pavyonu mimari formuyla alan içinde estetik değer oluşturmaktadır. Bu yapıda festivaller, sergiler ve gösteriler düzenlenmekte, yapı kentlilerin ilgi odağı olmaya devam etmektedir. “Gelaagde Stad” (Katmanlı Şehir) kompleksi ise modern yapıların peyzaj tasarımı ile uyumunu gösteren yenilikçi bir tasarım olarak öne çıkmaktadır (Şekil 4.17).



**Şekil 4.17.** HydraPier pavyonu ve Gelaagde Stad

**Kaynak:** Jaap Scholte, 2022

Floriade Expo sergisinden sonra, yeşil alanlar ve Spotters Tepesi rekreasyon alanına dönüştürülerek “*De Groene Weelde*” olarak kullanılmaya devam edilmiştir. Expo, her yaz Hollanda müzik festivali olan Mysteryland’e ev sahipliği yapmaktadır. Güneş panellerinin bulunduğu alanda ise genişletme çalışmaları yapılmış ve Expo Haarlemmermeer Sergi Merkezi’ne dönüştürülmüştür (Şekil 4.18).



**Şekil 4.18.** Sergi alanı olarak kullanımı

**Kaynak:** Visit Haarlemmermeer

Alanın, aktif olarak kullanılmaya devam etmesi için yeşil alanların rekreasyon amaçlı kullanılabilir olmasına önem verildiği görülmektedir. Alanda bulunan boş yeşil alanlara engel parkurları (Şekil 4.19) yerleştirilerek etkinliklerin gerçekleştirilmesi buna örnek gösterilebilir. Kent bağlamında bakıldığında; alanda bulunan ormanlık alan, su ögesi ve doğal bitki dokusunun korunmaya devam edilerek, kent için odak noktası olmaya devam etmesi ve gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır.



**Şekil 4.19.** Yeşil alanda düzenlenen etkinlik

**Kaynak:** Witteman, T., 2022

Kentler, kentsel rekabetin artmasıyla sosyal ve ekonomik açıdan markalaşma yoluna doğru gitmektedir. Günümüzde kentlerin markalaşmasında rol oynayan etkenlerden birisi de mega etkinliklere ev sahipliğinin yapılmasıdır. Mega etkinlikler, kentin ekonomi ve turizm açısından kalkınmasında rol oynamaktadır (Erturan, 2012). Expo sergileri de Olimpiyatlar ve Dünya Kupalarından sonra düzenlenen en büyük organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır (Güven ve Suna, 2022).

**Kentin kalkınmasında;** Expo, spor, fuar ve festival gibi büyük ölçekli etkinlikler (*mega-events*), düzenlenen kentin uluslararası platformda imajının yükselmesine ve kentin pazarlanmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda etkinlikler, gerçekleşeceği kentin altyapısının gelişme sürecini hızlandırmaktadır (Cantürk, 2009).

**Expo 1984 Liverpool örneğinde;** 1981 yılında ekonomik kriz içerisinde olan kentin canlandırılması için Expo sergisinin düzenlenmesine karar verilmiştir. Liverpool'un Dingle bölgesinde sorunlu bölge olarak adlandırılan 100 dönüm büyüklüğündeki arazi (Şekil 4.20) Expo sergisinin gerçekleştirilmesi için uygun görülmüştür. Bu alanın Expo sergisinden önce Mersey Tünel kazısından çıkan kayaları depolamak için kullanıldığı bilinmektedir. Expo sergisinin düzenlenmesi kenti yeniden canlandırmak adına yapılan turizm girişimi olmuştur. Ziyaretçilerin kolay ulaşım sağlayabilmesi amacıyla yol bağlantılarının güçlendirilmesi ve minyatür demir yolu sistemi kurulması da kentin canlandırılmaya başlanmasına aracı olmuştur. Expo'nun yapılmasının en önemli amaçları arasında turizm endüstrisinin ve Liverpool şehrinin canlandırılması yer almaktadır. Ancak sergi sürecinden sonra bir süre bakımsız kalarak atıl duruma gelmiştir.



**Şekil 4.20.** Liverpool park alanı-kent ilişkisi

**Kaynak:** Lane, C., 2019

Expo sürecinden sonraki kullanımına yönelik alınan planlama kararları doğrultusunda gelecek nesillere yeşil miras olarak bırakılması hedeflenmiştir. 1984 yılından sonra alanın bir kısmının konut alanına dönüştürülmesi planlanmış, 2009 yılında çalışmalara başlanmıştır. Aynı zamanda 2009 tarihinde gölet, Çin ve Japon bahçeleri ile orman parkurları yeniden restore edilmeye başlanmış, 2012 yılında tamamlanarak halkın kullanımına açılmıştır (Şekil 4.21). Alanın konut alanı olarak kullanılan bölümünün dışındaki mekânlarda çeşitli etkinlikler düzenlenmekte ve kentliler rekreasyon faaliyetlerinde bulunmaya devam etmektedir. 2020 yılında Liverpool Belediye Meclisi toplantısı yapılmış; alanda su kirliliği ve maddi sorunlar gibi konular için iyileştirme çalışmalarına başlama kararı alınmıştır. Liverpool kentinin modern tarihinin bir parçası sayılan alanın Expo sürecinden sonra kısmen konut alanına dönüştürülmesi mekânın aktif olabilmesinin hedeflendiğini göstermektedir. Bu bağlamda alanda sergi sürecinden sonra birtakım dönüşümler gerçekleştirilmiş, turistlerin kenti ziyaret ederek, kentin kalkınmasını sağlamak amaçlanmıştır. 2021 yılında iyileştirme çalışmaları yapılarak mekânın tekrar kente kazandırılması ve kalkınma aracı olarak kullanılmaya devam etmesi sağlanmıştır (ECH Haber, 2021).

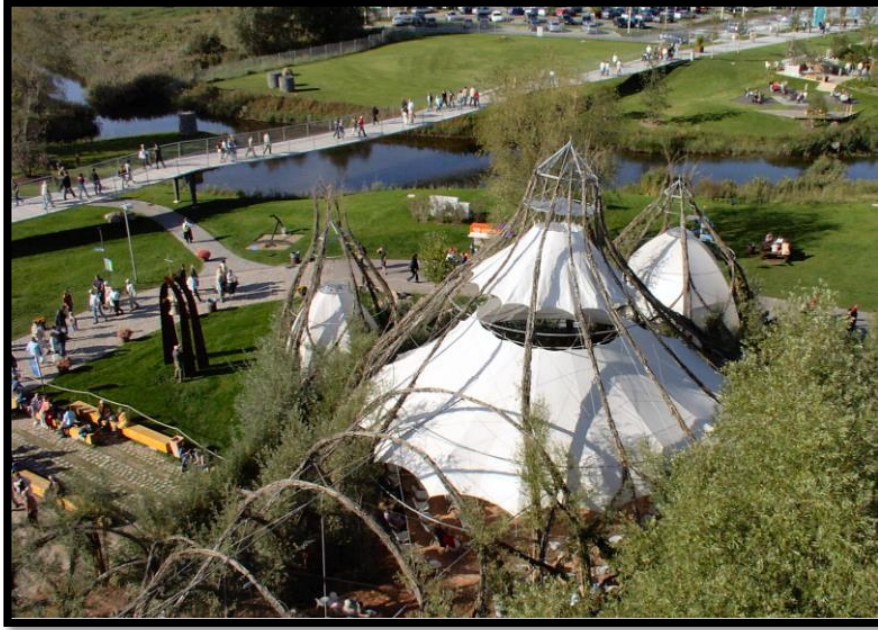


**Şekil 4.21.** Expo 1984 Liverpool park

**Kaynak:** Wikipedia

**IGA Expo 2003 Rostock örneği;** Almanya'nın ev sahipliği yaptığı beşinci Expo'dur ve bölgenin kalkınmasında aracı olmuştur. Kent bağlamında bakıldığında, Expo'ya hazırlık olarak kentin alt yapı sorunlarının çözülmesi, tünel ve otoyol kavşaklarının yapılması kentin kalkınmasına katkı sağlamıştır. Expo alanı sergi süreci içerisinde beklenen ilgiyi görmüş, kentliler ve turistler için çekim noktası olmuştur. Çekim noktası olan mekânlar arasında Gül tepesi (10.000'den fazla gül), Willow Church

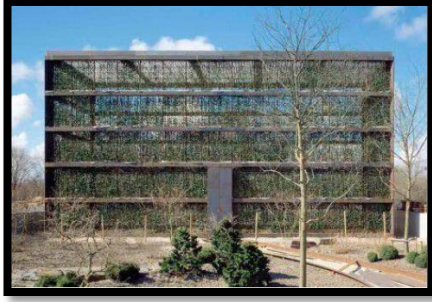
(Sögüt Kilisesi) ve farklı denizcilik hikâyeleri anlatan yedi tane Rostock Şehir Bahçesi bulunmaktadır. Özellikle kilise, Expo'ya hazırlık olarak yapılan en önemli mimari yapıdır (Şekil 4.22). 15 metre yüksekliğinde kubbeye sahip olan ve 52 metre uzunluğundaki kilisede sergi süreci boyunca her pazar günü ayin düzenlenmiş, ortalama olarak 300 ziyaretçi ağırlanmıştır. Kilisenin korunmasına yönelik planlama kararı alınmış ancak 2022 yılında çıkan yangında büyük bir bölümü yanmıştır.



**Şekil 4.22.** Willow Church

**Kaynak:** Schiwago, 2020

Expo alanında sergilenen, sergi süreci boyunca turistler tarafından ilgi gören yapılar arasında “Hollanda pavyonu” ve “Tradefair and Rotunda” (Ticaret Fuarı ve Rotunda) yer almaktadır. Akıllı cephelerden oluşan Hollanda pavyonu ile mimari tasarımda bitkilerin kullanım (Şekil 4.23) potansiyelinin tanıtımı yapılmıştır. Bu yapının en önemli özelliği, cephelerinde tuğla yerine 1.2x1.8 metre genişliğinde Hollanda’da yetişen sarmaşık çiti olan endüstriyel ürünün kullanılmasıdır. Bina böylece yeşil yapı olma potansiyeli taşımaktadır. Tradefair and Rotunda’da ise sergi süreci boyunca 1361 kez birbirinden farklı açık hava etkinlikleri düzenlenmiş, turistler için çekim noktası olmuştur. Ancak günümüzde fuar binası (Şekil 4.24) işlevini kaybetmiştir ve kent için mali yük olarak kabul edilmektedir.



**Şekil 4.23.** Hollanda pavyonu

**Kaynak:** Clarity



**Şekil 4.24.** Tradefair and Rotunda

**Kaynak:** Wikipedia

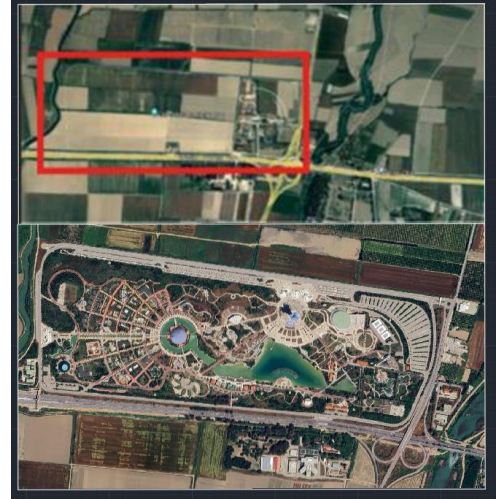
### **4.3. EXPO 2016 Antalya'nın İkonik Değer, Yeşil Odak ve Kalkınma Bağlamında İncelenmesi**

EXPO 2016 Antalya, Türkiye'de düzenlenen ilk uluslararası sergidir (BIE). 2009 yılında Expo sergisinin gerçekleştirilmesine yönelik toplantılar yapılarak, çevre sorunları ele alınmış, tarım ve bahçecilik deneyimleri paylaşılmış, oluşturulacak yeşil alanlar ve iş imkânları ile yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. Seçilen Expo alanı, Antalya kentinin Aksu ilçesinde yer almaktadır. Antalya havalimanına 19 kilometre uzaklıkta olan (Şekil 4.25), atıl durumdaki tarım arazisinin Expo alanına dönüştürülerek kente ve kentlilere yeşil alan-rekreasyon alanı olarak kazandırılması amaçlanmıştır (Şekil 4.26). Konum olarak yakın çevresinde tarım alanları, uzak çevresinde ise konut alanları bulunmaktadır. Expo alanına en yakın konut bölgesinin uzaklığı 4.3 kilometredir. Yaya ulaşımı 56 dakika sürmektedir.



**Şekil 4.25.** Expo ve havalimanı konumu

**Kaynak:** Google Earth



**Şekil 4.26.** 2003 ve 2023'te Expo alanı

**Kaynak:** Google Earth

Expo sergilerinin gerçekleştirileceği yer seçiminde, sorunlu bölgelerin (çöplüğe dönüşen alanlar, atıl durumda olan yerler vb.) kente geri kazandırılması ve kent imajına katkıda bulunulması gerektiği BIE tarafından belirtilmektedir. Buna dayanarak Antalya Expo'nun gerçekleşeceği mekânın seçiminde Tarım ve Orman Bakanlığı İl Müdürlüğü, Defterdarlık ve Büyükşehir Belediyesi görevlendirilmiştir. Defterdarlık, Antalya'da 1000 dekar büyüklüğündeki alanları tespit etmiş, konumu ve yasal durumu hakkında veri hazırlamıştır. Yirmi yedi adet bölge seçilmiş, AIHP heyetine sunulmak üzere altı seçeneğe indirilmiştir. Expo 2016 alanının, Antalya ili, Aksu ilçesi, Solak Köyü sınırları içerisinde bulunan BATEM'e (Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü) ait konumda planlanmasına karar verilmiştir. Seçilmiş olan bu alan; 1933 yılında "Antalya Çeltik Deneme Tarlası" olarak kullanılmıştır. 1940'lı yıllarda üretim çiftliğinin kurulmasıyla pamuk konusundaki çalışmalar hız kazanmıştır. 1974 yılında ise "Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü" adını alarak Akdeniz Bölge Zirai Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü bünyesinden çıkmış, bağımsız olarak çalışmalar gerçekleştirilmeye devam edilmiştir (Şekil 4.27). 2004-2011 yılları arasında alanda üretim gerçekleştirilmemiş, AIPH'e sunulan bu alan 2011 tarihinde serginin gerçekleştirileceği alan olarak kabul edilmiştir (BATEM, 2012).



**Şekil 4.27.** EXPO Antalya alanının sergiden önceki kullanımı

**Kaynak:** Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Seçilen tarım alanı; Antalya-Alanya yolu üzerinde olması, havalimanına ve konaklama yerlerine yakın olması gibi avantajlara sahipken; alanın tarım arazisi olması, arazinin bir kısmını sel basması ve araziyi yükseltme zorunluluğunun bulunması gibi dezavantajları da bulunmaktadır. Çevresinde de tarım alanları bulunan alanın Aksu Irmağı kenarında bulunması sebebiyle taşkın tehlikesi görülmektedir. Yer seçimi sürecinde Perge Arkeolojik Kazı Alanı'na yakın olan bu konumun seçilmesinin sergi sonrasında oluşacak yapılaşma baskısı sebebiyle tarihi alanı olumsuz yönde etkileme riskine sahip olduğu da çekinceler arasında yer almıştır (Esengil, 2016).

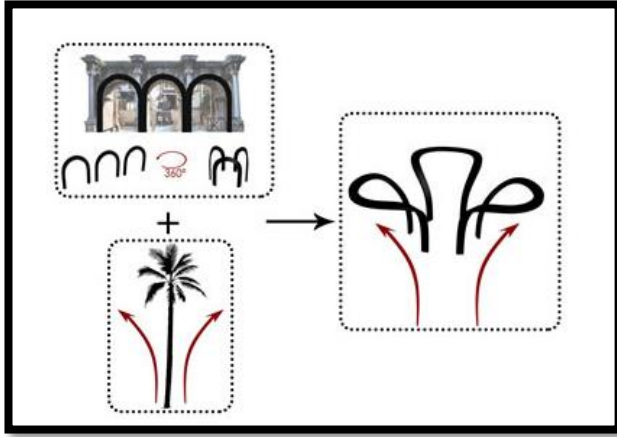
EXPO 2016 Antalya projesinde sürdürülebilirlik ve yeşil alanların gelecek nesillere aktarılması konularına dikkat çekmek hedefiyle Botanik Sergi Alanı tasarlanmıştır. Bu alanda, Expo'da yer alan katılımcı ülkelerin mimari ve bahçe kültürlerinin tanıtımı yapılmıştır. Gelecek nesillere temiz çevre bırakabilmek konusuna odaklanan Expo projesinin konsepti, "yaşam için çevre, çevre için yaşam" olarak belirlenmiştir. "Çiçek ve Çocuk" temasıyla çocukların doğayı tanımasını amaçlanarak, sergi süreci boyunca etkinlikler yapılmıştır (Hür, 2019).

Antalya Expo'nun peyzaj tasarımında Akdeniz iklimine uygun olan ve Türkiye florasına ait endemik türlere ağırlıklı olarak yer verilmiş, oturma alanları, gölgelikler, su ögesi, yaya yolları ve aydınlatma elemanları tasarlanmıştır. Alanın kuzey ve güney yönlerinden giriş verilmiştir. Proje tasarımında kesintisiz yaya akslarının olduğu, Expo Kulesinin ve Çocuk Adası bölümlerinin projenin merkez noktası olduğu ve yolların bu noktalarda birleştiği görülmektedir. Alanın peyzaj tasarımı sürecinde 1988 Lizbon, 1992 Seville, 2008 Zaragoza ve 2010 Shanghai Expolarında küratörlük görevi üstlenen



doğal mekânlarda, sergi sürecinde ve sonrasında bir takım aktif ve pasif rekreatif eylemlerin gerçekleştiği ya da bu eylemlere imkân verildiği görülmektedir.

Alanda yer alan mekânların **ikonik değer bağlamındaki potansiyellerini** incelediğimizde; sergi alanının inşasından önce, kent ve Expo alanında ikonik değer haline gelecek bir kule yapılması, bu yapının kent manzarasına hâkim olması planlanmış ve bu doğrultuda kule tasarımı için proje yarışması düzenlenmiştir. 52 adet kule tasarımı önerisi (3 ödül, 5 mansiyon ve satın alma verilmiştir) arasından Mimar Serdar Kızıldaş ve Mimar Zeynep Melike Kızıldaş'ın projesi seçilmiştir. Kule formunun akılda kalıcı olması ve Antalya kentini hatırlatacak bir simge olması hedeflenmiştir. Aşağıdan yukarıya doğru genişleyen dairesel bir forma sahip olan yapıda açık ve kapalı seyir mekânları tasarlanmıştır. Bu form üç parçaya bölünerek Antalya'nın simge yapılarından biri olan Hadrianus Kapısı (Üç Kapılar) ile çağrışım yapılmıştır (Şekil 4.29). Bu üç dairesel parçaya asansörler eklenerek yapı kabuğunun asansörleri sarması düşünülmüştür.



**Şekil 4.29.** Expo kule formunun konsept aşaması

**Kaynak:** Arkiv, 2014

Kule, 1.500 metrekare genişliğinde olup, Expo alanının batı ana giriş kapısının önünde bulunmaktadır. 2 adet bodrum kat, zemin kat ve 17 kat olarak planlanmış, 100.7 metre yüksekliğinde bir yapıdır. Kulenin zemin kotunda 8.796 metrekare genişliğinde hediyelik eşya mağazaları üst kotunda ise restoran bölümü yer almaktadır.

Seyir teraslarında restoran hizmetinin verilmesi, kulede akşamları ses ve ışık gösterilerinin yapılması hedeflenmiştir. Jüri raporuna göre 1. seçilen projenin; “Çocuk ve Çiçek” konseptine uygun formda bir tasarım olması, esnek çizgilerin kullanılması (Şekil 4.30), EXPO 2016 Antalya peyzaj tasarımı ile uyumlu olması, dengeli ve güçlü taşıyıcı sistemi, panoramik asansörlerin kuleye kattığı dinamizm, seyir teraslarının Expo Meydanı ile kurduğu ilişki olumlu bulunmuştur (Mimarlık Dergisi, 2014).



**Şekil 4.30.** Yarışmada 1. olan kulenin formu

**Kaynak:** Arkitera, 2017

Expo Kulesi, 2017 yılında Engineering News-Record (ENR) tarafından düzenlenen ve 17 ülkeden 23 farklı projenin katıldığı dünyanın En İyi Yapıları yarışmasında “Dünyanın En İyi Kültürel Yapısı” olarak seçilmiştir (Ekoyapı Dergisi, 2018). Bu seçimdeki başlıca kriterler güvenlik performansı, yenilikleri, inşaat ve tasarım kalitesi, projenin halka ve inşaat sektörüne olan faydaları olmuştur (ENR, 2017).

Yarışmada ikincilik ödülünü alan Mimar Burçin Akcan Ünal ve ekibi tarafından önerilen kule tasarımı kütle hareketliliği ve formun özgün tasarıma sahip olması yönleriyle değerlendirilmiş, oy çokluğu ile ikinci olarak seçilmiştir (Şekil 4.31). Yarışmada üçüncülük ödülü alan Expo kule tasarımı ise Y. Mimar Melis Varkal Deligöz ve Y. Mimar Mustafa Gökhan Çelikağ tarafından önerilmiş ve “Gelecek Nesiller İçin Yeşil Bir Dünya” temasına atıfta bulunarak belirlenen kule formu jüri tarafından beğenilmiş, dolaşım elemanlarının kulenin formunu ve seyir teraslarını oluşturması olumlu karşılanmıştır (Şekil 4.32).



**Şekil 4.31.** 2. ödül alan kule tasarımı

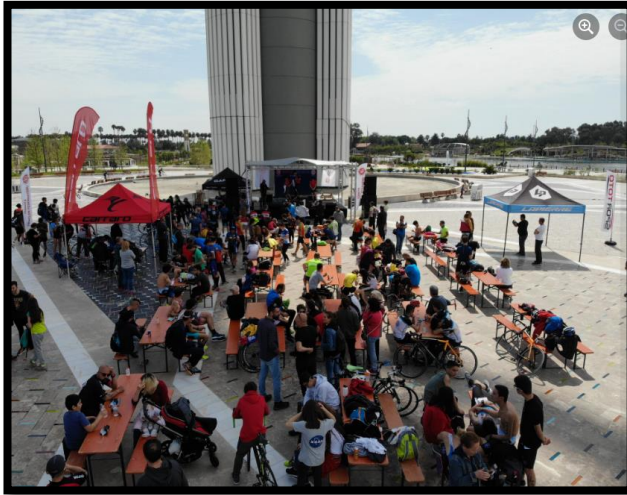
**Kaynak:** Çelikağ, M., 2014



**Şekil 4.32.** 3. ödül alan kule tasarımı

**Kaynak:** Avunduk, A., 2014

Seçilen Expo Kulesi amacına ulaşmış, sergi sürecinde ve sonrasında kentin ikonik değeri olarak hafızalarda yer edinmiştir. Kulenin mekânsal kullanımını incelendiğinde ise; Expo önünde bulunan sert zemin sergi süreci boyunca yalnızca meydan olarak kullanılmamış, çeşitli etkinliklerin (bisiklet yarışları, turnuvalar vb.) merkezi haline gelmiştir. Boyutu ve formu bakımından ilgi odağı olan yapı, ziyaretçiler için çekim noktası (Şekil 4.33) haline gelmektedir.



**Şekil 4.33.** Expo Kulesi

**Kaynak:** EXPO Antalya (Facebook resmi hesap)

Kentler tarafından ikonik değer olarak görülen kulede, sergi sürecinden sonraki birkaç yıl içinde etkinlikler, partiler, doğum günü kutlamaları ve davetler düzenlenmeye devam edilmiştir (şekil 4.34). Expo Kulesindeki görevlilerden alınan verilere göre günümüzde kule; hafta sonları yaklaşık olarak 100-150 ziyaretçi, hafta içinde ise daha az ziyaretçi ağırlanmaktadır. Güvenlik önlemi olarak, ziyaretçiler ile güvenlik görevlilerinin de seyir alanına çıktığı görülmektedir. Kulede yer alan restoran bölümü, sergi sonrasında kapatılmıştır. Ancak zel etkinlikler ve davetler için kiralandığında kullanıma açılmaktadır. Farklı hava koşullarında kullanım sağlamak amacıyla açık ve kapalı alanlar şeklinde tasarlanan seyir alanının kapalı bölümünde günümüzde su sorunu gözlemlenmektedir. Sergi sürecinde kulenin giriş katında faaliyet gösteren hediyeelik eşya satış noktaları ve restoranların, sergiden sonra sponsorlukların devam etmemesi sebebiyle kapalı olduğu grlmştir.



**şekil 4.34.** Seyir alanının kullanımı

**Kaynak:** Haberler, 2016

Kentin ve Expo alanının ikonik değeri olma potansiyeline sahip olan, pasif ve aktif eylemlere imkân veren bir diğer alan ise, tasarımın merkez konumunda olan ve formuyla ziyaretçilerin dikkatini çeken Expo gletidir. Gölet, Antalya körfezinden esinlenerek tasarlanmıştır. Gün içerisinde belirli saat ve aralıklarda ışık, ses ve su gösterilerinin (şekil 4.35) yapılması amaçlanmıştır. Su alanı toplam 71.500 metrekare olan gölet, 90.000 metreküp su almaktadır. Gölet, mekânın doğu tarafındaki akarsu ile beslenip, su akış yönü batıya doğru olacak şekilde tasarlanmıştır.



**Şekil 4.35.** Göletin gece ışıklandırması

**Kaynak:** EXPO 2016 Antalya Alanı

Sergi süreci boyunca ziyaretçilerin ilgi gösterdiği gölet, yalnızca izlenen bir öge olarak kullanılmamış, su oyunları etkinlikleri (Şekil 4.36) düzenlenerek, aktif eylemlerle ziyaretçilerin eğlenebileceği bir mekân olarak tasarlanmıştır. Mekânda bulunan gölete farklı işlevler kazandırıldığı, yetişkinler ve çocuklar için balık tutma eylemlerinin de gerçekleştirilebildiği görülmektedir.



**Şekil 4.36.** Göletin farklı kullanımları

**Kaynak:** EXPO Antalya

Sergi sürecinden sonra, su alanında bulunan etkinlik fiskeyelerinin çalışmaması mekânın canlılığını yitirmesine neden olmuştur. Ancak günümüzde gölet ve kule manzaraları ziyaretçiler tarafından ilgi odağı (Şekil 4.37) olmaya devam etmektedir.



Şekil 4.37. Expo Göleti

Mimar Zeynep Melike Kızıldaş'la yapılan sözlü görüşmede (2023) Kızıldaş Expo Kulesi'nin kent için ikonik olmasını hedeflediklerini, günümüzde de kulenin ikonik olmaya devam ettiğini belirtmiştir. Şehir ve Bölge Planlamacı Ebru Manavoğlu (2023) ile yapılan sözlü görüşmede Manavoğlu, kulenin restoran işlevinin devam etmesinin uygun olacağını ve yapının enerji üretme potansiyelinin araştırılması gerektiğini belirtmiştir. Manavoğlu'na göre, alanda bulunan çocuk adası gibi mimari yapılar da ikonik potansiyeli olan yapılar arasında yer almaktadır. Ancak buldukları konum ve kısıtlı sayıda etkinlik düzenlenmesi gibi nedenler yapıların işlevlerini yitirmelerine yol açmaktadır.

**Yeşil odak** bağlamında incelediğimizde; Expo alanında, sergi süreci boyunca sürdürülebilirlik, yeşil alanların önemi, tarım vb. konularla ilgili seminer ve kongreler düzenlenmiş, kentlilere doğa bilincini aktarmak amaçlanmıştır. Expo alanında bölgede yetişen doğal bitkilerinin kullanılmasının yanı sıra egzotik türlerin de sergisi yapılmış, sergi sürecinde ziyaretçilerin ilgisini çekmek amacıyla bitkisel tasarım ön planda tutulmuştur. Bu süreç içerisinde alanda bulunan mimari yapılarda (Kongre Merkezi, Tarım Binası, Su Değirmeni vb.), etkinlikler düzenlenmiş, gelişen tarım süreci kentlilere anlatılmış ve sürdürülebilirlik konuları ele alınmıştır. Alan içerisinde geniş çim bölgeler bırakılmış ve kentlilerin piknik yapma, spor yapma, dinlenme gibi bireysel tercihe bağlı eylemlerini gerçekleştirmesine imkân verilmiştir. Tüm bu düzenlemeler sergi sürecinde ilgi çekmesine rağmen sürdürülebilir ve kalıcı olamamış; yapılan düzenlemeler kentsel ölçekte bir etki yaratamamış ve alan yeşil odak kimliği kazanamamıştır.

Alan içerisinde yer alan yeşil mekânlardan birisi Expo Tepesi'dir. Bütün Expo alanının görülebileceği bir konumda tasarlanmış, ziyaretçiler için izleme noktası olması hedeflenmiştir. Expo alanının deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık olarak 9 metre olup,

Expo tepesinin yüksekliği yaklaşık 25 metredir. Toros Dağları'nda bulunan bitkisel çeşitliliği göstermek amacıyla biyo-çeşitlilik teması bu alanda işlenmiştir. Bu mekân tasarımı Toros Dağları'nın güney yamaçlarındaki ormanı temsil etmektedir. Toros Dağları'na benzetme yapılarak Aşağı Akdeniz Kuşağı, Orta Akdeniz Kuşağı ve Orman Çayırı ile Çalılık Kuşağı olmak üzere üç farklı mekân tasarımı yapılmış, bu bölgelerde yetişen bitki türleri sergilenmiştir. Alanın belirli noktalarında bitkiler ile topiary sanatı (bitkilere şekil verme) yapılmış (Şekil 4.38), sergi süreci boyunca ziyaretçilerin ilgi odağı olmuştur.



**Şekil 4.38.** Topiary örneği

**Kaynak:** Salnikav, I., 2016

Aktif ve pasif rekreasyonlara imkân veren bir başka mekân ise Expo Ormanı'dır. Türkiye'de yer alan bitki türlerinin bulunduğu 64.000 metrekare genişliğindeki alanın, çocukların eğlenebilecekleri bir mekân olarak kullanılması düşünölmüştür. Expo Ormanı'nda bitki gösterimlerinin yanı sıra, konser gibi etkinliklere imkân veren kır aktivite alanı da tasarlanmıştır. Bu etkinliklerin (pasif eylemler) yanı sıra, boş yeşil alana golf parkurlarının kurulmasına, kullanıcılar tarafından yapay oyun sahasının oluşturulabilmesine olanak sağlanmıştır. Her birey için farklı anlam ve kullanım ifade eden açık yeşil mekânlarda bulunan bitkilerin estetik görüntüsünden yararlanıldığı, fon oluşturarak fotoğraf çekim noktası haline geldiği görölmektedir (Şekil 4.39).



**Şekil 4.39.** Yeşil alanın farklı kullanımları

**Kaynak:** EXPO Antalya (Facebook resmi hesap)

Ancak Expo Tepesi ve Expo Ormanının sergi sonrasında bakımsız kalmasıyla yeşil alanlar kentliler tarafından ilgi görememektedir (Şekil 4.40). Çimlerin budanmaması ve bakımlarının yapılmaya devam edilmemesi kentlilerin mekânı benimseyerek piknik, spor, dinlenme gibi eylemlerini gerçekleştirmesine engel olmaktadır.



**Şekil 4.40.** Günümüzdeki yeşil alanlar

Alanda eğrisel formuyla ilgi çeken Biyoçeşitlilik Parkuru ise Çocuk Adası'nın kuzeydoğusunda yer alan tek katlı bir yapıdır (Şekil 4.41). Türkiye, üç farklı bitkisel coğrafyanın (İran-Turan, Akdeniz ve Avrupa-Sibirya) kesiştiği bölgede yer almaktadır. Bu bağlamda Türkiye, endemik türler ve bitkisel çeşitliğin zengin olduğu bir ülkedir. Biyoçeşitlilik Parkuru'nda uygun iklim koşulları sağlanarak, Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi gibi Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinden bitkilerin sergilenmesi hedeflenmiştir. 80 metrelik sıcak iklim, 50 metrelik ılıman iklim ve 50 metrelik soğuk iklimde kesintisiz yaya parkurları bulunmaktadır. Yaya yolu ve yeşil alandan oluşan mekânın üst örtü ile hareketlendirildiği (ışık-gölge oyunu) görülmektedir. Sergi sürecinden sonra da kullanımının devam ettiği ve bitki satışlarının gerçekleştiği bilinmektedir.



**Şekil 4.41.** Biyoçeşitlilik parkuru

**Kaynak:** EXPO Antalya (Facebook resmi hesap)

Çocukların ilgisini çeken, aktif ve pasif rekreasyon eylemlerini gerçekleştirmelerine imkân veren, su bitkilerinin tanıtımının yapılmasını sağlayan bir diğer yapı ise Çocuk Adası'dır (Şekil 4.42). Expo alanının batı yönünde ülke bahçelerinin yanında yer alan Çocuk Adası'nda, sergi süreci boyunca, çocukların motor becerilerinin gelişebilmesine yardımcı olmak amacıyla 150 farklı oturum düzenlenmiştir. Mekânda yer alan 30'ar kişilik on atölyede, birer saat aralıklarla atölye uygulamaları yapılmış, bu atölyelerde sualtı, gökyüzü, yeraltı ve botanik konseptleri işlenmiştir. Sergi sürecinden sonra, çocuk adasının aktif olarak kullanılmaya devam edilmediği görülmektedir.



**Şekil 4.42.** Çocuk adası

**Kaynak:** Pinterest

Su Değirmeni ise, Bilim ve Teknoloji Merkezi yapısının ihtiyaç duyduğu enerjinin bir kısmını karşılaması hedefiyle inşa edilmiştir. Etrafında yer alan rüzgârgülleri ile 150 kwatt enerji üreten değirmen, yeşil enerji kaynaklarının önemini vurgulamak amacıyla tasarlanmıştır. Günümüzde su değirmeninin (Şekil 4.43) bakımsız olduğu görülmektedir. Alanda, değirmenin özelliklerini anlatan bilgilendirme bulunmamaktadır. Bu nedenle ziyaretçilerin mekânı tanıması mümkün olmamaktadır.



**Şekil 4.43.** Su değirmeni

Sergilerin gerçekleşmesine ve sergi süreci boyunca sürdürülebilirlik konularının anlatılmasına imkân veren yapılardan birisi de Tarım ve Biyolojik Çeşitlilik Müzesi'dir. Müze, buğday tanesinin biçiminden esinlenen beş sergi alanı ve bu alanları bağlayan dairesel giriş kütesinden (Şekil 4.44) oluşmaktadır. Buğday tanesini simgeleyen sergi alanlarının her birinde, yerleşik hayatın doğuşu, bereketli hilal, biyoçeşitlilik, sürdürülebilirlik, gelecek için tarım temalarından biri işlenmektedir.

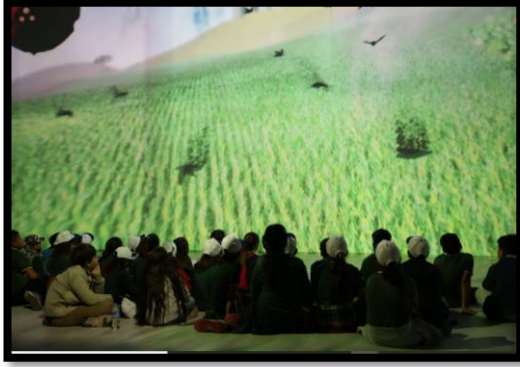


**Şekil 4.44.** Tarım ve Biyolojik Çeşitlilik Müzesi

**Kaynak:** DKM Grup

Yerleşik hayatın doğuşu temasında beş ayrı projeksiyonun aydınlattığı duvarda, mağara çizimleri ve insanların avcılık-toplayıcılık zamanından günümüzdeki yerleşik hayata geçişleri anlatılmaktadır. Tarımın görüldüğü mekânlar haritalar üzerinde gösterilirken; Çayönü, Göbeklitepe ve Hacılar mevkiî maketler aracılığıyla ziyaretçilere sunulmaktadır. Bereketli hilal temalı salonda, neolitik köyün canlandırılması gerçekleştirilmektedir. Salonda bulunan ziyaretçiler, köydeki bir günün nasıl geçirildiğine tanıklık ederler. Projeksiyonların önünde yer alan kiosklar ile ziyaretçilerin etkileşimli olarak oyuna dâhil olması sağlanır. Biyoçeşitlilik temalı salonda tahıl tarlası konsepti işlenmiştir. Tek tipleşme, besin zinciri, biyoçeşitlilik, Vavilov merkezleri (bitkisel çeşitlilik merkezleri) ve ekosistem konuları panellerde sergilenmiştir. Mekânı deneyimleyen ziyaretçiler, özel algılayıcıların bulunduğu etkileşimli projeksiyon alanında toprağı ekme, sulama ve kazma gibi etkinliklere katılabilmektedir. Sürdürülebilirlik temasında grafik panelleri LED aydınlatma ile aydınlatılarak, etkileşimli bir oyun alanı tasarlanmıştır. Tehlike altında olan türler, polenleme oyun mekânı, tohum duvarları ile biyoçeşitlilik temalarıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Gelecek için tarım temasında ise; gelecekte olması öngörülen tarım senaryoları sergi süreci boyunca ziyaretçilere gösterilmiştir. Yapı içerisinde gerçekleşen sergilerin, bireyler tarafından interaktif (etkileşimli) olarak ziyaret edilmesi hedeflenmiştir. Müzenin içerisinde yer alan zaman tüneli, yaşayan duvar teknolojisini kullanarak tasarlanmıştır.

Beş ayrı simülasyon odasında işitsel ve görsel sunumlar ile insanlık tarihine dair günümüz ve gelecekte olması planlanan animasyonlar izletilmiştir (Şekil 4.45). Müze bahçesinde yer alan kum oyun alanı, çocuklara kazı çalışmalarının sürecini anlatmak için “arkeolojik kazı alanı”na (Şekil 4.46) dönüştürülerek aktivitelerin gerçekleştirilmesine imkan verilmiştir. Sergi sürecinden sonra da kullanıma açık olan yapı, okul gezileriyle aktif tutulmaya çalışılmış ancak düzenli ve sık katılım sağlanamamıştır.



**Şekil 4.45.** Simülasyon odası

**Kaynak:** EXPO Antalya



**Şekil 4.46.** Temsili kazı alanı

**Kaynak:** EXPO Antalya

Park alanını ziyaret eden bireylere, farklı ülkelerin bitkilerinin tanıtılmasını sağlayan yapılardan birisi de Yağmur Ormanları Serası'dır (Şekil 4.47). Özel bir havalandırma sistemine sahip olan 2.600 metrekare genişliğindeki serada, yağmur ormanları iklimi ve bitki gösterimi yapılmaktadır. Yapının içerisinde eğrisel yaya aksı tasarımı yapılmıştır. Yağmur ormanlarında bulunan 45 farklı bitki türü Hollanda'dan getirilmiştir. Seranın içindeki nemin %70-80 arasında kalabilmesi için ziyaretçi kapasitesi sınırlı sayıdadır. mekânı deneyimleyen bireylerin, yağmur ormanları iklimini yaşayabilmesi için uygun etkiler verildiği, böylece mekânın hareketlenmesinin (Şekil 4.48) sağlandığı görülmektedir. Günümüzde de sera ısısı için gereken önlemler (sınırlı ziyaretçi alımı ve havalandırma) alınmaya devam etmektedir.



**Şekil 4.47.** Seranın görünümü

**Kaynak:** AA, 2016



**Şekil 4.48.** Sera atmosferi

**Kaynak:** EXPO Antalya

Expo alanında yer alan Macera Parkuru'nun, özellikle aktif rekreasyon eylemlerinin gerçekleşmesine ve bireylerin bir arada sosyalleşmelerine imkan verdiği görülmektedir. Bütün yaş gruplarına hitap eden mekân, bireylerin bir arada oynayabilecekleri bir alan (Şekil 4.49) olmaktadır. Çocuklar için yeşil alan, sert zemin ve donatıların olduğu çocuk oyun sokağı bulunmaktadır. Burada çocukların ilgisini çekebilmek için yaya yollarının “oyun yolu” na dönüştürüldüğü, yol boyunca çocukların kendi mekânlarını üretebilmelerine imkan verildiği görülmektedir. Ancak çocuk oyun alanı etrafında yer alan bitkilendirmeler, çocuklar ve ebeveynlerin dinlenme eylemlerini gerçekleştirebilmeleri için yeterli değildir. Yeşil alan ile oyun alanları arasındaki ilişkinin güçlü olmaması (sınır bitkileri, soliter bitki kullanımı vb.), mekânın yeşil bir odak yaratamamasına neden olmaktadır (Şekil 4.50).



**Şekil 4.49.** Oyun grubu donatı elemanı

**Kaynak:** EXPO Antalya



**Şekil 4.50.** Oyun alanı-yeşil alan ilişkisi

Expo sergisi süreci boyunca sürdürülebilirlik, doğal kaynakların korunması, bitki türlerinin tanıtılması gibi konulara önem verilmiş; seminer ve kongreler düzenlenerek kentlilerin bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır. Serginin gerçekleştiği altı aylık süreç içerisinde Expo alanında yer alan yeşil mekânların tasarımı, kentlilerin ve turistlerin ilgi odağı olurken; piknik, spor, eğlence vb. rekreasyonların gerçekleştirilmesine de imkan vermiştir. Ancak EXPO 2016 Antalya, sergi sürecinden sonra kentliler tarafından aktif olarak kullanılmamış, bu nedenle kent için yeşil bir odak olma özelliği kazanamamıştır. Sergi sürecinden sonra etkinliklerin devam etmemesi, yapıların (müze, biyoçeşitlilik binası) kullanılmamasına neden olmaktadır. Yapılar dışında mevcut yeşil alanların düzenli bakımlarının yapılmaması da Expo alanının yeşil odak olamama nedenleri arasında yer almaktadır.

Expo 2016 Antalya'yı yeşil odak olma potansiyeli açısından değerlendiren Ebru Manavoğlu'na göre, Türkiye'nin ilk Expo'sunun sürdürülebilir olması kent açısından oldukça önemli bir konudur. Expo alanının çevresinde tarım arazilerinin yer alması, alanın tarım potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Yeşil alanların kullanımlarının devam ettirilebilmesi adına, kentlilerin yararlanabileceği rekreasyonların yanı sıra, Antalya kentine özgü tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinin de mümkün olduğu ön görülmektedir. Expo alanı için alınan dönüşüm kararları, yalnızca Expo alanındaki yeşil alanları değil, çevresindeki tarım arazilerini de etkileyeceğinden, alanın ziraat ile bağının kopmaması oldukça önemlidir. Mimar Recep Sönmez (2023) ile yapılan sözlü görüşmede Sönmez; Expo alanının rekreasyonel kullanımını yanı sıra Tarım Üniversitesi ya da uluslararası botanik bahçesi olarak kullanılma potansiyeline sahip olduğunu, böylece turizm alanında da olumlu bir etki yaratılabileceğini belirtmiştir. Sönmez, Expo'daki yeşil alanların artırılmasıyla kentin yeşil odağı olabileceğini ve kentlilerin rekreasyonel kullanımına açık olabileceğini, ancak ciddi bir bakım ve onarımın gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kızıлтаş ise Expo alanındaki yeşil alan-sert zemin oranının yeterli olduğunu, kente estetik değer kazandırdığını ve böyle parkların gelişmişlik düzeyini olumlu yönde arttırdığını belirtmiştir. Kızıлтаş, alanın rekreasyon kullanımını artırmada yerel yönetimler ile iş birliği yapılmasının önemini de vurgulamıştır. Ziraat Mühendisi Dursun Büyüктаş (2023), yapılan sözlü görüşmede, alanın tarihinde bulunan tarımsal kullanımının devam ederek, üretim potansiyelinin değerlendirilmesi gerektiğini ve yakın çevresinde oluşabilecek yapılaşma riskine karşı önlemler alınmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Büyüктаş, alanın üniversiteler tarafından araştırma amaçlı kullanılabilceğini önererek, bakımını üstlenecek kurumların alanın kente kazandırılmasındaki önemli rolüne dikkat çekmiştir.

**Kalkınma** bağlamında incelediğimizde; Expo sergi süreci boyunca kullanılan mekânların bir bölümü (konser, festival alanları vb.), özellikle turistler için çekim noktası haline gelerek, kent ekonomisine gelir kaynağı olmuştur. Sergi sürecinde konser ve gösterilerin düzenlendiği küçük amfi tiyatro Expo alanının güneyinde, 1.600 metrekare büyüklüğünde ve 800 kişi kapasiteye sahip olacak şekilde tasarlanmıştır. Tiyatro alanında sergi süreci boyunca kukla şovları ve çocuk tiyatroları gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Expo alanının kuzeyinde yer alan büyük amfi tiyatro ise, 3.000 metrekare genişliğinde ve 4.930 kişiyi alacak kapasitede tasarlanmıştır. Bu alanda da Dj performansları, konser ve sirk gösterileri gibi farklı etkinlikler düzenlenmiştir. Sergi sürecinden sonraki birkaç yıl yaz aylarında konser gibi etkinliklerin devam ettiği bilinmektedir. Ancak daha sonraki yıllarda alan bakımsız ve atıl durumda kalmıştır (Şekil 4.51). Kentliler tarafından

kullanılmaya devam edilmesi istenen bu alan, Expo etkinlikleriyle özdeşleşerek kentsel hafızada yer edinmeyi başarmıştır.



**Şekil 4.51.** Büyük amfi ve günümüzdeki durumu

**Kaynak:** Büyük Antalya, 2016

Alanda yer alan yeme ve içme mekânları sergi süreci boyunca bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine imkân vermiş, kent ekonomisine gelir kaynağı olmuştur. Burada yeme, oturma, dinlenme gibi pasif eylemlerin gerçekleşmesi amaçlanmıştır. Expo alanında toplam 5 tane *food court* yapısı ve 13 tane kiosk (büfe) bulunmaktadır (Şekil 4.52). Sergi sürecinden sonra yemek mekânlarının faaliyet göstermediği, atıl durumda kaldığı görülmektedir. Ziyaretçiler yemek ihtiyaçlarını yalnızca Expo girişinde yer alan büfeden karşılayabilmektedir.



**Şekil 4.52.** Expo'da yer alan kiosk

Expo alanında ayrıca Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinin yemek kültürlerinin ve mimarisinin tanıtılabileceği 7 farklı yapının yer aldığı, Restoranlar Sokağı adı verilen bir mekân tasarlanmış; bireylerin pasif eylemlerinin gerçekleşmesi ve ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Antalya, Bodrum, İstanbul, Konya, Diyarbakır, Trabzon ve Erzurum kentlerinin temsil edildiği restoranların, ülkemizi ve kültürümüzü dünyaya tanıtmak için aracı olması hedeflenmiştir. Sergi sürecinden sonra yapıların korunmaya devam edildiği ancak yemek hizmetlerinin verilmediği ve mekânların aktif olarak kullanılmadığı görülmektedir (Şekil 4.53).



**Şekil 4.53.** Kumluca bahçesi

**Kaynak:** EXPO Antalya

Gölet manzarasını izleme imkânı sağlarken aynı zamanda işletme hizmeti veren alanlardan birisi de Şakayık Terası'dır. Expo'da yer alan göletin kıyı yapılarından birisi olan terasın sembolü olarak şakayık düşünüldüğü için, yapı şakayık formunda tasarlanmıştır. Terasta yer alan Şakayık Büfe, gölet manzarasına göre konumlandırılmıştır. Teras alanında kulenin izlenmesine olanak sağlayan boş sert zeminin bırakılması, kullanıcıların alanı kişisel tercihlerine göre kullanmalarını sağlamaktadır (Şekil 4.54). Sergi sürecinden sonra büfenin kapatılması, mekânın atıl durumda kalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda mekân tasarımında kullanılan çimlerin biçilmemesi, bireylerin oturma ve izleme pasif eylemlerine imkân verememektedir. Göleti izleyebilmek amacıyla gölet çevresinde konumlandırılan bank donatılarının (Şekil 4.55) kullanımının açıkta olması, doğal veya yapay bir gölgelendirmeye sahip olmaması Antalya'nın iklimsel özellikleri de dikkate alındığında, kullanım oranını ciddi oranda azaltmaktadır.



Şekil 4.54. Büfenin teras kısmı



Şekil 4.55. Terasın son durumu

**Kaynak:** EXPO Antalya

Çocuk Bilim ve Teknoloji Merkezi ise özellikle çocukların aktif ve pasif eylemlerini gerçekleştirmelerini sağlayan, kentlileri teknoloji konusunda bilinçlendirerek kent kalkınmasına aracı olan bir özelliğe sahiptir. Yapının içerisinde mars kolonisi kampı, robot ve kimya atölyeleri, uzay simülatörü, laboratuvarlar ve planetaryum gibi mekânlar bulunmaktadır. Bu alanda düzenlenen öğretici etkinliklere çocukların interaktif olarak katılması amaçlanmıştır. Yapı üçgen ve mağara formunda (Şekil 4.56) tasarlanmıştır. Yapının içerisinde yer alan deney alanlarının çocuklar için “deneyim yerleri”ne dönüşerek, ziyaretçilerin mekânın ve donatılarının bir parçası olması amaçlanmıştır. Sergi sürecinden sonra yapının ziyaretçiler tarafından kullanımına devam edilmiştir. Ancak yetkililer, katılımının sınırlı kaldığını belirtmektedir.



Şekil 4.56. Çocuk Bilim ve Teknoloji Merkezi yapısı

**Kaynak:** EXPO Antalya (Facebook resmi hesap)

Sergi sürecinde kentin kalkınmasına aracı olan bir başka yapı da Kongre Merkezi'dir. Kongre Merkezi'nde yer alan ana salonun kapasitesi 5.000 kişidir. 13 adet

salon bulunan yapıda, toplam kapasite ise 6.243 kişidir. Yapının içerisinde 270 metrekare ve 225 metrekareden oluşan kafeteryalar ve 300 kişi kapasiteli restoran yer almaktadır. Türkiye'nin en büyük kongre merkezlerinden birisi olan yapının, Expo sürecinde seminer, fuar, kongre ve panele ev sahipliği (Şekil 4.57) yapması amaçlanmıştır. Konferans salonunun sergi sürecinden sonra kullanılmaya devam edilmediği, atıl olarak kaldığı bilinmektedir.



**Şekil 4.57.** Kongre merkezi

**Kaynak:** Arkiv

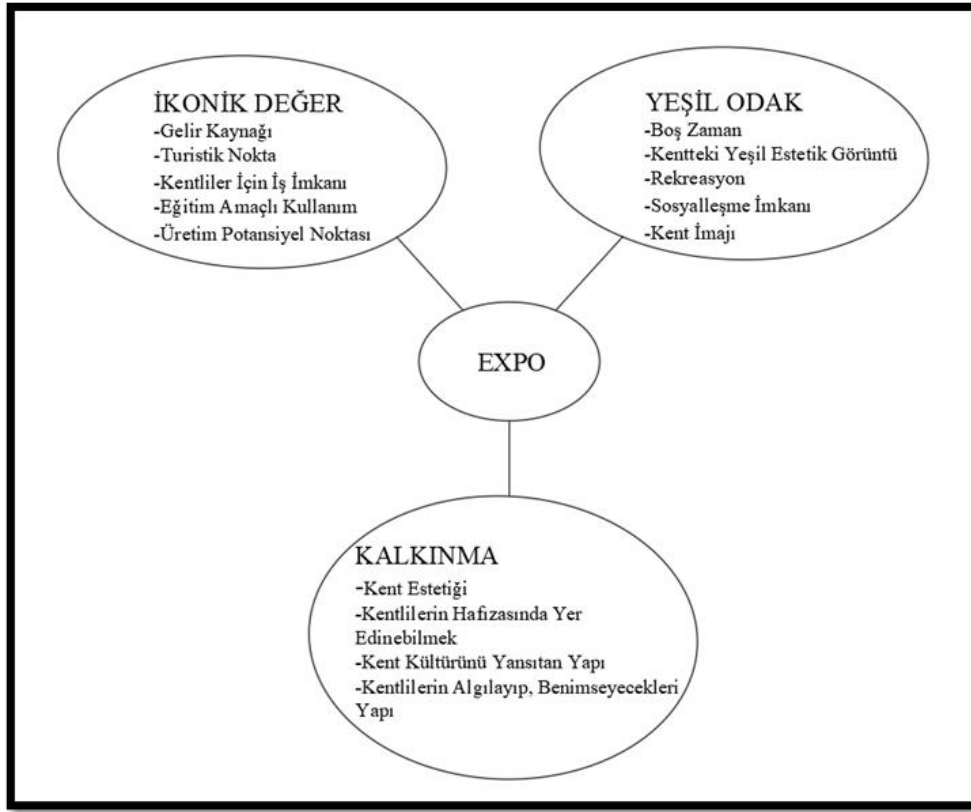
Expo Antalya alanındaki mekânların sergi sürecinde ve sonrasındaki kullanım durumlarını genel olarak incelediğimizde amfi tiyatrolar, Kongre Merkezi, Çocuk Adası, Kır Aktivite alanı, Kültür ve Sonat Sokağı gibi mekânlarda 30.000'nin üzerinde kültürel etkinliğin yapılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2016 yılında ulusal ve uluslararası kongreler, interaktif çocuk atölyeleri, dans gösterileri ve müzikaller, çocuk tiyatroları, Ramazan ayı etkinlikleri, milli gün etkinlikleri, sergiler, sokak eğlenceleri, geleneksel çocuk oyunları ve lunapark eğlenceleri gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilirlik temasında “Yeşil Yapı Teknolojileri”, “Su Tasarrufu Girişimleri ve Geliştirme Politikaları”, “Kentsel Yeşil Alan Sistemleri Sempozyumları” düzenlenmiştir. Çocuk temasında “21. YY. Şehrinde Çocuk Olmak”, Yeşil Şehirler temasında ise “Karbon Ayak İzi”, “Eko İnovasyon Çözüm ve Stratejileri sempozyumları” yapılmıştır. Kongre olarak “Sürdürülebilir Bir Yaşam İçin Eko İnovasyon”, “AIPH Yıllık Kongresi” ve “Union Fleurs” düzenlenmiştir. Son olarak da AIPH tarafından düzenlenmiş olan “Yeşil Şehirler Konferansı” yapılmıştır. Alanda 20 Haziran 2022’de Hatay Etkinlikleri kapsamında Antakya Medeniyetler Korosu ve Antalya Büyükşehir Belediyesi Kent Orkestrası tarafından “Atatürk’ün Sevdiği Şarkılar” Konseri, 29 Ocak 2023 tarihinde Türkiye Kış Bisiklet Yarışı ve son olarak da 5 Haziran 2023’te atölye çalışmalarından oluşan EXPO Çocuk Çiftliği etkinlikleri düzenlenmiş, alan kısa süre için de olsa yeniden kentliler ve turistlerin ilgi odağı olmuştur.

Expo sergileri kentlerin kullanılmayan, kötü durumda olan, terkedilmiş ya da verimsiz alanlarını kente kazandırarak, kent imajını arttırmak için katalizör görevi görmektedir. Bahçe ve Botanik Expo sergileri kentlerin ve ülkelerin tanıtılması ve

kalkınmalarına katkı sağlanması amaçlarıyla düzenlenirken, sergi süreçlerinden sonra da Expo alanlarının sürdürülebilir kullanımları hedeflenmektedir. Bu bağlamda sergi süreçlerinde inşa edilen ikonik yapılar, alanlardaki yeşil dokunun kullanım çeşitliliği ile yaratılan odaklar ve kalkınma adına geliştirilmiş stratejiler bugüne kadar gerçekleşen farklı Expo örneklerindeki sürdürülebilirliği sağlayan faktörlerin başında gelmektedir.

Expo 2016 Antalya'nın kalkınma potansiyelleriyle ilgili yapılan sözlü görüşmelerde Manavoğlu'na göre Expo'nun hedeflerine uygun olarak kullanım önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Sönmez'e göre alanın havalimanına yakın olması, uluslararası seminer ve sempozyumların Expo'da gerçekleştirilebilmesi için fırsat olarak görülmektedir. Büyüктаş da alanda yer alan kongre merkezlerinin kullanıma açık olması gerektiğini belirtmiştir. Aynı zamanda Expo alanının rekreasyonel kullanımıyla birlikte BATEM'e verilerek, tarımsal üretim amaçlı kullanılmasının kent gelirine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Ali Bahar (2023) sözlü görüşmede; Expo alanının kamusal kullanımının devamlılığını sağlanmasını önermiştir. Expo'nun kullanımının devam etmesi için, kent için önemli olan turizm, tarım, ticaret ve sanayi dinamikleri göz önünde bulundurularak alanın kullanım önerileri geliştirilmelidir. Kızıлтаş'a göre Expo alanında altyapı sorunu olmadığı sürece alanda yer alan yapılar farklı kullanımlara hizmet edebilmektedir. Alanda fast food etkinlikleri, çocuk şenlikleri gibi rekreasyonlar gerçekleştirilmeye devam etmeli, aynı zamanda kentliler sosyal platformlardan bilgilendirilmelidir. Kızıлтаş'a göre, alanın turistik gezi rotalarına dahil edilmesi ve turizm firmalarının alandaki işletmelere sponsor olması durumunda Expo alanı kentin kalkınması için olumlu etkiler yaratabilecektir.

Çalışma kapsamında incelenen dünyadaki Expo örneklerinden elde edilen veriler ve yapılan sözlü görüşmeler doğrultusunda, EXPO 2016 Antalya'nın sahip olduğu ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma bağlamındaki potansiyellerine ilişkin geliştirilen konu başlıkları Şekil 4.58'de yer almaktadır.



**Şekil 4.58.** Expo'nun sahip olduğu potansiyellerin kavramlara göre dağılımı

İkonik değer bağlamında incelenen dünya Expo örneklerinde; Expo alanları içinde, kent ile özdeşleşecek, hafızalarda yer edinebilecek form, yükseklik, malzeme ve doku gibi özelliklerde olan yapıların, kentin ikonik ögesi olma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Özellikle kentte yer alan mevcut yapılardan daha yüksek olması, kent manzarasına hâkim olması ve restoran, kafe gibi imkânları sağlaması kentliler tarafından sıkça ziyaret edilmesini sağlamaktadır. EXPO 2016 Antalya örneğinde de ikonik değer yaratan yapılar inşa edilmiş, bu yapılar sergi süreci boyunca ziyaretçilerin ilgisini çekmiştir. Expo Kulesi'nin açık teras kısmı halen kullanılmakta olsa da kafe-restoran bölümünün kullanımı günümüzde devam etmemektedir. Alanda Expo Kulesi dışında Expo Serası ve Biyoçeşitlilik Parkuru gibi mimari özellikleriyle ilgi çeken ve ikonik değere sahip olma potansiyeline sahip yapılar yer almaktadır. Ancak bu yapılar günümüzde aktif olarak kullanılmaya devam etmemektedir. Expo 2016 Antalya'da alanda yer alan ve bu potansiyele sahip yapıların, Dünya Expo örneklerindeki gibi aktif olarak kullanılmaya devam etmesi durumunda, kentsel yaşamın bir parçası haline geleceği ve kentsel bellekteki yerini koruyacağı düşünülmektedir.

Yeşil odak bağlamında incelenen dünya örneklerinde; sergi süreci boyunca tarım, yeşil alan, sürdürülebilirlik gibi konulara önem verildiği, kentlilerin doğal kaynaklarla ilgili bilinçlendirilmesi için etkinlikler düzenlendiği görülmüştür. Sergi sürecinden sonra

da yeşil alanların korunmasına önem verilerek gelecek nesillere aktarılması bu Expoların başlıca amaçları arasında yer almaktadır. Kent ölçeğinde bakıldığında, yeşil alanlar yoğun yapılaşmaların görüldüğü bölgelerde yer almış, kentlilerin Expo alanlarını rekreasyon amaçlı kullanmalarına imkân verilmiştir. Bu bağlamda incelenen örneklerde sergi sürecinden sonra alanların, park alanına dönüştürüldüğünü söylemek mümkün olmaktadır. Mekânın konut ve iş alanlarına yakın olması, kentli bireylerin mekânı deneyimlemelerini kolaylaştırmaktadır. Kentliler boş zamanlarını bu park alanlarında değerlendirirken dinlenme, yürüme, spor, piknik gibi eylemlerde bulunmaktadır. Sergi sürecinden sonra da kentin yeşil odağı olarak tanımlanan parkların aktif olarak kentliler tarafından kullanılmaya devam etmesi, mekânın gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından oldukça önemlidir. Konserler, etkinlikler ve gösterilerin düzenlenmesi ile mekânın atıl duruma düşmesinin önüne geçebilmek mümkündür. Alanda doğal peyzajın korunmaya devam etmesi, kentin estetik görünümünü de olumlu etkilemektedir. EXPO 2016 Antalya'da sergi sürecinde bitkiler sergilenmiş, turistler ve kentliler tarafından ilgi göyerek, rekreasyonel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda alanda yer alan tematik bahçeler ve farklı ülke bahçelerinin düzenlendiği açık mekânlar da ilgi görmüştür. Bu süreç içerisinde alanda bulunan görevliler tematik bahçe ve bitkiler hakkında gelen ziyaretçileri bilgilendirmiş ve bitkilerin üzerinde Latince ve Türkçe bilgi levhaları bulundurulmuştur. Dünya Expo örneklerinin bitkisel tasarımı ile EXPO 2016 Antalya'nın tasarımı karşılaştırıldığında, Antalya Expo'daki yeşil alanların ve bitkilendirmenin yetersiz olduğu tam anlamıyla kentin yeşil odağı olmadığını görülmektedir. Günümüzde Expo 2016 Antalya alanında bakıldığında ise bitkilerin bakımsız olması ve gölge alanların yeterli olmaması gibi nedenler alanın rekreasyon amaçlı kullanımına imkân vermemektedir.

Kalkınma aracı olarak incelenen örneklerde; kullanılmayan alanların kente kazandırılması ve turistler için çekim noktası haline getirilmesi amaçlanmış ve başarılı olmuştur. Expo sergisinin yapılmasından önce yol, alt yapı iyileştirmeleri, durakların artırılması gibi çalışmalar yapılarak kent gelişimi hızlandırılmıştır. Expo alanının sergi sürecinde ziyaret edilmesi adına reklamlar yapılmış, turistlerin kente gelmesi sağlanmıştır. Teknoloji yapıları, kongre merkezleri, tiyatro alanları gibi mekânların kullanılması da kentin kalkınmasında rol oynamaktadır. Festivaller, etkinlikler vs. aracılığıyla Expo alanlarında deneyim çeşitliliği artırılmış, bu girişimler mekânların aktif kalmasını olumlu etkilemiştir. EXPO 2016 Antalya'da sergi süreci boyunca konser, festival gibi etkinlikler düzenlenmiş ve alan turistler için çekim noktası haline gelmiştir. Ancak sergi sonrasında alanda yeterli sayıda ve kapsamda etkinlik düzenlenmemesi, yapıların işlevlerine göre kullanımlarının devam etmemesi Expo alanının kentsel yaşam için aktif bir merkez haline gelememesine neden olmuştur.





İncelenen Expo örneklerindeki, peyzaj tasarımları değişen koşullar doğrultusunda farklılıklar barındırır da alanlarda rekreasyon imkânı sunan mekânlar benzerlikler taşımaktadır. Kentlileri parka çekmek için su ögesi ve yeşil alanların kullanımı dışında çeşitli aktivitelere, oyunlara, gösterilere ve konser gibi etkinliklere düzenli olarak yer verilmiştir. Günümüz koşulları ve bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda dönüşen, farklı etkinlik alanları eklenen mekânlar kentliler için potansiyel rekreasyon alanı oluşturmaktadır. Kentsel bağlamda incelenmiş olan Expo örneklerine bakıldığında kent için ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma aracı olma gibi potansiyellere sahiplerdir (Şekil 4.59).











Expo alanları kentliler için rekreasyon merkezi olmasının dışında, kent imajını olumlu yönde arttıran mekânlardır. Expo örneklerinde yer alan mimari yapılar, kentin ikonik simgesi haline gelerek kent ile özdeşleşerek turistler için çekim merkezi haline gelmektedir. Bahçe ve Botanik Sergisi olan Expoların içerisinde tasarlanmış olan yeşil alanlar da kentin yeşil odağı olma potansiyeline sahiptir. Yeşil alanların kullanılabilir olması da kentlilerin eylemlerini gerçekleştirmesine imkân vermektedir. Bu bağlamda Expo alanları bakımlı, kullanılabilir ve güvenli olması durumunda kente gelir kaynağı sağlayarak, kent kalkınmasında rol oynayabilmektedir.









**Şekil 4.59.** Expo örneklerinin kent bağlamındaki yeri

Dünya'daki Expolar ile EXPO 2016 Antalya alanının mekânsal kullanımlarını karşılaştırdığımızda, EXPO 2016 Antalya'da yer alan mekânların, dünyada kullanımı aktif bir şekilde devam eden Expo örneklerinde bulunan kullanım potansiyellerine büyük ölçüde sahip olduğu görülmektedir (Şekil 4.58). Dünya'daki Expo örneklerinde ikonik yapılar kentin simgesi haline gelmiş, yeşil alanlar aktif kullanılmaya devam etmiş ve ziyaretçiler için çekim noktası haline gelerek kent ekonomisine katkı sağlamışlardır. EXPO 2016 Antalya'nın da benzer fonksiyonel alanlara sahip olduğu, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda alanın mekânsal kullanımının dönüştürülerek kente kazandırılma potansiyeli bulunduğu görülmektedir. Expo alanlarının kentliler tarafından kullanılmasında konferans ve festivallerin gerçekleştirilmeye devam etmesinin yanı sıra, alanda yer alan yapıların araştırma ofisi, yeme-içme, hediyelik eşya satışı gibi işlevlerde kullanımının devam etmesi de etkili olmaktadır.

Expo mekânlarının kent bağlamında potansiyelleri	Başka ülkelerdeki kente ve kentlilere kazandırılan Expo mekânları	EXPO 2016 Antalya'da yer alan mekânların fotoğrafları	Kentlilerin, mekanlardaki rekreasyon potansiyelleri (EXPO 2016 Antalya)
İKONİK DEĞER POTANSİYELİNE SAHİP MEKANLAR	 <p>Floriade Expo 1960 Rotterdam</p>	 <p>Expo Kulesi</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Kutlamalar</li> <li>-Seyir imkânı</li> <li>-Yeme, içme imkânı</li> <li>-Hediyelik eşya satış imkânı</li> </ul>
	 <p>Floralies Expo 1969 Paris</p>	 <p>Expo Göleti</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Seyir noktası olma</li> <li>-Su gösterileri</li> <li>-Su oyunları</li> <li>-Su bitkilerini tanıma</li> </ul>

Expo mekânlarının kent bağlamında potansiyelleri	Başka ülkelerdeki kente ve kentlere kazandırılan Expo mekânları	EXPO 2016 Antalya'da yer alan mekânların fotoğrafları	Kentlilerin, mekânlardaki rekreasyon potansiyelleri (EXPO 2016 Antalya)
YEŞİL ODAK POTANSİYELİNE SAHİP MEKANLAR			<ul style="list-style-type: none"> <li>-Bitki tanıtımı</li> <li>-Piknik</li> <li>-Dinlenme</li> </ul>
			<ul style="list-style-type: none"> <li>-Konser</li> <li>-Festival</li> <li>-Golf gibi oyun mekânları</li> </ul>
			<ul style="list-style-type: none"> <li>-Tematik bahçeleri inceleme</li> <li>-Egzotik türleri keşfetme</li> </ul>
			<ul style="list-style-type: none"> <li>-Eğlence</li> <li>-Oyun mekânları</li> <li>-Eğitici ve öğretici etkinlik imkanı</li> </ul>
			<ul style="list-style-type: none"> <li>-Enerji üretme</li> <li>-Teknolojiçalışmaları</li> <li>-Sürdürülebilir çalışmalar</li> </ul>

Expo mekânlarının kent bağlamında potansiyelleri	Başka ülkelerdeki kente ve kentlilere kazandırılan Expo mekânları	EXPO 2016 Antalya'da yer alan mekânların fotoğrafları	Kentlilerin, mekânlardaki rekreasyon potansiyelleri (EXPO 2016 Antalya)
KALKINMA ARACI OLMA POTANSİYELİNE SAHİP MEKANLAR	 <p>Floriade Expo 1992</p>	 <p>Amfi tiyatro</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Konser</li> <li>-Etkinlikler</li> </ul>
	 <p>Expo 1999 Kunming</p>	 <p>Çocuk bilim ve teknoloji merkezi</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Laboratuvarda deney</li> <li>-Planeteryum</li> <li>-Atölyeler</li> </ul>
	 <p>Floriade Expo 1992</p>	 <p>Yemek mekânları</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Dinlenme</li> <li>-Buluşma ve toplanma noktası</li> </ul>

**Şekil 4.60.** Expo örneklerinde ve EXPO 2016 Antalya'daki mekânların kent bağlamında potansiyelleri

## 5. TARTIŞMA

Çalışma saatlerinin dışındaki zaman diliminde bireylerin rekreasyon faaliyetlerinde bulunabilmeleri için açık ya da kapalı mekânları tercih ettiği ve bu mekânlarda eylemlerini gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bireylerin rekreasyon ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra psikolojik açıdan da olumlu etkileri olan açık yeşil alanların, Antalya kentinde de yer aldığı ve kentlilerin bu mekânları gündelik hayatlarına dahil ettikleri görülmektedir. Bireyler boş zamanlarını değerlendirirken piknik, spor, bisiklete binme, yüzme, manzara izleme gibi aktif ve pasif eylemlerde bulunmaktadır. Antalya kentinde yer alan, bireylere rekreasyon imkânı sunan açık yeşil mekânlar (park alanları, mesire alanları vb.) dışında, 2016 yılında yapılmış olan Expo alanının da kentlilere rekreasyon imkânı sunma potansiyeli bulunmaktadır. Expo tasarımlarının sergi süreci boyunca kente ekonomik gelir sağladığı, kenti dünyaya tanıttığı, turistler ve kentliler için çekim noktası olma özelliği taşıdığı ve rekreatif eylemlere imkân verdiği görülmüştür. Kahraman (2014)'ın belirttiği gibi “mekânın insan ile yaşadığı, insanın olmadığı durumda mekânın mekân değil, boşluk olduğu” varsayımıyla, sergi sürecinden sonra Expo alanlarının aktif olarak kullanılması ve kentliler tarafından gündelik hayatlarına dâhil edilmesi, mekânın atıl durumda kalmaması adına önemlidir.

BIE farklı ülkelerde düzenlenmiş olan Expoların, sergi süreçlerini ve sonrasındaki rekreasyon amaçlı kullanımlarını incelemiş, kentsel bağlamdaki önemini açıklamıştır. Bu bağlamda ikonik değer-kent imajı, yeşil odak ve kalkınma aracı olarak kent bağlamında başarılı bulunduğu Expoları belirlemiştir. Bu Expoların bir bölümünde yer alan yapıların ve yeşil dokunun kentin imajına katkı sağlayarak, kentlilere rekreasyon imkânı sunduğu görülmektedir. Expo alanlarında, sergi sürecinden sonra da etkinlik, konser, festival gibi etkinliklerin gerçekleşmeye devam etmesi, bireylere rekreasyon imkânı sunması alanın canlı kalmasını sağlamaktadır. Expo alanlarının çevresinde gelişen konut alanlarının artırıldığı ve kent merkezinden alana olan ulaşım yollarının düzenlenerek kentlilerin bu mekâna dâhil olmasına imkân verildiği ve böylece kentin kalkınmasında aracı olduğu görülmektedir.

EXPO 2016 Antalya'yı ikonik değer ve kent imajı bağlamında incelediğimizde; Rızaoğlu (2022) yapmış olduğu çalışmada, Expoların kent merkezine yakın konumlandırıldığını, sergi sürecinden sonra rekreasyon amaçlı kullanılmaya devam edilerek kent imgesine olumlu etkiler kazandırdığını belirtmiştir. Bu perspektifle, Antalya Expo'nun kent merkezine, okul alanlarına, iş merkezlerine ve konut alanlarına uzak bir konumda yer alması gibi nedenlerden dolayı Expo alanı, aktif ve sürdürülebilir bir kullanıma sahip olamamış ve kent imajının oluşmasında beklenen etkiyi gösterememiştir. Yargıç (2009) yapmış olduğu çalışmada, kentlerin yerel mimarisine kontrast oluşturacak formların Bilbao Etkisi (kentin simgesi haline gelme) yaratarak ikonikleşme potansiyellerinden bahsetmektedir. Antalya'da kentin simgesi olan Hadrianus Kapısı'ndan esinlenerek yarışma yoluyla tasarlanan Expo Kulesi'nin, yüksek ve heykelsi formu sebebiyle ikonik değer yaratma potansiyelinin olduğu görülmüştür. Çetin'in 2017 yılında yapmış olduğu ve sergi sürecinde EXPO 2016 Antalya'da bulunmuş olan 341 katılımcıya uygulanan anket çalışmasına göre; katılımcıların %63,6'sı Expo alanını ziyaret etmek için Antalya kentine gelirken, %36,4'ü tatil, akraba, arkadaş ziyareti vb. nedenlerle kente gelmiş ve bu süreçte Expo alanını ziyaret etmiştir. Bu durum EXPO 2016 Antalya projesinin sergi sürecinde, bireylerde ilgi ve merak uyandırdığını göstermektedir. Çetin'in yapmış olduğu çalışmada bireyler tarafından, Expo projesinin

Antalya kentinin imajına olumlu bir etki kazandırdığı ortaya konmuştur. Bu bağlamda Expo Kulesi'nin, sergi sürecinde ve sonrasında da dikkat çektiği; form, yükseklik, konum gibi kriterler doğrultusunda kentin ikonik yapısı olarak sayılmaya devam ettiğini söylemek mümkündür.

EXPO 2016 Antalya'yı yeşil odak bağlamında incelediğimizde, alanın sahip olduğu özellikler doğrultusunda kentin yeşil odağı olma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Ancak günümüzde alandaki peyzaj düzenlemelerinde yeterli bakım ve sulama çalışmalarının yapılmaması ziyaretçiler için çekici bir odak haline dönüşmesine engel olmaktadır. Antalya Kent Konseyi raporuna göre (2015) de Expo alanı konumu itibariyle oldukça kritik bir noktada yer almaktadır. Alanın çevresinde yer alan zengin tarım alanları, bölgenin kontrolsüz gelişme ve yapılaşma tehdidiyle karşı karşıyadır. Bu nedenle çevresinde yer alan tarım alanlarının kentsel alana dönüştürülmesi yerine kentlilerin serbestçe kullanabilecekleri, rekreasyonlarda bulunmalarına imkân veren, doğa ve kent kültürünü tanıtan, turizme katkı sağlayan işlevlerle değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir; Antalya nüfusunun artmasıyla beraber, bireylerin rekreasyonlarını karşılayabilecek alanlara ihtiyaç duyduklarını, Aksu ve çevresinde yeşil alan ihtiyacının olduğu Antalya Kent Konseyi raporunda belirtilmiştir.

EXPO 2016 Antalya'yı kalkınma aracı olma bağlamında incelediğimizde; Expo projesi kentin alt ve üst yapısının gelişimi için bir fırsat olarak değerlendirilebilmektedir (Antalya Kent Konseyi, 2015). Sergi süreci boyunca seminerler ve kongreler düzenlenmiş; Expoların önemi, hedefleri, kente ve ülkeye kazandırdıkları, sürdürülebilir alanların önemi gibi konular kentlilere aktarılmıştır. Expo alanına erişimin kolaylaştırılması adına kent merkezi-Expo yol bağlantıları artırılmış, ulaşım sorunlarının çözülmesi amaçlanmıştır. Yargıç (2009) yapmış olduğu çalışmada Expo alanlarının sergi sürecinden sonra da konser, kongre, araştırma merkezi ve rekreasyon amaçlı kullanılarak kent kalkınmasına ve kentlilerin bilinçlendirilmesine yardımcı olma potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir.

Expo alanının çevresel ilişkilerini incelediğimizde, alana ulaşımın sağlanması için sergi sürecinden önce kent merkeziyle bağlantısını kuran hafif raylı sistem yapıldığı ve günümüzde bu sistemin halen aktif olarak çalışmaya devam ettiği ancak kentliler tarafından yoğun olarak kullanılmadığı görülmüştür. Alanın çevresinde yer alan tarım alanları ise günümüzde korunmaya devam etmektedir. Antalya Kent Konseyi'ne göre tarım alanlarının sürdürülebilir olmaya devam etmesi Antalya kenti için oldukça önemlidir.

EXPO 2016 Antalya'nın sergi sürecinden sonra da kullanılmaya devam edebilmesi için alanın konumu sebebiyle sahip olduğu ilişkiler, alanda bulunan yapıların mevcut işlevleri, iklim, kullanıcılar, medya platformu gibi etkenler göz önünde bulundurulmalıdır. Expo alanının konumu ve mekânda yer alan yapıların kullanılması oldukça önemlidir. Antalya'daki Expo'nun kent merkezi, iş yerleri ve konut alanları gibi yerlere yürüme mesafesinde olmaması kentlilerin, mekânı gündelik hayatlarına dâhil etmelerini zorlaştırmaktadır.

Alanda yer alan fonksiyon alanlarının mekânsal tasarımlarını incelediğimizde kafe gibi yapıların kullanılmaması bireylerin vakit geçirmelerine engel oluşturmaktadır. Ancak alanda bulunan kentin ikonik yapısı Expo Kulesi kentliler ve turistler tarafından

ilgi çekmeye devam etmektedir. Özel günler için kiralanarak kullanılabilirdiği ya da seyir amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Seyir alanının kapalı bölümünün de olması, değişen hava koşullarında da kullanıcıların zaman geçirmelerine olanak sağlamaktadır. Kulenin alt katlarında bulunan hediyelik eşya satış birimlerinin sergi sürecinde açık olduğu, günümüzde ise aktif kullanılmadığı görülmektedir. Alanda yer alan Kongre Merkezi, Bilim Merkezi, Teknoloji Merkezi, Expo Serası gibi yapıların sergi süreci boyunca çocuk ve yetişkinleri ağırladığı, aktivite programları düzenlenerek, bireylerin katılım göstermesinin sağlandığı bilinmektedir. Ancak günümüzde bu yapılar çok sık ziyaretçi ağırlamaya devam edememektedir. Çocuk oyun grubu elemanlarının yer aldığı, ancak yalnızca çocuklara hitap ettiği, ergen ve yetişkinler için voleybol, basketbol, tenis vb. aktivite alanlarına yer verilmediği görülmüştür. Yine bu mekânların etrafında ebeveynlerin bekleyeceği mekân tasarımları (oturma alanı, bank, pergola vb.) bulunmamaktadır. Su ögesinin etrafında yalnızca bankların bulunması da kentlilerin dinlenme, uzanma, piknik yapma gibi ihtiyaçlarına olanak verememiştir. Aynı zamanda su ögesi ile yeşil dokunun bütünleşemediği, su ögesi ile sert zeminin bütünleşerek yürüme ve bankta oturma eylemlerinin gerçekleşebildiği görülmüştür. Alanda bulunan yeşil öğelerin günümüzde bakımsız olması ve gölge veren ağaçların yetersiz olması kentlilerin piknik gibi rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirememesine neden olmaktadır. Sergi süreci boyunca konserlerin düzenlenmesi kentlilerin hafızasında olumlu yer edinmiştir.

İklim unsurunda Antalya kentinin özellikle yaz aylarında sıcak olmasına bağlı olarak kentli bireylerin mekânı deneyimleyebilmesi zor olmaktadır. Alandaki yapıların atıl durumda olması, yollardaki ağaçların yeterince gölgelendirme yapamaması, bankların güneş altında olması gibi nedenlerden dolayı öğle saatlerinde mekânı uzun süre kullanamamalarına neden olmaktadır. İnsan unsuru olarak, Expo alanında kentlilerin ihtiyaçlarını karşılanabilmesi oldukça önemlidir. Kentlilerin alanı gündelik hayatlarına dahil edebilmeleri için, kullanıcıların konser gibi etkinliklere katılmalarına, spor yapma, piknik, dinlenme ve oyun oynama gibi eylemlerini gerçekleştirmelerine imkân vermek gerekmektedir. Alanın gün içerisinde ziyaretçi ağırlayamaması, bireylerin kendilerini güvende hissedememelerine neden olmaktadır. Günümüzde, alanın tanıtımı için rehberlerin alanda bulunarak kentlileri bilgilendirmesi ve girişte alan haritalarının verilmesi ise bireylere olumlu etki yaratmaktadır. Expo sürecinde medya faktörünün kullanıldığı, turistleri ve kentlileri çekmek için sosyal platformların aktif olduğu görülmektedir. Ancak sergi sürecinden sonra sosyal platformların kullanılmaya devam etmemesi, kentlilerin alana olan ilgisinin azalmasına neden olmuştur.

Mekânı ziyaret eden bireylerin merak ederek gittiği, ancak bekledikleri ortamla karşılaşamadıkları, alan içerisinde yalnızca ring aracılığıyla dolaşarak ortalama olarak bir iki saat içerisinde alandan ayrıldıkları ve rekreatif eylemlerini gerçekleştiremedikleri görülmektedir. Alan tanıtımlarının yetersiz kalması, konser gibi etkinliklerin düzenlenmeye devam edilmemesi, alandaki güvenliğin çok iyi olmaması gibi aksaklıklar da alanın atıl durumda kalmaya devam etmesine neden olarak gösterilebilmektedir.

## 6. EXPO 2016 ANTALYA'NIN KULLANIM POTANSİYELİ: SONUÇ VE ÖNERİLER

BIE'nin Expo süreçleriyle ilgili yapmış olduğu değerlendirmeler sonucunda; ikonik değer, yeşil odak ve kalkınmaya katkı sağlama özellikleriyle günümüzde de kullanılmaya devam eden, kente ve kentlilere kazandırılan Expo örneklerinin olduğu görülmektedir. Tez kapsamında bu örneklerden elde edilen çıkarımlar ile Türkiye'nin ilk Expo deneyimi olan EXPO 2016 Antalya incelenmiştir.

Expo örnekleri incelendiğinde temel amaçlarının; kentin tanıtılmasını sağlamak, ülke ekonomisine katkıda bulunmak, teknolojik gelişmeleri dünyaya sunmak, gelecek nesiller için sürdürülebilir çevre oluşmasını sağlamak olduğu görülmektedir. Sergi süreleri boyunca dünyadaki Expo örneklerinin ve Antalya Expo'sunun ziyaretçi sayılarının yoğun olduğu, EXPO Antalya'da altı aylık süre boyunca etkinlik ve gösterilerin gerçekleştiği, alanın kentlilerin ve turistlerin ilgi odağı olduğu görülmektedir. Bu alanlar yalnızca kısa süreli sergi alanı olarak değil, aynı zamanda kente ve kentlilere kazandırılacak potansiyel rekreasyon imkanları sağlayan yeşil alanlar olarak da görülmelidir. BIE'nin farklı kentlerde düzenlenmiş olan Expoların sergi süreçlerindeki ve sonrasındaki durumlarını açıkladığı resmi sitedeki güncel yazıda (2023); Bahçecilik Expoları, gelecek nesillere aktarılacak yeşil alanlar olarak tanımlanmıştır. Farklı ülkelerde gerçekleşen Expoların sergi süreci sonrasındaki kentsel ilişkileri incelendiğinde, ikonik değer ve kent imajı bağlamında, kentin yeşil odağı bağlamında ve kalkınma aracı olarak kente değer kazandırırken, kentlilerin aktif kullanabilecekleri rekreasyon mekânları olmayı başarabildikleri görülmüştür.

EXPO 2016 Antalya projesine kent bağlamında bakıldığında, yer seçiminin dezavantajları arasında ırmak kenarında bulunması ve etrafında tarım arazilerinin yer alması bulunmaktadır. Ayrıca sergi sürecinden sonra Expo alanı çevresindeki yapılaşmanın artacağı ve tarım arazilerinin olumsuz etkilenebileceği ön görülmüştür. Diğer ülkelerdeki Expoların yer seçiminde ise durumun tam tersine olduğu, değersiz alanların seçilerek kente kazandırılmasının sağlandığı görülmektedir. EXPO Antalya ile diğer ülkelerin Expoları arasında ortak olan noktalar arasında yerleşim bölgelerinden uzak yer seçimi yapılması dikkat çekmektedir. Kent merkezinden uzak, ulaşımın zor olduğu yerlerin seçilmesiyle Expo örneklerinde kent içi ulaşım yollarının artırıldığı görülmüştür. Aynı zamanda kent ölçeğinde Expolar yarattıkları ikonik değer-yeşil odak olma özellikleriyle ve kalkınmada oynadıkları rollerle kente olumlu etkiler kazandırmaktadır. Antalya kentinin turistler tarafından yoğun olarak tercih edilmesi sebebiyle Expo alanının yaz aylarının yanı sıra kış aylarında da ziyaret edilme potansiyelinin yüksek olduğu, bu doğrultuda da kentin kalkınmasında aracı olabileceği görülmektedir. Aynı zamanda Expo alanı içerisinde yer alan Bilim ve Kültür Merkezi, Kongre Merkezi gibi yapıların, kentlilerin eğitimine katkı sağlama amaçlı kullanılması mümkündür.

Antalya Expo sergi sürecindeki altı ay boyunca etkinlikler düzenlenmiş, sosyal medya aracılığıyla öncelikle turistlerin, sonrasında da kentlilerin ilgisi çekilmeye çalışılmış ve Expo'nun tanıtımı yapılmıştır. 112 hektar büyüklüğünde olan Expo'da ziyaretçiler, ülkemizdeki bölgelerin mimarisi ve kültürünün yanı sıra başka ülkelerin bahçe ve mimari kültürlerini tanıtan ve insanlık tarihi ile teknolojik gelişmeler hakkında bilgi paylaşımı sağlayan yapılarda ve oyun alanları, dinlenme, yeme-içme vb.

fonksiyonlara sahip mekânlarda vakit geçirebilmiştir. Teması çocuk olan Expo alanında, çocuklar için öğretici ve bilimsel yapılar bulunmakta olup, sergi süreci boyunca okullardan ziyaretlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Expo park alanında yer alan mekânlar yalnızca seyir amaçlı tasarlanmamış, ziyaretçilerin burayı deneyimlerken mekânı benimsemesi sağlanarak, düzenlenen etkinliklere dâhil olmasını ve mekânın aktif olarak kullanımını amaçlanmıştır. Sergi süreci boyunca, kentliler ve turistler Expo alanında gerçekleşen etkinliklere katılım göstermiştir. Expo kulesinin günümüzde de kent ve kentliler için ikonik değer olduğu; doğum günü, düğün vb. özel günlerini kutladıkları bir alana dönüştürebildikleri görülmektedir. Mekânlarda düzenlenen etkinlikler ve oyun alanları sayesinde bireylerin mekânın birer parçası haline gelmesi sağlanmıştır.

Antalya Expo alanının sergi sürecinden sonra da canlı tutulması adına, 2019 yılına kadar konserlerin verilmeye devam edildiği görülmektedir. 13-16 Haziran 2019 tarihleri arasında Expo alanında karavan, turizm kampı, bisiklet ve motosiklet fuarları düzenlenmiştir. Ancak Expo alanı günümüzde kentliler tarafından gündelik hayata dâhil edilmemekte ve alanda rekreatif eylemlerde bulunulmamaktadır. Alana gelen ziyaretçiler sadece ring aracı ile mekânı gezip, geri dönmektedir. Bu durum Expo alanının atıl durumda kalmasına neden olmuştur. Kullanılmaya devam eden başka kentlerdeki Expo örneklerinde olduğu gibi, Antalya Expo alanının da dönüştürülerek, kentlinin rekreasyon yapabileceği, etkinliklere katılabileceği park alanı olarak kullanılması, kent imajına katkı sağlamasına yardımcı olacaktır. Dünya'daki rekreasyon amaçlı kullanılmaya devam edilen Expo örneklerinde ve Antalya Expo'da benzerlik gösteren kentsel ilişkiler ve potansiyelleri şu şekildedir:

Expoları ikonik değer bağlamında karşılaştırdığımızda; Floriade Expo 1960 Rotterdam örneğinde olduğu gibi, Antalya Expo sergi alanında yer alan Expo Kulesi, Antalya için ikonik bir öge olmaktadır. Sergi sürecinden sonra Antalya Expo Kulesini ziyaret eden bireylerin sayısında düşüş yaşanmıştır. Yapıya çıkışın ücretli olması ve yapıda bulunan restoran bölümünün kapalı olması talebin ve ziyaretçilerin azalma nedenleri arasında yer almaktadır. Su ögesinin Floriade Expo alanı için önemli olduğu, çevresinde piknik, dinlenme, su gösterileri izleme, balık tutma gibi pasif rekreasyonlara imkân sağladığı görülmektedir. Antalya Expo alanında da bulunan gölet su gösterileri ve gezinti yapma gibi rekreasyonlara imkân vermekte olup; günümüzde bu tür etkinlik ve aktiviteler gerçekleşmemektedir.

Expoları yeşil odak bağlamında karşılaştırdığımızda; Peruk Expo 1964 Viyana örneğinde atıl durumda olan alanın iyileştirilerek kente kazandırılması ve kent imaj noktası olması sağlamıştır. Satranç, konser, tenis gibi spor alanları bulunan Peruk Expo'da bireyler eğlence faaliyetlerine devam etmektedir. Antalya Expo örneğinde tarım alanının kente kazandırılması amaçlanmıştır. Floralties Expo 1969 Paris örneğinde olduğu gibi, Antalya Expo'da da bulunan yeşil alanlarla, kente ve kentlilere yeşili miras bırakmak hedeflenmektedir. Floralties Expo'da yeşil alanlar ilgi çekmekte, piknik, oturma, güneşlenme gibi rekreasyonlar yapılmaktadır. Günümüzde Antalya Expo alanında bulunan yeşil alanların bakımsız olması, kentlilerin piknik yapma, dinlenme gibi pasif rekreasyonlarını gerçekleştirmesine imkân vermemektedir. Floriade Expo 1982 Amsterdam örneğinde olduğu gibi, Antalya Expo'da da yer alan bitki bahçeleri ve çocuk oyun alanları sayesinde ziyaretçilere rekreasyon imkanları sunmaktadır. Floriade Expo 2012 Venlo örneğinde de açık ve gölgeli yeşil alanlar, kentlilerin yere oturma, piknik yapma gibi eylemlerini gerçekleştirmelerine imkân vermektedir. Çocuk oyun alanları ve

alandaki yer alan yapılar da sergi sürecinden sonra da kullanılmaya devam edilmektedir. Ancak Antalya Expo'da yer alan oyun grupları 0-6 ve 6-12 yaş grubuna hitap etmekte olup; yakın çevresinde basketbol, tenis, futbol gibi sahaların bulunmaması nedeniyle genç ve yetişkinlerin ilgisini çekmemektedir. Aynı zamanda bu mekânların çevresinde bank, pergola gibi ebeveynlerin oturup, çocuklarını gözlemleyebilecekleri mekân ve donatılar bulunmamaktadır. IGA Expo 1963 Hamburg örneğinde park alanının kentin yeşil odağı olduğu görülmektedir. Kentliler için su oyunlarının düzenlendiği, buz pisti eğlenceleri yapıldığı görülmektedir. Gölet etrafında bulunan yeşil alanın da kentliler tarafından piknik, dinlenme, güneşlenme gibi amaçlarla kullanılabildiğini göstermektedir. Antalya Expo örneğinde, iklimin sıcak olması göz önünde bulundurularak, kapalı yapıların kullanımının artması ve sıkça gölgelendirme elemanlarına (gölge veren ağaçlar, gölgelikli banklar vb.) yer verilmesi gerekmektedir.

Expoları kalkınma bağlamında karşılaştığımızda; Expo 1984 Liverpool örneğinde olduğu gibi, Türkiye'de gerçekleşen ilk Expo tasarımının turistlerin yoğun olduğu Antalya'da yapılması ile kentin ve turizm endüstrisinin canlanmasının amaçlandığı görülmektedir. Her iki örnekte de kent merkezi-Expo alanı ulaşım yollarının düzenlendiği görülmüştür. Ancak Antalya kentinde Expo alanına ulaşımı sağlamak amacıyla yapılan tramvay, kentliler tarafından aktif olarak kullanılmamaktadır. Expo Liverpool alanının, sergi sürecinden sonra kentliler tarafından rekreasyon amaçlı kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Antalya Expo'da da rekreatif potansiyeller bulunmaktadır. Ancak alanda yer alan yerel bölge yapılarının, restoranların kapalı durumda olması, kentlilerin ihtiyaçlarını karşılayamamalarına ve mekânı aktif olarak kullanamamalarına neden olmaktadır. Floriade Expo 2012 Venlo örneğinde olduğu gibi, Antalya Expo'da piknik alanlarına yer verilmesi, konser alanlarının olması ve su ögesinin kullanılması ile kentin hareketli kültürel ortama dönüştürülmesinin amaçlandığını göstermektedir. 2012 Venlo örneğinde çocuk oyun alanlarının bulunması, mekânın eğlence amaçlı kullanılmasını sağlamaktadır. Alanda yer alan yapılarda etkinlik ve organizasyonların yapılmasıyla, kentliler için eğitici ve öğretici ortamın oluşmasının sağlanmaya devam edildiği görülmektedir. Antalya Expo'da ise sergi sürecinden sonra bilimsel etkinliklerin gerçekleşmeye devam etmemesi, özellikle çocukların mekânı deneyimlemesine imkân vermemektedir. Expo 1999 Kunming örneğinde olduğu gibi, Antalya Expo Bilim ve Teknoloji yapısı ile son teknolojilerin tanıtılmak istenildiği, bilinçli bir çevrenin oluşmasına imkân verildiği görülmektedir. Kunming örneğinde su eğlencelerinin düzenlenmesi, gece aydınlatmalarının yapılması, peyzaj tasarımında ilgi çekici objelerin ve heykellerin kullanılması kent halkının alanı deneyimlemeye devam etmesini sağlamaktadır. Antalya Expo'da yer alan teknoloji yapıları ise günümüzde hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından yeterli şekilde deneyimlenememektedir. Alana düzenli okul gezilerinin planlanması, bu konuda ilgili kurumlarla iş birliği yapılması mekânın canlandırılması için bir adım olabilecektir.

Farklı ülkelerde düzenlenen Expoların, sergi sürecinden sonraki rekreatif kullanımının benzer olduğu, kentlilerin rekreasyonlarda bulunmalarına imkân verdiği görülmektedir. Bu bağlamda başka ülkelerdeki Expolar ile Antalya Expo'nun benzerliklerine bakılarak kentlilerin bu alanı rekreasyon amaçlı kullanmasını sağlamak mümkündür (Tablo 6.1).

**Tablo 6.1.** Expo örneklerinde bireylerin rekreasyon eylemleri

Expo 1984 Liverpool				
Peruk Expo 1964 Viyana				
Floriade Expo 1960 Rotterdam				
Floralies Expo 1969 Paris				
IGA Expo 2003 Rostock				
Floriade Expo 2012 Venlo				
Expo 1999 Kunming				

<b>Floriade Expo 1982 Amsterdam</b>				
<b>IGA Expo 1963 Hamburg</b>				
<b>Floriade Expo 1992 Zoetermeer</b>				
<b>Peruk Expo 1974 Vienna</b>				
<b>Floriade Expo 2002</b>				
<b>EXPO 2016 Antalya (sergi sürecindeki rekreatif eylemler)</b>				

Dünyadaki rekreasyon amaçlı kullanılmaya devam edilen Expo örnekleri ile yapılan karşılaştırmalı analizde sergi sürecinden sonra EXPO Antalya'da; Expo-kent ilişkilerinin kurulamadığı, kentlilerin ve turistlerin mekânı rekreasyon amaçlı kullanamadıkları, yalnızca ziyaret ettikleri görülmektedir. Diğer ülkelerdeki Expolar ile karşılaştırıldığında; Antalya Expo'nun da kente kazandırılabilmesi, odak noktası haline gelip rekreasyon imkânı sunabileceği ancak kentlinin dikkatini çekemediği, mekânı benimseyemedikleri görülmektedir. Antalya Expo'nun kente ve kentlilere kazandırılması için; sosyal-bilimsel etkinliklere imkân sağlayarak, mekânın dönüşümünün

gerçekleşmesi, kentlinin pratik çözümler üretmesine ve mekânı dönüştürmesine olanak sağlanması gerekmektedir. Dünyadaki Expo örneklerine bakıldığı zaman; parklarda çeşitli rekreasyon faaliyetlerinin (kafeler, yürüme yolları, gösteriler, tiyatrolar, bilimsel etkinlikler, konserler vb.) gerçekleştiği, yeşil alanların kentlilere piknik gibi etkinliklere olanak sağladığı ancak Antalya Expo'da kentlileri ve turistleri çekecek aktivite programlarının uygulanmadığı görülmektedir.

EXPO 2016 Antalya'nın ikonik değer olabilmesi için; Expo kulesi başta olmak üzere, alanda yer alan mimari yapılar günümüzde de aktif olarak kullanılmaya devam etmelidir. Müze, Kongre Merkezi ve Expo Kulesi gibi yapıların ticari, eğitsel, deneysel gibi amaçlarla kullanılarak kente kazandırılması gerekmektedir. Gözlem evi olarak da bilinen kule; kentlilere restoran ve seyir alanı imkânı kazandırırken, kentlilerin ve turistlerin ilgi odağı noktası haline gelebilmektedir.

EXPO 2016 Antalya'nın yeşil odak olabilmesi için; öncelikle gerekli bakım ve onarım çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Alan mevcut durumuyla kentlilerin rekreasyon ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Alanda yer alan gölgelendirme amaçlı kullanılan bitkilerin yeterli olmaması da bireylerin rekreasyon eylemlerini gerçekleştirmesini zorlaştırmaktadır. Bahçe ve Botanik Expoları bitkisel tasarımlar ile ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir. Ancak EXPO 2016 Antalya'nın günümüzde bakımsız olması kentlilerin ilgisini çekememesine neden olmaktadır. Mekânı gezen bireylerin, Expo alanının son durumunu merak etmediği, tekrar ziyaret edenlerin sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Expo alanına çok fazla katılım gerçekleşmemesine bağlı olarak; alanda gezen bireylerin, kendilerini güvende hissedemediklerini, alanın ıssız olduğunu düşündüklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda alana olan katılımın artması için; mekânsal tasarımların esnek kullanıma açık olması sağlanmalı, kentlilerin eylemlerini özgürce gerçekleştirmesine, mekânı deneyimlemesine, zaman geçirerek pratikler oluşturmaya ve mekânı yaşatabilmesine imkân verilmelidir. Mekânda yer alan yeşil alanların sergi süreci boyunca; yürüyüş, kamp, piknik yapmak, bisiklete binmek, spor aktiviteleri, tiyatro, konser aktif ve pasif rekreasyonlarına imkân verdiği, sonrasında da vermeye devam edebilecek potansiyele sahip olduğu ancak kentlilerin boş zamanını değerlendirdikleri alanlar içerisine giremediği sonucuna ulaşılmıştır. Kentlilerin ve turistlerin sahil, AVM, gibi mekânları tercih etmeleri, Expo alanını geri planda kalmasına neden olduğu görülmektedir.

EXPO 2016 Antalya'nın kalkınma aracı olabilmesi için; Expo alanında üst ölçekli değişimlerin (üretim alanı olarak kullanmak, tarımsal faaliyetlerin yapılması vb.) gerçekleştirilmesi, kente ticari gelir sağlayan mekânlardan birisi olması gerekmektedir. Sergi sürecinden sonra ise; etkinliklerin yapılmaması bireylerin mekânı unutmalarına, atıl durumda kalmasına ve kentlilerin hafızasında Expo denilince "atıl alan" olarak yer edinmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda alan kullanım potansiyellerinin artması adına kentsel ölçekteki potansiyellere bakıldığında; Dünya Expo Sergilerinin sergi sürecinden sonraki kullanımları göz önünde bulundurulmalıdır. Expo 2015 Milan örneğinde bilim ve teknoloji çalışmalarına önem verilerek Expo alanı "İnsan Teknokenti" ne dönüştürülmüş, Milano Üniversitesi'nin bilimsel çalışmalarını yapabilmelerine imkân verilmiştir. Expo 2010 Shanghai örneğinde kent merkezinin geliştirilmesi sağlanmış, uluslararası müze olan World Expo Museum yapılmıştır. Opera binası da kentlilerin kullanımına açılmış, alanın kültür parkına dönüşmesi sağlanmıştır. Expo 1970 Osaka örneğinde sergi süreci sonrasında alanda yer alan pavyonların bazıları kapsül otel olarak kullanılmıştır. Expo

1992 Sevilla örneğinde ise Sevilla'nın Madrid'e bağlanması için yüksek hızlı tren hattı oluşturulmuştur. Bölgenin lojistik yönlerinin sergilenmesine izin verilmiş, kent imajının olumlu yönde artması sağlanmıştır. Expo alanı teknik ve ekonomik gelişmelerin merkezi olan Cartuga 93'e dönüştürülmüş, alanda yer alan bazı pavyonlar da ofis olarak kullanılmaya devam edilmiştir. New York Expo örneğinde, yer seçiminde çöplük olarak bilinen Flushing Meadows alanı belirlenmiş, çevresi ile tasarlanarak, dönüşüm gerçekleştirilmiş ve kente kazandırılmıştır. Böylece sergi sürecinden sonra New York'un (1964) en büyük park alanı olarak kentliler tarafından kullanılması sağlanmıştır (Güven, 2020). Dünya Expo Sergileri ile Bahçe ve Botanik Sergilerinde dönüşümlerin gerçekleştiği alanın bilim, sanat vb. alanlarda kullanılarak kente kazandırıldığı ve park alanı olarak kullanılmaya devam edilerek rekreasyon alanına dönüştürüldüğü görülmektedir. EXPO 2016 Antalya'da da benzer kullanma potansiyelleri bulunmaktadır. Alanın Antalya havalimanına yakın olması sebebiyle turizm ve konaklama işlevi kazandırılması, bilimsel, kültürel ve sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapması, bilim merkezlerinin kentte bulunan üniversiteler tarafından kullanılması mümkün görünmektedir. Alana yakın bir lokasyonda gerçekleştirilmesi planlanan Teknopark projesi ve tarım arazileri de dikkate alınarak, tarım ve teknoloji amaçlı kullanım alternatiflerinin gündeme alınması gerekmektedir. Bu potansiyellerle birlikte EXPO 2016 Antalya alanının, kentliler ve turistler tarafından rekreasyon amaçlı kullanılmaya devam etmesi de kentsel yaşama olumlu etkide bulunacaktır.

Tez kapsamında incelenen Expo örnekleri ve kalkınma odaklı yeşil alan düzenlenmeleri sonucunda EXPO 2016 Antalya'nın aktif olarak kullanılabilir olması ve kent kalkınmasında olumlu anlamda rol oynayabilmesi için alanın mevcut durumu göz önünde bulundurularak (yapıların konumu, yeşil alanların durumu vb.) geliştirilmiş olan kullanım senaryoları şu şekildedir:

### **-Expo'nun Teknopark'a Dönüştürülmesi**

Teknoparklar, üniversiteler, üretim sektöründe faaliyet gösteren işletmeler, araştırma kurum ve kuruluşlarının iş birliğiyle teknolojik bilgi üretmek amacıyla kurulmaktadır. Yenilikçi üretim yöntemlerinin geliştirilmesi, ürünlerin kalitelerinin yükseltilmesi ve ürün maliyetlerinin azaltılması da en önemli amaçları arasında yer almaktadır. Bu yolla, Ar-Ge potansiyeline katkı sağlamak, teknolojiyi üretebilmek, girişimciliği desteklemek, bölgenin yerel hammadde kullanan şirketlerinin büyümesini desteklemek gibi hedefler doğrultusunda çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda Expo alanının teknoparka dönüştürülmesiyle, alanın geçmiş kullanımlarında da görülen tarım potansiyelini günümüz teknolojik gelişmeleriyle ortaya çıkarıp, zenginleştirerek, kentliler için iş fırsatlarının yaratılacağı ön görülmektedir. Alanın teknopark olarak kullanılabilirliği için Ar-Ge Binası, Yönetim Binası, Kuluçka Merkezleri, kiralanabilir ofisler, teknik atölyeler, toplantı salonları, teknik eğitim salonları, spor ve rekreasyon alanları, sosyal tesis mekânları gibi fonksiyon alanlarının oluşturulması gerekmektedir (Şekil 6.1).

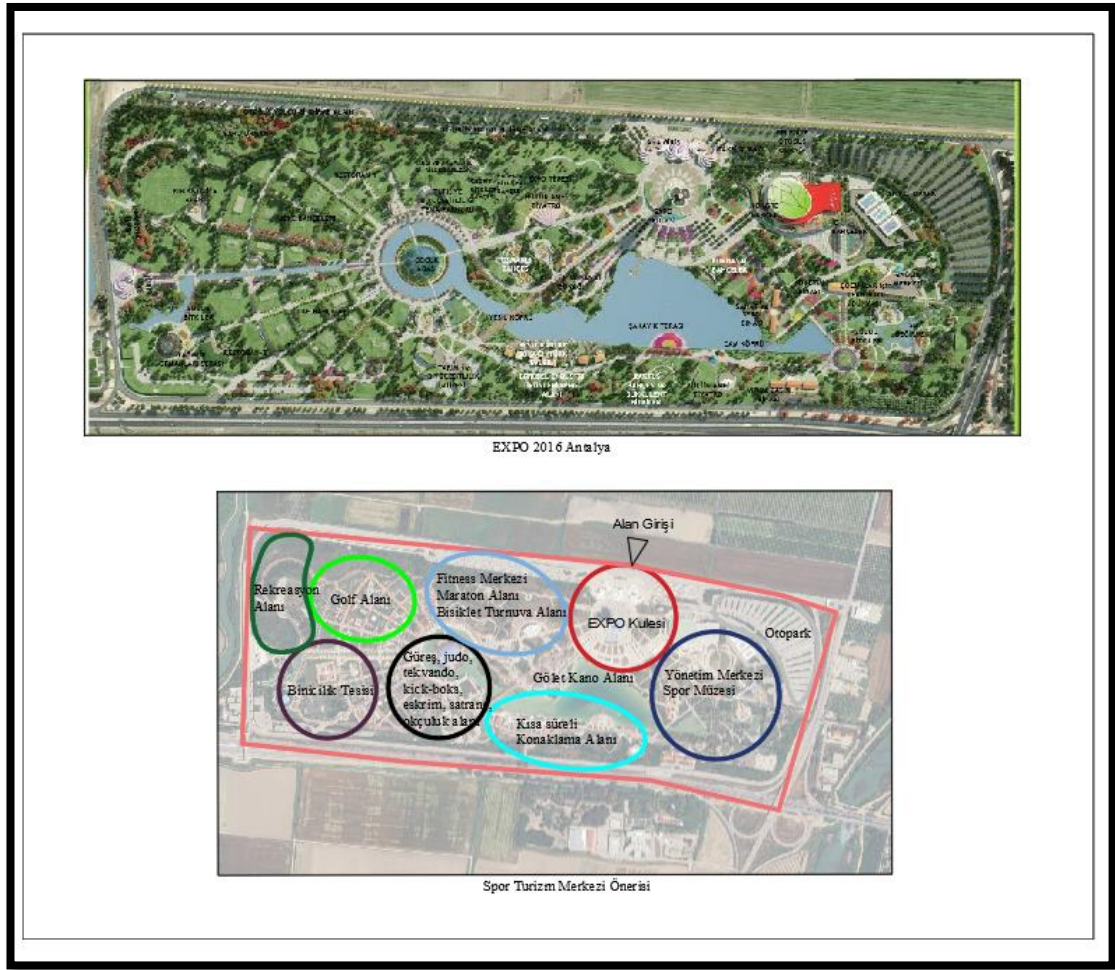


**Şekil 6.1.** Teknopark önerisi

### **-Expo'nun Spor Turizm Merkezine Dönüştürülmesi**

Günümüzde spor turizmi küresel ekonomide dikkat çekmeye devam etmektedir. Spor merkezlerine kentliler dışında turistler de aktif ve pasif olarak katılım göstererek kentte konaklama, gezi, yeme, alışveriş gibi eylemleri gerçekleştirirken kent ekonomisine de katkı sağlamaktadırlar (Balcı, 2010).

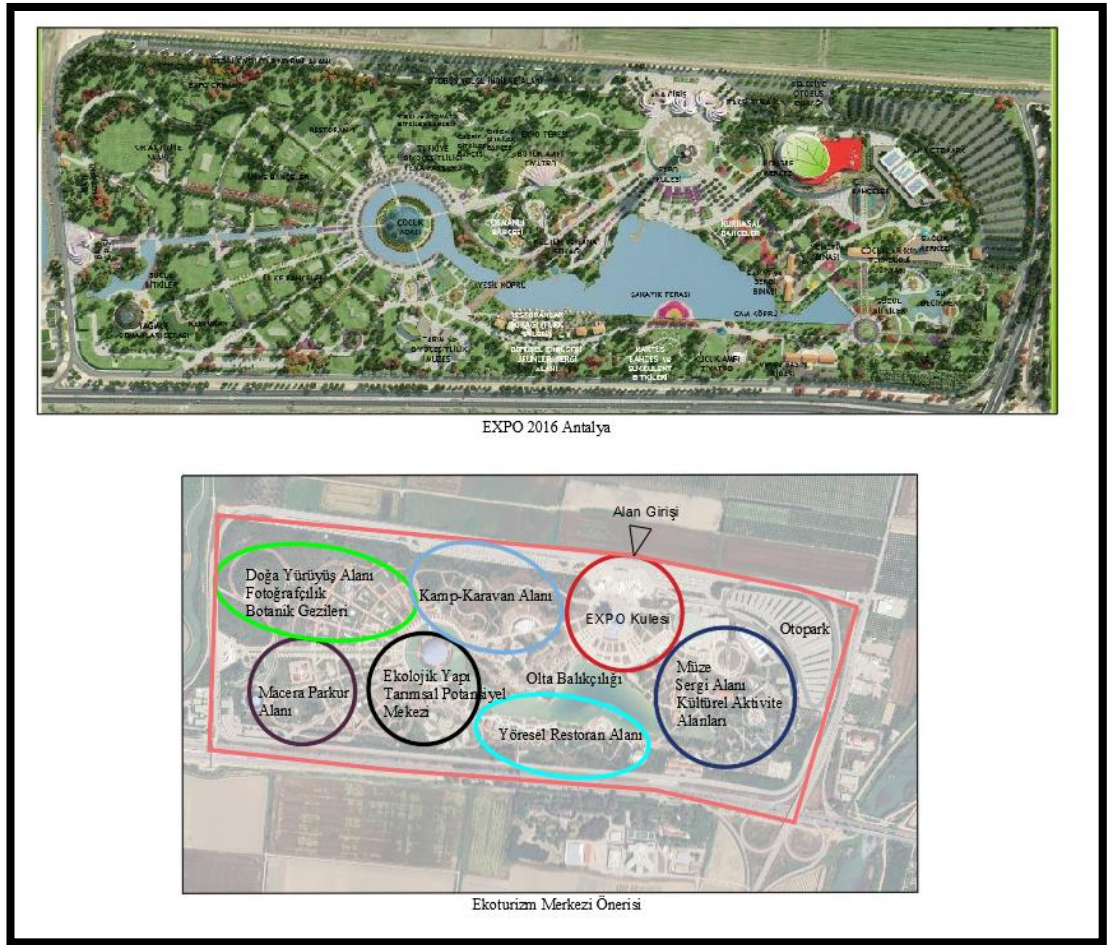
Bu bağlamda Expo alanının Antalya havalimanına ve otellere yakın olarak konumlandırılmış olması ve yeterli bir büyüklüğe sahip olması, alanda birbirinden farklı uluslararası etkinliklerin düzenlenmesine imkân sağlamaktadır. Antalya kentinde bisiklet turları, golf turnuvaları, güreş, judo, tekvando, kick-boks, eskrim, satranç, okçuluk gibi uluslararası spor turnuvaları düzenlenmektedir (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü). Bu bağlamda alanda birbirinden farklı spor aktivitelerinin Expo-egitim kurulları ve Expo-oteller arasındaki iş birliğiyle gerçekleştirilmesiyle, kent kalkınmasını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir (Şekil 6.2).



Şekil 6.2. Spor turizm merkezi önerisi

### -Expo'nun Ekoturizm Merkezine Dönüştürülmesi

Ekoturizm doğal dokuyu koruyan, yerel halkın refahına öncelik veren doğal alanlara karşı duyarlı olan turizm çeşididir. Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma aracı olma potansiyeline sahiptir. Uluslararası Ekoturizm Topluluğu TIES'e (The International Ecotourism Society) göre ekoturizm küçük gruplar halinde yapılan, konaklama ve yeme-içme gibi hizmetlerin ücretlerini yerel düzeydeki küçük firmaların sağladığı turizm çeşididir. Bu bağlamda Expo alanı amacı ve içerisinde barındırdığı yeşil doku sayesinde ekoturizm potansiyeline sahiptir. Alanda farklı fonksiyon alanlarına (gözlem alanları, doğa fotoğraf alanları, kuş gözlem alanları, kamp alanları vb.) yer verilmesi durumunda kentliler ve turistler için çekim merkezi potansiyeli olduğu düşünülmektedir (Şekil 6.3).

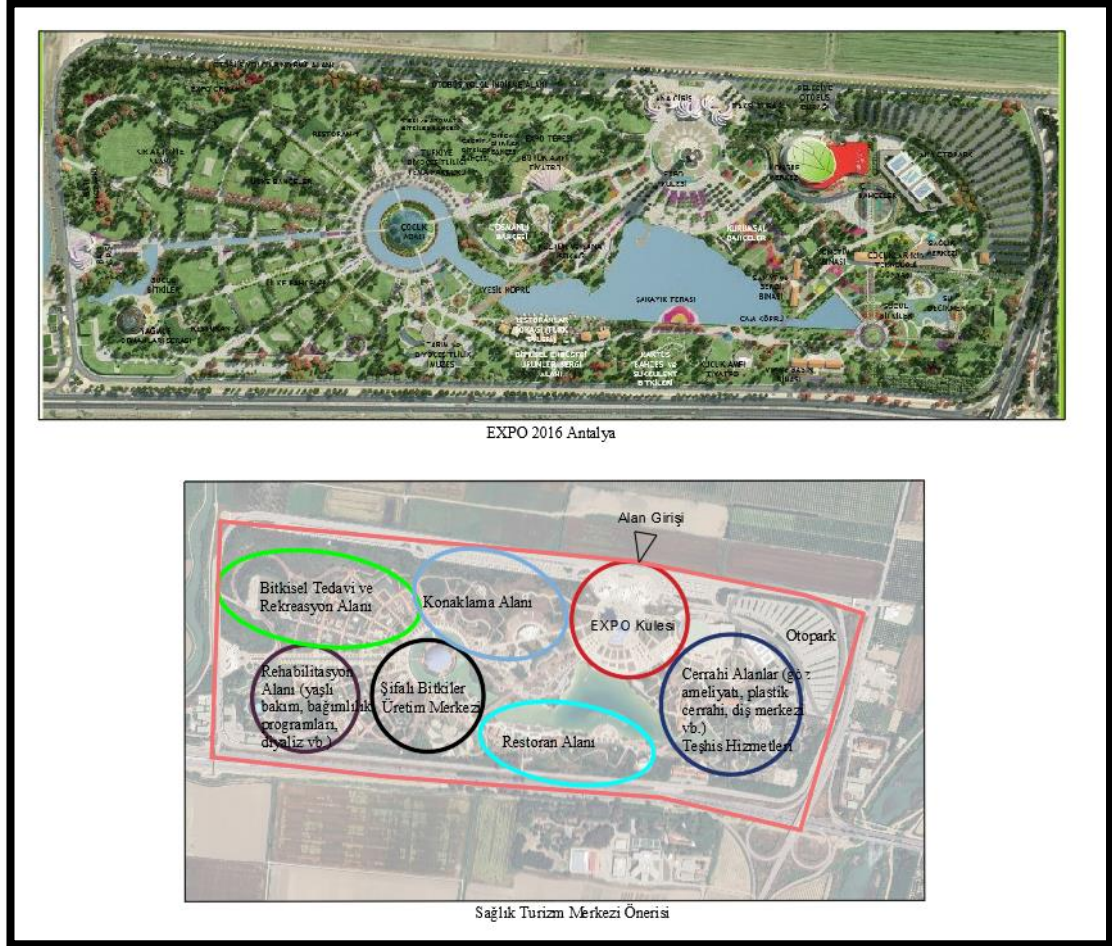


Şekil 6.3. Ekoturizm merkezi önerisi

### -Expo'nun Sağlık Turizm Merkezine Dönüştürülmesi

Sağlık turizmi, hizmet sektörünün en hızlı gelişen endüstrisi olmakla beraber Antalya kentinde Avrupa sağlık standartlarıyla yarışabilecek düzeyde özel sağlık merkezlerinin arttığı görülmektedir (Aydın, 2012). Sağlık turizmi *klimatizm* (temiz havadan faydalanma), *termalizm* (kaplıca) ve *üvalizm* (meyve ve sebze kür tedavisi) gibi kavramlardan ortaya çıkmıştır. Bunlarla birlikte tedavi ve kısa süreli cerrahi müdahale amaçlı gerçekleştirilen gezileri vurgulayan medikal turizm, sağlık turizminin bir parçası olmuştur. Son zamanlarda yaşlı bakımı ile ilgili tesisler kurulmuş ve bu amaçla da seyahatlerin gerçekleştirildiği turizm çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Antalya kentinin her mevsimde turistler için çekim noktası olduğu, Antalya havalimanı ile yurtdışı seyahatlerinin kolay olduğu göz önünde bulundurularak, alanın kısa süreli tedavi merkezine dönüştürülme potansiyelinin olduğu düşünülmektedir (İçöz, 2016). Expo alanının sağlık turizm merkezine dönüştürülmesiyle (bitkisel tedavi alanları, konaklama

alanları, rehabilitasyon merkezi, cerrahi alanlar) kentliler ve turistler için çekim noktası olacağı ön görülmektedir (Şekil 6.4).

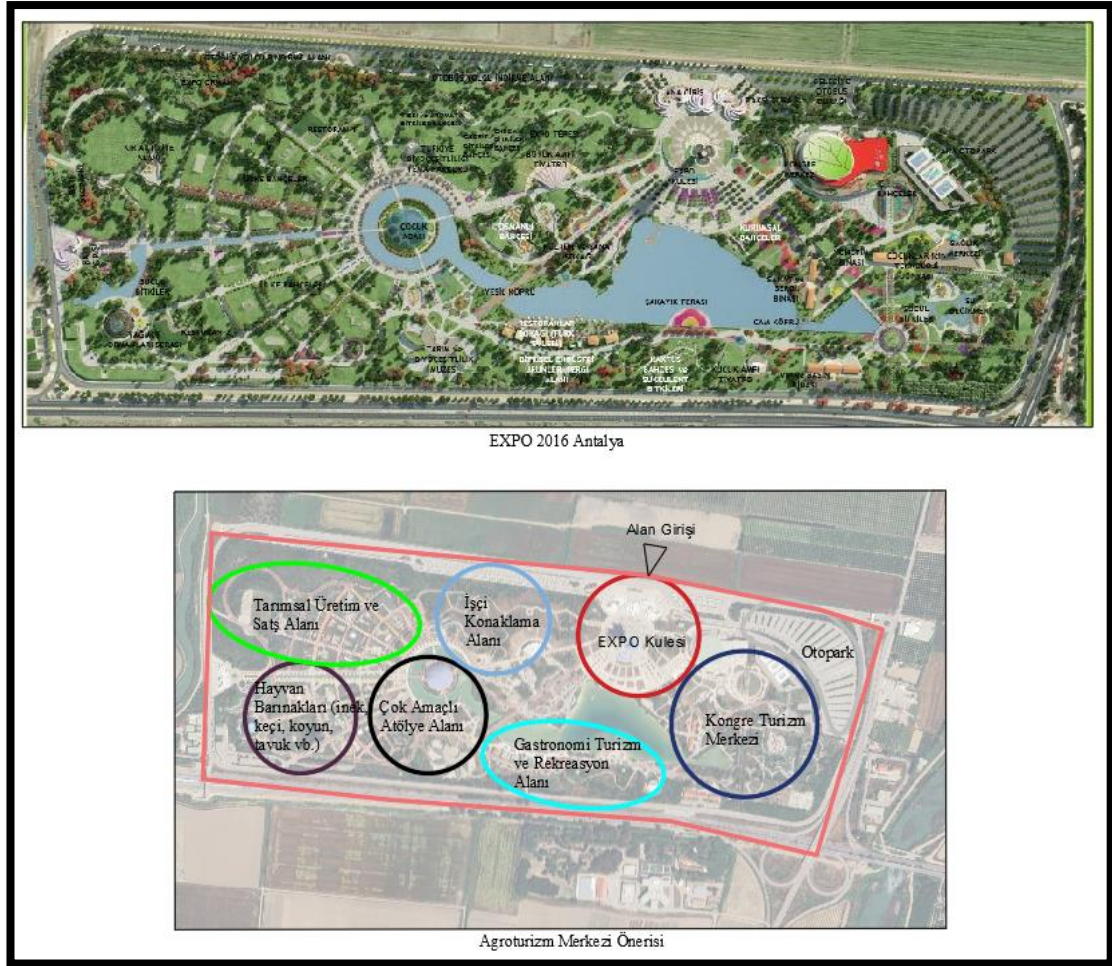


Şekil 6.4. Sağlık turizm merkezi önerisi

### -Expo'nun Agroturizm Merkezine Dönüştürülmesi (Tarım Turizmi)

Agroturizm tarım ve turizmin birlikte yapıldığı turizm örneğidir. Amaçları arasında katılımcıların eğlenmesi, çiftlik ürünlerinin tanıtılması ve çiftliklere ek gelir kaynağı olması yer almaktadır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler için geçim kaynaklarını arttıran, geçimi iyileştiren kaynak olarak da düşünmek mümkündür. Gelecek kuşaklar için tarım alanlarını korumak, insanları tarıma özendirmek gibi hedefleri bulunmaktadır (Çanga, Kutlu ve Çalışkan, 2018). Agroturizmin amaç ve hedefleri göz önünde bulundurularak, Expo alanının çevresinde yer alan tarım alanlarıyla da ilişkilendirilerek kentliler için tarım turizm merkezi olması mümkün görülmektedir. Tarımsal amaçlı kullanılması için hayvan barınakları, çiftlik evleri, tarımsal üretim ve satış alanları

dışında, kentin yöresel yemeklerinin tanıtıldığı restoran alanıyla da kentte gastronomi turizminin gerçekleştirilmesi kent kalkınmasında olumlu anlamda rol oynama potansiyeline sahiptir (Şekil 6.5). Aynı zamanda alanda yer alan kongre merkezlerinde ulusal seminerlerin düzenlenmesi, alanın canlı kalmasına katkı sağlayabilecektir.



Şekil 6.5. Agroturizm merkezi önerisi

Bu çalışma ile Antalya Expo alanının aktif kullanımının sağlanarak kentlilere rekreasyon imkânı sunan bir alana dönüştürülmesi, Expo Kulesi'nin kentin ikonik değeri olarak korunması, alanın kentlilere ve gelecek nesillere miras olarak bırakılabilecek özelliklere sahip yeşil bir odak olarak düzenlenmesi ve iyileştirilmesi; kalkınma bağlamında da sahip olduğu tarımsal potansiyeli de dikkate alınarak, üretim ve turizm yönlerinin güçlendirilmesi ve böylece kamusal bir alan kullanımının devam etmesi, kentin ve ülkenin ekonomisine katkı sağlayabilmesi için öneriler geliştirilmiştir.

## KAYNAKÇA

**Kitaplar**

- Buruk, S. ve Günay, Z. (2018). *Kentsel Mekânda Rastlantısallık*. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı. II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı.
- Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life*. University of California Press, Berkeley.
- Çelik, D. ve Kayahan K. (Ed.). (2020). *Marka, Kimlik, Turizm ve Bartın Kent Kimliği Çalıştayı* (3. Baskı). MYO Yayın.
- Erdönmez, E. (2014). *Kamusal Alan ve Toplum*. (İlbey Matbaa) Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Gaberli, Ü. ve Yağmur, Y. (Ed.). (2021). *Açık ve Kapalı Alan Rekreasyonu* (1. Baskı). Atlas Akademik Basım Yayın.
- Jabbari, A. (T.y.). Boş Zaman, Serbest Zaman (Leisure) ve Rekreasyon Kelimelerinin Etimolojisi. *Boş Zamanlar Sosyolojisi* (37-42). Paradigma Akademi Yayınları.
- Jencks, C. (2005). *The iconic building*.( Rizzoli; First American edition). Amerika
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon Boş Zaman Değerlendirme* (7. Baskı). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel Araştırmalarda Analiz*. (1. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lefebvre, H., (19996). *The production of space*, Blackwell Publishers, Oxford, Massachusetts. Merleau-Ponty, M., 2004. Maurice Merleau-Ponty: basic writings, Ed. Baldwin, T., Routledge, London, New York.
- Lefebvre, H. (2020). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.). İstanbul: Yayıncılık Matbaacılık Ltd.
- Özpinar, T. (Ed.). (2014). *mekânın Üretimi*. (2. Baskı). Sel Yayıncılık.
- Tekeli, İ. (2008). *Bir kentin kimliği ve marka olması konusunda nasıl düşünülebilir?*. (5. Baskı). Antalya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). Habitus Merkezli Eylem Kuramı ve Gündelik Yaşam. Ö. Taner. (Ed.), *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları* (26-28). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

**Tezler**

- Akyüz, H. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi Bartın Üniversitesi Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Bartın Üniversitesi.
- Alkay, E. (2002). *Hedonik Fiyat Yöntemi ile Kentsel Yeşil Alanların Ekonomik Değerlerinin Ölçülmesi*. [Yayımlanmış doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Arslan, S. (2019). *Fuar Markası Olmayı Etkileyen Faktörlerin Marka İmajına ve Katılım Kararına Etkileri: Turizm Fuarları Örneği*. [Yayımlanmış doktora tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Cantürk, E. (2009). *Kültür Eksenli Kentsel Stratejiler: Kentin Büyük Ölçekli Etkinliklerle Sergilenmesi ve Dönüşmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Certel, Y. (2019). *Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Antalya'nın Kentsel Gelişiminin İncelenmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Çetin, A. (2017). *Fuar Katılımcılarının Destinasyon İmajı Algıları: Expo 2016 Antalya Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Çıdam, F. (2007). *Diyarbakır Kent Dokusunun Turizm ve Rekreasyon Kaynaklarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.  
<http://hdl.handle.net/20.500.12575/28930>
- Çiftçi, Ü. (2019). *Kent Mekanında Gündelik Yaşam Pratiklerini Etkileyen Sınır Tanımlayıcıların Betimlenmesine Yönelik Bir Deneme – Üsküdar Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Dereli, H. (2010). *Kentsel Mekanda Gündelik Yaratıcılık*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Engin, E. (2017). *Cumhuriyet Dönemi Kent Parklarının Karaalioğlu Parkı Örneğinde İncelenmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.  
<http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/3464>.
- Erdönmez, M. (2005). *Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere - Levent - Maslak Aksı*. [Yayımlanmış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Gemici, F. (2007). *Gündelik Hayatın, Mekan Pratikleri ile İlişkisinde Yeni Kamusal Alanların Yorumlanması Alışveriş Merkezleri*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Göl, B. (2017). *Leisure As Criticism In Architectural Texts*. [Doctoral dissertation]. İstanbul Technical University.
- Gülmen, B. (2004). (Trans) Kentleşme ve Gündelik Hayatın Transformasyonu. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.  
<http://hdl.handle.net/11527/8519>
- Güven, M. (2020). *2023 Kahramanmaraş Botanik Expo Organizasyonunun Şehre Olan Etkisinin Turizm Sektör Paydaşlarıncı Değerlendirilmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Hür, S. (2019). *Mimarlıkta Expo Kavramı Ekoloji Temalı Expolar Üzerine Bir Karşılaştırma*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.

- Kantürer, E. (2016). *Büyük Ölçekli Uluslararası Etkinliklerin Kentlerin Pazarlanması Bağlamında Değerlendirilmesi: Antalya 2016 Botanik Expo Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Kepoğlu, A. (2016). *Dünyada Agroparklar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz ve Türkiye İçin Uygulanabilirliği*. [Yayımlanmış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özkan, Ş. (2017). *Dünya Expo Alanlarında Sanat Yapıtları ve Expo 2016 Antalya Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Özkelle, D. (2006). *Expoların Gelişim Süreci ve Kentle Etkileşimleri; İzmir Expo 2015 Örneğinde Bir İnceleme*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özkır, A. (2007). *Kent Parkları Yönetim Modelinin Geliştirilmesi*. [Yayımlanmış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özten, Ö. (2010). *Gündelik Hayatın Mekânla ve Mekânda Evriminin, Kentlerin Değişim Süreçlerini Yapılandırması: Levent - Çeliktepe Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Öztürk, G. (2020). *Kıyı Alanlarında Gündelik Hayatı Kuran Eşik Mekânların İncelenmesi*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Rızaoğlu, A. (2022). *Expo Organizasyonları Değerlendirme Kriterlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Salihoğlu, T. (2016). *Kentsel Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Boş Zaman Aktivitelerinin Rolü: İstanbul Örneği*. [Yayımlanmış doktora tezi] İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Soysal, Ö. (2018). *Gönüllü Yönetimi Yaklaşımlarının Uluslararası Organizasyonlarda Kullanımı: Expo 2016 Antalya Örneği*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi] Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi.
- Turan, İ. (2010). *Kentsel Tasarımda Fiziksel Kent Kimliği Kodlarının Oluşturulması: İzmir Konak İlçesi*. [Yayımlanmış doktora tezi]. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yargıç, S. (2009). *Küreselleşen Kentlerde İkonik Yapıların Kentsel Kimlik Oluşumuna Etkileri Üzerine İrdeleme*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Yalçın, A. (2006). *Metropolde Gündelik Hayat Ve Yeni Kavramlar Üzerinden İstanbul Okuması*. [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

## Makaleler

- Akdağ, M. Gündelik Hayat ve Medya Üzerine. (2015). *Erciyes Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi*, 949-951.
- Albeni M. ve Ongun, U. (2005). Antalya Turizminin Türk Turizmi İçerisindeki Yeri ve Krizlerin Antalya Turizmi Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 93-112.

- Alp, D. (2022). Bulutların İçinde Çelik Bir Dantel “Eyfel Kulesi”. *Türk Yapısal Çelik Derneği*, 78.
- Alver, K. (2012). Flaneur: A modern urban figure. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 299-307.
- Auger, D. (2020). Günlük yaşamda boş zaman. *Loisir et Soci  t  /Toplum ve Boş Zaman*, 43(2), 127-128.
- Bahadır, M. (2016, Temmuz). Antikçağ’dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 103-116.
- Berber, A. (2016). İşletmecilik Tarihi Bağlamında İlk Dünya Fuarı (Londra, 1851). *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*. 45(Özel Sayı), 174-181.
- Berber, Ö. (2011). Yok-Yer, Yersizleşme ve Yersizyurtsuzluk Kavramları Üzerine Bir Sorgulama. *İDEALKENT* 2, 2(3), 142-157.
- Çelik, F. ve Aslantaş, F. (2018). Gelecek Nesiller İçin Yeşil Bir Dünya: Expo 2016 Antalya. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 1057-1070.  
<http://doi.org/10.17719/jisr.2018563907>
- Demir, C. ve Demir, N. (2006). Bireylerin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılmalarını Etkileyen Faktörler ile Cinsiyet Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencilerine Yönelik Bir Uygulama. *Ege Academic Review*, 6(1), 36-48.
- ENR. (2017). Global Best Projects of 2017 Wow Construction Industry Judges (Press release).  
<https://www.enr.com/blogs/13-critical-path/post/42459-global-best-projects-of-2017-wow-construction-industry-judges>
- Erdinç, A. (2010). Antalya Örneğinde Kent Kimliği. *Toplum ve Demokrasi*, 4(8-9-10), 193-198.
- Eren, C. ve Koçyiğit, M. (2020). Kent İmajının ve Kentsel Rekreasyon Alanlarına Yönelik Algının Ölçümü. *Aksaray İletişim Dergisi*, 2(1), 67-81.
- Erkal, N. (2007). Gösteri Olarak Mimarlık: Turizmin Güncel Mimarlığa Etkileri Üzerine. *Mimarlık Dergisi* 336.
- Garipağaoğlu, N. (1996). Tarihi Kentiçi Parklarına Bir Örnek: İstanbul Gülhane Parkı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (1), 151-186.
- Göksu, E. ve Somuncu, M. (2018). Babia Gora Milli Parkı’nda Turizm ve Rekreasyon Aktiviteleri ve Ziyaretçi Yönetimi. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu.
- Gül, A., Dinç, G., Akın, T. ve Koçak, A. (2020). Kentsel Açık ve Yeşil Alanların Mevcut Yasal Durumu ve Uygulamadaki Sorunlar. *Kentleşme ve Ekonomi Özel Sayısı*, 11(3), 1281-1312.  
<http://doi.org/10.31198/idealkent.650461>
- Gül, A. ve Küçük, V. (2001). Kentsel Açık-Yeşil Alanlar ve Isparta Kenti Örneğinde İrdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 27-48.

- Güven, M. ve Suna, B. (2022). Mega Etkinliklerin Kent Turizmine Etkisi: Expo 2023 Kahramanmaraş Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 692-715.  
<http://doi.org/10.21325/jotags.2022.1011>
- Işıkoğlu, B. (4 Ekim 2020). Gösterge-Mimarlık İlişkisi Bağlamında “İkonik” ve “Kitsch” Kavramlarını Yeniden Düşünmek. *Online Journal of Art and Design*, 8(4), 216-226.
- İlter, E. (23 Aralık 2019). Tüketim Kültürünün Tarihsel Gelişim Süreci ve Bireysel, Toplumsal Ve Kültür. *Dergipark*, 12, 461-476.
- İsen, B. (2022). Mekan ve Yaşlılık. *Toplumsal Değişim*, 4(1), 28-55.
- Juniu, S. (2010). The transformation of leisure. *Leisure/Loisir*, 33(2), 463-478.  
<http://doi.org/10.1080/14927713.2009.9651449>
- Kahraman, M. (2014). İnsan İhtiyaçları ve Mekansal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekansal Kalite. *Planlama Dergisi*, 24(2), 74-84.  
<http://doi.org/10.5505/planlama.2014.29591>
- Karataş, A. ve Kılıç, S. (2017). Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Yeşil Alanlar. *SİYASAL: Journal of Political Sciences*, 26(2): 53–78.
- Karayılmazlar, A. ve Çelikyay, H. (2018). Kentlerde Kamusal Alanların Tasarımı ve Önemi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(17), 83-90.
- Kargün, M., Kızar, O., Ağaoğlu, Y. ve Cenikli, A. (2018). Serbest Zaman ve Spor Endüstrisinin Yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(56), 1096-1100. DOI:10.17719/jisr.20185639075
- Kayır, G. (2007). *Coğrafi Bilgi Sistemi'nden Yararlanarak Antalya Kenti İçin Sürdürülebilirlik Projesi Geliştirilebilir*. (Bildiri). Kamu Yönetimi Bölümü, Akdeniz Üniversitesi.
- Kılıçlar, A. ve Şahin A. (2020, Eylül). Zaman Kavramına Bir Bakış: Boş Olan Zaman Mıdır Yoksa İnsan Mı? *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 2263-2276.  
<http://doi.org/10.21325/jotags.2020.659>
- Kıratoğlu, E. ve Candemir, M. (2021). Ar-Ge Faaliyetleri Çerçevesinde Teknokent Uygulamaları: Şanlıurfa Teknokent Örneği. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(8).
- Nacak, İ. (2018). Bir Kentsel Mekân Olarak Konya Alâeddin Tepesinde Gündelik Hayat. *SEFAD*, (40), 235-252.  
<http://doi.org/10.21497/sefad.515337>
- Önder, S. Ve Polat, A. (2012). Kentsel Açık-Yeşil Alanların Kent Yaşamındaki Yeri ve Önemi. *Conference: Kentsel Peyzaj Alanlarının Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*.

- Özbey, K. (2022). Kent, Mekân, Sınır ve Kimlik: Türkiye’de Kentsel Kimliklerin İnşasında Kentsel Sınırların Rolü. *Kent Akademisi Dergisi*, 15(4), 1959-1974.  
<https://doi.org/10.35674/kent.1079390>
- Özdemir, A. (2009). Katılımcı Kentli Kimliğinin Oluşumunda Kamusal Yeşil Alanların Rolü: Ankara Kent Parkları Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(1), 144-153.
- Özer, M. (2006, Kasım). Kentiçi Ağaçlandırma Çalışmalarında Sorunlar (Ankara Örneği). *Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği*, 83-92.
- Özerk, G. ve Yüksekli, B. (2011). Küresel Kent, Kentsel Markalaşma ve Yok-Mekân İlişkileri. *Dergipark*, 2(3), 82-93.
- Öztürk, Y. (2018). Boş Zaman, Rekreasyon ve Turizm Kavramları Arasındaki İlişkinin Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(2), 31-42.  
<http://doi.org/10.29226/TR1001.2018.86>
- Polat, M. (2019). Expo ve Türkiye. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, 3(1), 28-39.  
<http://doi.org/10.29228/ijbemp.23256>
- Rezazadeh, M. ve Yazarloo, H. (2017). Study Leisure Time in Urban Space (Case study Gorgan city). *International Journal of Scientific Study*, 5(4), 959-964.  
<http://doi.org/10.17354/ijssI/2017/127>
- Ribeiro, D. (2019). The Poiesis of Everyday Life and Space in Yüksel Street. *Journal of Ankara Studies*, 7(1), 1-25.  
<http://doi.org/10.5505/jas.2019.63825>
- Roberts, K. (1999). Leisure: Past and Present. *Leisure in Contemporary Society* (3). New York: CABI Publishing
- Rojek, C. (1999). Capitalism/Modernity/Postmodernity. *Decentring Leisure: Rethinking Leisure Theory* (1). London: SAGE Publications.
- Sakarya, G. (2018, Eylül). Mimari Tasarımda Su Ögesinin Farklı Kullanım Amaçları Bakımından İncelenmesi: Anadolu Örneği. *Dergipark*, 8(AGP Özel Sayısı), 108-120.
- Salihoğlu T. ve Türkoğlu, H. (2016). İstanbul’daki Boş Zaman Değerlendirme Mekanlarının Dağılımı Üzerine Niceliksel Bir Değerlendirme. *Planlama*, 26(3), 204-218.  
<http://doi.org/10.14744/planlama.2016.39306>
- Sarı, D. (2019, Ekim). İhtiyaç-Etkinlik-Mekan İlişkisinin Kent Parkları Örneğinde İrdelenmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 20(2), 181-192.  
<http://doi.org/10.17474/artvinofd.570287>
- Suzanchi, K. (2004). Green Spaces As Social İnteraction Ground (Green Spaces; The Platform Of Social İnteraction). *Shahrdariha Journal*, 6(67), 5-11.

- Şahbaz, R. ve Gül, T. (2016). Konaklama İşletmelerinde Çalışan İşgörenlerin Boş Zaman Davranışı (Kuşadası Örneği). *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(1), 32–43.
- Türker, N., Ölçer, H. ve Aydın, A. (Baskıda). Yerel Halkın Serbest Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Safranbolu Örneği. *Sosyal Bilimler Estitüsü Dergisi*.
- Uzun, H. ve Ersan, R. (2023). Sandıklı İlçesi Tarım Ürünlerinin Agro-turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 5(1), 26-40.
- Zarotis, G. ve Tokarski, W. (2020). Definition, Concepts and Research about Leisure Time. *International Journal of Innovative Research and Knowledge*, 5(2), 139-149.

### İnternet Kaynakları

- AA. (2016). EXPO 2016 Antalya'da deri işleme ve resim sergisi. <https://www.haber7.com/antalya/2088376-expo-2016-antalyada-deri-isleme-ve-resim-sergisi> adresinden 30 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Adiloğulları, İ. (2022). Rekreasyonda Program Geliştirme ve Planlama. <https://adm.ataaof.edu.tr/pdf.aspx?du=nSwsMpIsH84jYLI7X5qdtA==> adresinden 8 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- AIPH. (T.y.). The world's champion for the power of plants. About AIPH. <https://aiph.org/about/> adresinden 19 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Alamy Stock Photo. (T.y.). People sunbathing in spring in Kurpark Oberlää. <https://kidslovevienna.com/listings/rainbow-playground/> 15 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- ALANYALI AHŞAP. (T.y.). EXPO 2016 Antalya - Türk Evleri -- Trabzon Evi. <https://www.alanyaliahsap.com.tr/tr/m/ozel-isler/expo-2016-antalya-turk-evleri-trabzon-evi.html> adresinden 30 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Antalya. (T.y.). EXPO Antalya Exhibition Area. <https://antalya.com.tr/en/discovery/activities/must-see/expo-antalya-exhibition-area> adresinden 29 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Antalya Kent Konseyi. (2015, 17 Nisan). Antalya Kent Konseyi Expo 2016 Antalya 'ya Doğru Son 365 Gün Çalıştayı Sonuç Raporu <http://antalyakentkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/Expo-%C3%87a1%C4%B1%C5%9Ftay-Sonu%C3%A7-Raporu-2.pdf> adresinden 20 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- ARCADIS. (T.y.). Experience Park, Floriade World Horticultural Exhibition 2012. <https://www.landscape-architects.nl/en/projects/floriade-2012> adresinden 29 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Arkitektüel. (2016). Ronchamp. <https://www.arkitektuel.com/ronchamp/> adresinden 29 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

- ARKİV. (T.y.). EXPO 2016 Antalya Çocuk Bilim ve Teknoloji Merkezi Binası. <https://www.arkiv.com.tr/proje/expo-2016-antalya-cocuk-bilim-ve-teknoloji-merkezi-binası/7341> adresinden 9 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- ARKİV. (T.y.). EXPO 2016 Antalya Kongre Merkezi Binası. <https://www.arkiv.com.tr/proje/expo-2016-antalya-kongre-merkezi-binası/7343> adresinden 9 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Bkor. De verloren parel (2015) Madeleine Berkhemer. <https://www.bkor.nl/beelden/de-verloren-parel/> adresinden 25 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Bureau International des Exposition. (T.y.). Horticultural Expo. <https://bie-paris.org/site/en/all-horticultural-expos> adresinden 19 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- City Rotterdam. (T.y.). Het Park. <https://www.cityrotterdam.com/en/visit/parks-rotterdam/het-park/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Çınar, M. (2016). Expo Kulesi 'Turkcell Kule' oldu. <https://www.gunhaber.com.tr/haber/Expo-Kulesi-Turkcell-Kule-oldu/391746> adresinden 3 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- DKM GRUP. (T.y.). Antalya Tarım Projesi EXPO. <https://www.dkmgrup.com/project/antalya-tarim-projesi-expo/> adresinden 31 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Doggy Dating. (T.y.). Honden los in De Groene Weelde. <https://www.doggydating.com/hondenlosloopgebied/de-groene-weelde-cruquijs> adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Donaustaedterin. (T.y.). Donaupark in 1220 Wien. <https://donaustaedterin.at/2016/12/19/donaupark-in-1220-wien/> adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Ekşioğlu, A. (2019). Turizmin Mekânsal Yapısı. OMU. <https://avys.omu.edu.tr> adresinden 15 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Ekoyapıdergisi. (2018). Kule Yapıları 9: Antalya Expo Kulesi. <https://www.ekoyapıdergisi.org/kule-yapıları-9-antalya-expo-kulesi> adresinden 23 Mart tarihinde alınmıştır.
- ENR. (2017). Global Best Projects of 2017 Wow Construction Industry Judges (Press release). <https://www.enr.com/blogs/13-critical-path/post/42459-global-best-projects-of-2017-wow-construction-industry-judges>
- Erturan, A. (2019). “Mega Etkinlik Olarak Fuarların Kentlerdeki Mirası: Lizbon Expo 98 Fuarı Üzerinden Bir Okuma.” Pazarlama Düşüncesiyle Sürdürülebilir Fuarçılık ve İstihdam

- Euromast. (T.y.). Abseiling from a 100 metre height!. <https://euromast.nl/en/abseiling> adresinden 16 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Expo 2023. (T.y.). Neden Botanik Expo?. <https://expo2023.org/neden-botanik-expo/> adresinden 16 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Famille and Voyages. (2017). Une belle journée en famille au Parc Floral de Vincennes. <https://familleetvoyages.com/une-belle-journee-en-famille-au-parc-floral-de-vincennes/> adresinden 27 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Flickr. (T.y.). Internationale Gartenbauausstellung (IGA) 1963 Hamburg. <https://www.flickr.com/photos/zwischenzeit/439606060> adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Freizeitferien. (T.y.). Donaupark Wien. <https://www.freizeitferien.info/de/gruenraeume-erholung-wien/donau/donaupark> adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- GAZETE BİR. (2016). Yağmur ormanları Expo'da. <https://www.gazetebir.com.tr/yagmur-ormanlari-expo-da/22769/> adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gezilmesi Gereken Yerler. (T.y.). Expo Antalya Sergi Alanı. <https://gezilmesigerekenyerler.com/expo-antalya-sergi-alani> adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gül, G. (2020). Yeşil Altyapı Sistemleri ile Verimli ve Üretken Kentler. <https://www.peyzax.com/yesil-altyapi-sistemleri-ile-verimli-ve-uretken-kentler/> adresinden 19 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.
- Gür, Ş. (2013). Bilbao Etkisi. <https://yapidergisi.com/bilbao-etkisi/> adresinden 16 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Haber Merkezi. (2016). Hollanda'nın En Yüksek Kulesi Euromast. <https://radyodeniz.com/index.php/2016/08/04/hollandanin-en-yuksek-kulesi-euromast/> adresinden 16 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.
- Hamburg. (T.y.). Outdoors Pflanzen un Blumen. <https://www.hamburg.com/explore/outdoors/11872624/pflanzen-un-blumen/> adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Hamburg. (T.y.). Pflanzen un Blumen Park auf dem Areal der Hamburger Wallanlagen. <https://www.hamburg.de/pflanzen-un-blumen/#detailLayer> adresinden 16 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Hasan, D. (2008, 24 Aralık). Kentsel Mekân ve Kentlilik Bilinci. Doğan Hasol. <http://www.doganhasol.net/kentsel-mekan-ve-kentlilik-bilinci-2.html> adresinden 24 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- IGA Park Rostock. (T.y.). Der Weidendom im IGA Park Rostock. <https://iga-park-rostock.de/der-park/weidendom/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Joe. (T.y.). Die Wiener Seele im Donaupark. <https://www.chess-vienna.at/die-wiener-seele-im-donaupark/> adresinden 27 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Katiafonseca. (2015). Gaasperplas Park.

[https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotoDirectLink-g188590-d245212-i155234792-Gaasperplas\\_Park-Amsterdam\\_North\\_Holland\\_Province.html](https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotoDirectLink-g188590-d245212-i155234792-Gaasperplas_Park-Amsterdam_North_Holland_Province.html) adresinden 25 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Kalkınma Kütüphanesi, (2020). DAP Bölgesi Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Mevcut Durum Analizi ve Öneriler.

<https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/7-dap-bolgesi-teknoloji-gelistirme-bolgeleri-mevcut-durum-analizi-ve-oneriler.pdf> adresinden 19 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.

Kids Love Vienna. (T.y.). Donaupark. <https://kidslovevienna.com/de/listings/donaupark-2/> adresinden 26 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Klaas Vermaas. (2013). Zoetermeer floriade 1992.

<https://www.flickr.com/photos/klaasfotocollectie/9342124600> adresinden 24 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Koyuncuoğlu, L. (2016). EXPO 2016 Antalya'ya 'yağmur ormanları serası'. <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/expo-2016-antalyaya-yagmur-ormanlari-serasi/551942> adresinden 9 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.

Lee Grimsditch. (T.y.). Unearthed photos of Liverpool's lost Festival Gardens and Queen's 1984 official opening.

<https://www.liverpoolecho.co.uk/news/nostalgia/gallery/unearthed-photos-liverpools-lost-festival-24116793> adresinden 24 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

MFE İnşaat. (2016). Expo 2016 Antalya Sergi Alanı Büyük ve Küçük Amfi Yapılması İşİ 2015-2016 adresinden 29 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Mimarlık Dergisi. (2014). YARIŞMA Expo 2016 Antalya Expo Kulesi.

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=393&RecID=3473#>

Mimarlık Dergisi. (2016). Güncel Türkiye'nin İlk Expo'su Şaşırtmadı! Expo 2016 Antalya'dan İzlenimler.

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=404&RecID=3954>

Nehir. (2022). EXPO 2016 yeniden canlanacak. <https://www.nehir.net/haber-expo-2016-yeniden-canlanacak-35294-haberi> adresinden 19 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Niek Roozen Landscape. (T.y.). Floriade 2002- Tuinen, Haarlemmermeer.

<https://niekroozenlandscape.com/nl/floriade-2002-bloemenbollenvallei/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Özdemir, M. (T.y.). Boş Zamanın Tarihsel Gelişimi. Rekreasyon ve Turizm. <https://mesutozdemir.org/bos-zamanin-tarihsel-gelisimi/> adresinden 9 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Paesaggiocritico. (2012). Floriade 2012 – Quando le idee vanno in vacanza. <https://paesaggiocritico.wordpress.com/2012/07/27/floriade-2012-quando-le-idee-vanno-in-vacanza/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Paris Tourist Office Official. (T.y.). Parc Floral de Paris - Jardin botanique de Paris. <https://en.parisinfo.com/paris-museum-monument/71343/Parc-Floral-de-Paris-Jardin-botanique-de-Paris> adresinden 27 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Plant Dergisi (2014, 25 Haziran). Expo 2016 Temasıyla Dünyaya Mesaj Verecek. <https://www.plantdergisi.com/haber-expo-2016-temasiyla-dunyaya-mesaj-verecek-1715.html> adresinden 2 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Rebecca Saw. (2012). Europe – Floriade 2012 in Venlo, The Netherlands. <https://www.rebeccasaw.com/europe-floriade-2012-in-venlo-the-netherlands/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Resmi Gazete. (2013). Expo 2016 Antalya Ajansının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (Yayın no. 28641). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130508-2.htm>
- Rimpf. (T.y.). Historical Skating Rink within the „Planten un Blomen“ Park, Hamburg. [https://www.rimpf.de/en/portfolio/eisbahn\\_planten\\_un\\_blomen\\_hamburg/#:~:text=Created%20originally%20in%201863%2C%20as,its%20structure%20over%20the%20years](https://www.rimpf.de/en/portfolio/eisbahn_planten_un_blomen_hamburg/#:~:text=Created%20originally%20in%201863%2C%20as,its%20structure%20over%20the%20years) adresinden 20 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Stadt Wien. (T.y.). Bühne Donaupark: Bunt es Unterhaltungsprogramm an der Alten Donau. <https://www.stadt-wien.at/kunst-kultur/buehne-donaupark.html> adresinden 26 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Stadt Wien. (T.y.). Wiener Internationale Gartenschau. [https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wiener\\_Internationale\\_Gartenschau#cite\\_ref-1](https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wiener_Internationale_Gartenschau#cite_ref-1) adresinden 22 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (T.y.). Uluslararası Sergiler Bürosu (BIE). <https://disiliskiler.ktb.gov.tr/TR-22159/uluslararasi-sergiler-burosu--bie-.html#:~:text=%C3%9Cikemizde%20%E2%80%9CUluslararası%C4%B1%20Sergiler%20B%C3%BCrosu%E2%80%9D%20olarak,%C3%A7e%C5%9Fitli%20%C3%BCr%C3%BCnleri%20bir%20araya%20getirilmektedir> adresinden 19 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- TDK, (2023). Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 04 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Rob van Wieringen. (2019). Keltische sferen in Groene Weelde: 'Het voelt beter om zo rond te lopen dan in mijn dagelijkse kloffe. [https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190526\\_44648286?utm\\_source=google&utm\\_medium=organic](https://www.noordhollandsdagblad.nl/cnt/dmf20190526_44648286?utm_source=google&utm_medium=organic) adresinden 29 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Taşçı, (T.y.). M. Expo 2016 Antalya, Expo tarihine adını yazdıracak. <https://www.projem.com.tr/haber/315/expo-2016-antalya-expo-tarihine-adini-yazdiracak> adresinden 1 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Temelfen. (T.y.). Expo 2016 Antalya Sergi Alanı Türkiye Biyo Çeşitlilik Tema Parkuru Yapım İşi. [https://www.temelfen.com.tr/tr/15/anIicat\\_3/3/anIitm\\_3/149](https://www.temelfen.com.tr/tr/15/anIicat_3/3/anIitm_3/149) adresinden 15 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Torku. (T.y.). Torku Çocuk Adası'nda Hedef 1,5 Milyon Çocuğa Ulaşmak. <https://torku.com.tr/haberler/torku-cocuk-adasinda-hedef-15-milyon-cocuga-u> adresinden 17 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Tripadvisor. (T.y.). Museumpark Rotterdam uit 1927. [https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction\\_Review-g188632-d10595579-Reviews-Museumpark\\_Rotterdam\\_uit\\_1927-Rotterdam\\_South\\_Holland\\_Province.html](https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g188632-d10595579-Reviews-Museumpark_Rotterdam_uit_1927-Rotterdam_South_Holland_Province.html) adresinden 20 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Tripadvisor. (T.y.). Park Schoonoord. [https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction\\_Review-g188632-d6023596-Reviews-Park\\_Schoonoord-Rotterdam\\_South\\_Holland\\_Province.html](https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g188632-d6023596-Reviews-Park_Schoonoord-Rotterdam_South_Holland_Province.html) adresinden 20 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Tripadvisor. (T.y.). Rhododendron State Park. [https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction\\_Review-g46086-d108639-Reviews-Rhododendron\\_State\\_Park-Fitzwilliam\\_New\\_Hampshire.html](https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g46086-d108639-Reviews-Rhododendron_State_Park-Fitzwilliam_New_Hampshire.html) adresinden 25 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Trip. (T.y.). World Horticulture Expo Garden Flowers. <https://www.trip.com/travel-guide/attraction/kunming/world-horticulture-expo-garden-flowers-33782530/> adresinden 24 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Trip. (T.y.). World Horti-Expo Garden. <https://www.trip.com/travel-guide/attraction/kunming/world-horti-expo-garden-76757/> adresinden 23 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Trudy Witteman. (T.y.). Niet in Groene Weelde, elders in gemeente genoeg plaats voor Mud Masters. <https://www.hcnieuws.nl/lokaal/overig/824092/-niet-in-groene-weelde-elders-in-gemeente-genoug-plaats-voor-mu#closemodal> adresinden 27 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.
- Türker, N., Ölçer, H. ve Aydın, A. (Baskıda). Yerel Halkın Serbest Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Safranbolu Örneği. Sosyal Bilimler Estitüsü Dergisi.
- Türkiye Kültür Portalı. (2019, 20 Mayıs). Kültür Turizmi – Antalya. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/turizmaktiviteleri/kultur#:~:text=Antalya%3B%20m%C3%BCzelerinden%20%C3%B6ren%20yerlerine%2C%20camilerinden,turizmi%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20e%C5%9Fsiz%20bir%20kenttir> adresinden 12 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Visit Paris Region. (T.y.). Parc Floral de Paris. <https://www.visitparisregion.com/en/parc-floral-de-paris> adresinden 25 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Yolda Olmak. (2020). Rotterdam'a Yukarıdan Bakın: Euromast, Rotterdam. <https://yoldaolmak.com/euromast-rotterdam.html> adresinden 16 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

Zoetermeer. (2022). Terugblik: 30 jaar Floriade Zoetermeer.

<https://www.zoetermeerisdeplek.nl/tips/inspiratie-v1/terugblik-30-jaar-floriade-zoetermeer> adresinden 24 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

### **Sözlü Görüşmeler**

Bahar, A. (24 Ağustos 2023) ile Expo'nun kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

Büyüктаş, D. (22 Ağustos 2023) ile Expo'nun yeşil odak ve kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

Kızıлтаş, Z. (7 Eylül 2023) ile Expo'nun ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

Manavoğlu, E. (4 Ağustos 2023) ile Expo'nun ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

Kalkan, A. (15 Ağustos 2023) ile Expo'nun yeşil odak ve kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

Sönmez, R. (14 Ağustos 2023) ile Expo'nun ikonik değer, yeşil odak ve kalkınma potansiyelleri hakkında sözlü görüşme yapılmıştır.

**EK 1. ULUSLARARASI SERGİLER BÜROSU'NA GÖRE BAHÇECİLİK  
EXPOLARI**

	<b>Kategori</b>	<b>Tarihler</b>	<b>Tema-konu</b>	<b>Resmi tanım</b>	<b>Alan (ha)</b>	<b>Ziyaretçi</b>	<b>Katılımcılar</b>
Floriade Expo 2016 Rotterdam	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	25.03.1960 - 25.09.1960	Uluslararası bahçecilik	Floriade uluslararası bahçecilik sergisi 1960	50	4.000.000	
IGA Expo 1963 Hamburg	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	26.04.1963 - 13.10.1963	Ekonomi ve kültür açısından tüm kategorilerin bahçe bitkileri	IGA 63-Internationale Gartenbauausstellung Hamburg 1963	76	5.400.000	35
Peruk Expo 1964 Viyana	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	16.04.1964 - 11.10.1964	Uluslararası bahçecilik	WIG 64-Wiener Internationale Gartenschau	100	2.1000.000	28
Floralies Expo 1969 Paris	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	23.04.1969 - 05.10.1969	Çiçekleri ve dünyanın çiçekleri	Floralies Internationales Paris 1969	28	2.4000.000	17
Floriade Expo 1972 Amsterdam	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	26.03.1972 - 01.10.1972	Uluslararası bahçecilik tarafından gerçekleştirilen çalışmalar	Floriade Amsterdam 1972	75	4.300.000	
IGA Expo 1973 Hamburg	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	27.04.1973 - 07.10.1973	Uluslararası bahçecilik	Internationale Gartenbauausstellung 1973	76	5.800.000	50
Peruk Expo 1974 Viyana	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	18.04.1974 - 14.10.1974	Uluslararası Bahçecilik	WIG 74-Wiener Internationale Gartenschau 1974	100	2.600.000	30

(DEVAMI ARKADA)

Floralies Expo 1980 Montreal	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	17.05.1980-01.09.1980	İnsanın sosyo-kültürel faaliyetleri ile fiziksel çevresi arasındaki ilişki	Floralies Internationales de Montreal	40		23
Floriade Expo 1982 Amsterdam	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	08.04.1982-10.10.1982	Uluslararası Bahçecilik	Floriade Amsterdam 1982	50	4.600.000	17
IGA Expo 1983 Münih	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	28.04.1983-09.10.1983	Uluslararası bahçecilik	IGA 83 München- IV Internationale Gartenbauausstellung	72	11.600.000	23
Expo 1984 Liverpool	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	02.05.1984-14.10.1984	Uluslararası ve ulusal bahçecilik tarafından sağlanan ilerleme	Uluslararası bahçe festivali Liverpool'84	95	3.380.000	29
Expo 1990 Osaka	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	01.04.1990-30.09.1990	Doğa ve İnsanlığın Uyumlu Bir Arada Yaşaması	Uluslararası bahçe ve yeşil alan fuarı, Osaka, Japonya 1990	140	23.126.934	83
Floriade Expo 1992 Zoetermeer	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	10.04.1992-12.10.1992	Bahçe bitkileri kalite, teknik, bilim ve yönetim alanında sürekli bir yenilenme sürecine dâhil oluyor	Floriade Lahey-Zoetermeer 1992	68	3.355.600	23
IGA 1993 Stuttgart	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	23.04.1993-17.10.1993	Şehir ve doğa-sorumlu yaklaşım	IGA Stuttgart 93-V Internationale Gartenbauausstellung	64	7.311.000	40

(DEVAMI ARKADA)

Expo 1999 Kunming	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	01.05.1999- 31.10.1999	İnsan ve doğa-21. yüzyılda yürüyüş	Uluslararası bahçe bitkileri Kumming 1999	218	9.427.000	70
Floriade Expo 2002 Haarlemmermeer	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	25.04.2002- 20.10.2002	Hollanda bahçeciliğinin ve uluslararası bahçeciliğin 21. yüzyılda yaşam kalitesine katkısı	Floriade 2002	140	2.071.000	30
IGA Expo 2003 Rostock	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	25.04.2003- 12.10.2003	Sahil parkı. Yeni bir çiçekli dünya	IGA Rostock 2003- Internationale Gartenbauausstellung 2003 Hansestadt Rostock	100	2.600.000	32
Expo2006 Çiang Mai	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	01.11.2006- 31.01.2007	İnsan sevgisini ifade etme konusu	Uluslararası bahçecilik sergisi Royal Flora Ratchaphruek 2006	80	3.848.791	32
Floriade Expo 2012 Venlo	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	05.04.2012- 07.10.2012	Doğada tiyatronun bir parçası olun; yaşam kalitesine yaklaşmak	Floriade 2012 Venlo	66	2.046.684	38
EXPO 2016 Antalya	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	23.04.2016- 30.10.2016	Çiçekler ve çocuklar	Dünya bahçe bitkileri sergisi Antalya 2016	112	4.693.571	54
Expo 2019 Beijing	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	29.04.2019- 07.10.2019	Yeşil yaşa, daha iyi yaşa	Uluslararası bahçe bitkileri sergisi 2019, Pekin, Çin	503	9.340.000	110

(DEVAMI ARKADA)

Floriade Expo 2022 Amsterdam- Almere	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri Sergisi	14.04.2022- 09.10.2022	Büyüyen yeşil şehirler	Uluslararası bahçe bitkileri fuarı expo 2022 Floriade Almere, Hollanda	60		
Expo 2023 Doha	Kategori A1 uluslararası bahçe bitkileri sergisi	02.10.2023- 28.03.2024	Yeşil çöl, daha iyi çevre	Uluslararası bahçecilik sergisi expo 2023 Doha Katar	170		

## EK 2. SÖZLÜ GÖRÜŞME SORULARI

### İKONİK DEĞER, YEŞİL ODAK VE KALKINMA BAĞLAMINDA EXPO 2016 ANTALYA İÇİN ÖNERİLER

ANTALYA BİLİM ÜNİVERSİTESİ  
MİMARLIK (TEZLİ YÜKSEK LİSANS)

#### Sözlü Görüşme Soruları

A.d. Soyad:  
Yaş:  
Meslek:

#### İkonik Değer Bağlamında Sorular

Expo alanında yer alan yapı-yapıların kent bağlamında ikonik olma potansiyeli var mıdır?  
Expo alanının farklı kullanımlar ile devam edebilmesi için mevcut yapılar yeterli midir?  
Expo alanında yer alan yapıların, günümüzde de kullanıma devam edebilmesi için önerileriniz nelerdir?

#### Yeşil Odak Bağlamında Sorular

Günümüzde Expo alanının, kent bağlamında sürdürülebilir olduğunu düşünüyor musunuz? Önerileriniz nelerdir?  
Alandaki yeşil alanların kullanımıyla ilgili rekreasyon önerileriniz var mı?  
Yeşil alan- sert zemin oranına bakıldığında, mevcut yeşil alanlar kente estetik görüntü kazandırıyor mu?

#### Kalkınma Aracı Olma Bağlamında Sorular

Expo alanının günümüzde de kentliler ve turistler tarafından kullanılabilir olması için, mekânsal kullanımla ilgili önerileriniz nelerdir?  
Kentlilerin alanı gündelik hayatlarına dahil edememeleri, alanın atıl durumda kalmasının nedenleri neler olabilir?  
Alan, sürdürülebilir olması adına ne gibi potansiyellere sahiptir?  
Kentlilerin alan ile ilgili beklentilerini karşılayabilmesi için önerileriniz nelerdir?

#### Expo Alanı ile İlgili Genel Sorular

Expo konumu itibarıyla yakın çevresine etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?  
Expo alanına ulaşım-erişim olanaklarını nasıl değerlendiriyorsunuz?  
Alanda, Expo sergisinin yeniden gerçekleştirilmesi durumunda ne gibi sonuçlarla karşılaşabileceğimizi düşünüyorsunuz?  
Expo alanının kentli tarafından nasıl algılandığını düşünüyorsunuz?  
Değirmek istediğiniz başka konular var mıdır?

HAZIRLAYAN/YIL:  
Esra BAL/2023